مولہنیس وزارتي

پشەيي

۸ منگل صنف

چاپس سال: ۱۳۹۹ هـ. ش

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی
دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې
هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی
د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو
د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي
پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي
هم ایماق، هم پشه یان
دا هېواد به تل ځلیږي
لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به
لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر
وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحیم

مولېنيس وزارتي

پشه يي

۸منگل صنف

چاپس سال: ۱۳۹۹ هـ . ش.

کتبس مشخصتي

مضمون: پشه‌يي

مؤلفين: تعليمي نصابس پشه‌يي ديپارتمنتستا درسي کتابېلاينا مؤلفين

ايدت کېکالي: تعليمي نصابس پشه‌يي ديپارتمنتستا درسي کتابېلاينا مؤلفين

صنف: اشتېمنگل (۸)

متنس جبه: پشه‌يي

انکشاف دېکالا: تعليمي نصابس وشيک او درسي کتابېلاينا تألیفس گڼ رياست

چرگن کېکالا: مولېني وزارتس ارتباط او عامه مولوېنيس رياستي

چاپ سال: ۱۳۹۹ هجري شمسي

ايميل آدرس: curriculum@moe.gov.af

مولېنې وزیرس پیغمې

اقرأ باسم ربک

گڼ او مهربان الله ﷻ س حمد او شکرستا ادا کېییکس، گه امه آنتې زنده گي بخشویی سې، او پړیک او لککس گڼ نعمت اودأی ونتوان کېویا آمان، او الله ﷻ س پچوالا پیغمبر حضرت محمد ﷺ گه الهي پروالا پیغام تي که (پړیک) سې، درود ماکس. کورکم گه چېنې تاړا سې، ۱۳۹۷ هجري شمسي سال مولېنیس سال نامېدې مسمی بیک. میسي خاترې اما بیی بایوي وطنستن لړېني او وړلېنیس نظمي اساسی بدلېني او تحولتنا شاهدي تې؛ لړیکالا، یاده‌کېکالا، کتاب، مکتب، ادارا او والدینس شورا، افغانستان مولېنیس نظمستا شه اساسي عناصر باین گورېگا، گه لړېني او وړلېنیس وشیک او پوړاپېني کوچه مهم نقش دارا. انخول مهم گالا گوچه افغانستان مولېني وزارتس ډشټلګریس مقام، وطنس لړېني او وړلېنیس نظامستا رشد او وشیک شاړان کوچه اساسي تغییرتنا اچیک کوچه متعهد سې.

میسي خاترې تعلیمي نصابس اصلاح او وشېکي مهم اولویتېلایه اودای سن. مندو رکم مکتب، مدرسا او جم دولتي او خصوصي تعلیمي نهادېلایه کوچه، درسي کتابېلاینا محتوا، کیفیت او توزېع آنتې پامپړي مولېني وزارتس ڵمېلاینا سرییکه جای دارا. امه باور داراگس، گه باکیفیت درسي کتاب داریک دې اوړتا، لړېني او وړلېنیس اساسي هدفېلاینې پوله نه باکمان.

اوچېوي هدفېلاینې پولیک او بکار تعلیمي نظام منجه اچیک خاترې، اکالي نسلس وړلېکالي حیثېدې، وطنس چېکه اڅ‌وتلېکالي لړېکالي، استادان او مسلکی مدیرنه اودای بو احترمېدې اېړاکم، گه بالکولنې درسي کتابېلاینا تدریس، او محتواس گړېني کوچه، هیچ رکم کوششې مه پچه کدن، او اي فعال او دیني، ملي او انتقادي تفکر پلا سنهوي نسلس وړلېني کوچه، کوشش کن. هر دواس تعهدس نونگا کېک او مسؤولیت منکس حس پلا، امِه نیتېدې پړنې آنجودن، گه نن دواسې بیی بایوي یاده کېکالي وکا اکالا کوچه، پوړا پېوا افغانستانس معماران، او جامعاس متمدن او موثر تکالیا تن.

مندو رکم بکار او بیی بایوي یاده کېکالې اودای، گه وطنس ارزشوتي سرمایيی آن، اېړاکم، تا فرصت اودای نپا گورن او یاده کنېیس پروسا کوچه کنجکاو، زیرک او فعال وانټ گورېکالې پیري، او لړیکالاس احترام پلا، لړیکالا اودای بکار او موثر استفادا کن.

آخر کوچه لړېني او وړلېنیس جم مولېکالي او تعلیمي نصابس مسلکی همکارنه اودای، گه امِه کتبس لکیک او آمادا کېک کوچه بو کوشش کېویا سن، منیک کاکم، او گن اللهﷻ دربار اودای مې آنتې امِه پاک او انسان جوپېکالي پندې کوچه کامیابیا اېړاکم.

معیاري او پوړا پیوا مولېنیس نظام او انخول آباد او پوړا پیوا افغانستان آرزویدې گه خلکي تانکواک، مولېکالي او آسودا تې.

مولېنیس وزیر

دکتور محمد میرویس بلخی

فهرست

حمد

امه مسلمانان آمان، میسی خاترېِ تانک اېمه کتبس پروالا پړان یا سبقستا حمد پلا آنجوبېیکمان، یو مي خاترېِ گه گڼ الله ﷻ چیکه واک او قدرتس خاوندي آس، هر کي دېِ پوړا باید الله ﷻ آنتېِ رجوع کمان او میسي اودای سمړني او کومک اېړمان تا هر کودن تانک ڵمه او کېنایه کوچه کامیاب تمان.

- حمد کي آنتېِ کدا او موضوعي کویک تگا؟
- ابت جا اېمه کوتي حمد شریف اربوو یا پړوو شېِ؟
- کوتي شعر یا کوتي گبیه آنتېِ حمد کده باکمان؟

جـي الله اِســـتوېـنـيس لايــقـي تـــو آی

مخــلوقــات او عالمينـــا ربي تـــــو آی

هر کــــيدې بو مهـــربان رحـــم درياگيی

جــــزاس دواس ݪــمــنــا خــــاوندي تو آی

کي آنــتې گه کـــــو ايـړي تيســــي دېبيگيی

سـانگ او تلـــنا تــــِواس مــالکي تو آی

هـــــر کو هــرکـــــودن هر چو تېنه واکه سې

که گه هـــر رکـــــم نعــمت کـي دېيي تو آی

کار گه کــــيگه تـو ايـړي بـيـی سِــــرآلان با

مـــندو خـوارو اســـــته لېن کـې بېيي تـو آی

کـه ظالمېکه عــــذاب، تـــــوباس بخشش کيا

گـڼ قـدرت، حـکمت، عــدلس صـاحبـي تـو آی

هـــــر کي آنتې عبــادتس وس تــــــو داگيی

خـول گه جـم بايیشټگـــريس سببي تـــــوآی

ســــــونميري بـې وس بندا او آسـت خـــالي آس

خـو هـــــر کــــودن ميسيس اړ اېړني تـو آی

(سونميري)

متنس خلاصیی:

یو اي حمد یا ګېِ او یا شعر شېِ ګه پچوالا ونېستا کوچه مناجات به اِوا شېِ. میس مُتېي مطلب یا خلاصیی اېلو شېِ ګه چیکه اِستوېني او ثنا و صفتس لایقي کېولا الله ﷻ آس ګه چیه مخلوقتنا ساتلېکالیی، رحمان، رحیم، واکدار، عادل، عزت او ذلت دېکالا او بخچکالا آس. توبای قبول کېیي او ظالمي عذاب دېیی. ګڼ قدرت او حکمتس خاوندي آس. هر کي آنتېِ عبادت او بندګیس وسي دیا او هر کودن هر کي پلا سمره بیا.

چیکه بیاري او باییشتګري تېسي واکه شېِ او امه بېِ وس بندګان آمان. خو ګره به اما امید او اړ اېړنن تومه الله ﷻ آی، ویی امه ایچ پنده وان او پندلړېني کان.

فعالیتېلا

۱- یاده کېکالي متنېِ اول دککه یان وارېدېِ لّه چار ګوزر اېمه حمدېِ اوړي آوزېدي تانک هم صنفینه پوړا پړدن.

۲- کاو جن یاده کېکالي نوبتېدی اېمه حمدس مفهوم بابته اګت کن.

اکوړي اوکته آنتېِ جواب ددا:

۳- اېمه حمد یا شعرس کوتي ونېستا آنتېِ مناجات کده باکمان؟

یاده کېکالي تانک کتابچا کوچه لکتا جواب دن او یوبه مرن ګه مناجات کي آنتېِ میا؟ او یان وارېدي پړدن.

۴- حمد کوتي جبېس کلما شېِ او خولګي امه مه کلمای تانک جبېِ کوچه یتېییکمان؟

۵- یاده کېکالي امه اکوړوالي لغته معنا کدن او جملایه کوچه یتدن.

سانگ، تال، مندو، سرآلان، سمړیک

یاده کېکالي اکوړي اړه کټ جملایه مناسب کلمایه دي پورا کدن:

جي الله ....

مخلوقات او ....

هرکیدي بو مهربان ....

جزاس دواس ....

گوشنگي لام

یاده کېکالي اېمه سبقس مُتي مطلبستا تانک کتابچایه کوچه لکدن.

نعت

امه تانک اولوالا پړان یا سبقن حمد دې آنجوېجمان.

حمد اېتي آنتې کدن گوریا گه اللهﷻ س ثنا او صفتي کوچیی اِوا تې. یو بتا بیا گه شعر رکمېدي تې او یا نثر رکمېدې. ابت اما دو منگل پړنن اي نعتیا شعر شې گه نعت عنوان دارا.

امه مسلمانان تانک هر ٚلام او اگتې بسم الله او اللهﷻ او تیس برحق رسول او گړېوا حضرت محمدﷺمس ثنا او صفتستا دې شروع کېییکمان.

- نعت کي آنتې مېگا؟
- اېمه ابت جا کوتي پشه يي نعت ارېوو یا یاده کېوو شې؟
- آیا نعت کېولا شعر رکمېدې تگا او یا نثر رکمېدې به بتا بېگا؟

دو جهاننا سردار آس محمد
نبي يننا سالار آس محمد
کتابه کوچه پوړا دې اوچېوا آییک
شتېدې احمد مختار آس محمد
کارکه اوبجیک دنیا لشلا بمن پېک
هر بې پند ناسزس یار آس محمد
چو تلن گه یو شاړیکای برکت تاییک
چیه دې بیی معلومدار آس محمد
خلکنې بیی او مچ جم تاړي کېچین
هر لٗمه کوچه اونشار آس محمد
پاک قرآن کتاب میسي سره نازل بیک
قیامت بنک عَلَمدار آس محمد
حق پنده سختي لاود شره وتېکن
وېل دواس، میاییچ بیدار آس محمد
اندرای ټپان خلک جم لُشه وېچین
خدای کېویی بو اړدار آس محمد
عدالت لېونگریس نظام اچکن
اسلامي دنیاس معمار آس محمد
یو هوتا شکر هنا او امیدوار آس
خول گه امتس غمخوار آس محمد

(هوتا)

متنس خلاصیی:

امه نعتیا گېیې کوچه اېلو اوچېن بوا شې گه حضرت محمد مصطفٰیﷺ دوکه جهننا سردار، نبیینا ډشتیی، بیی اخلاقنا خاوند او الله پاکس محبوبي آس.

پوړه والي آسماني کتابېلایه کوچه به میس اِکستا زیری دېن بوا آییک او کودن گه مه دنیا شره انچ اوړیچین دنیا لش بمن شاړتیک، هر چو گه میس قدمي پولچای لٔه برکت او پربېماني تاییک، چیکه بیی او نېک نامې دې پېني آییچ، وېلو دواس جانې شره سختي وتېکن، قرآن شریی نازل بیک، خلکنې بیی او مچ پند تاړي کېچان، خلک اندرای کنتا لُشه او اوچ پنده وېچین، عدالت لیونگري او اسلامي نظام منجه اچکن او گره به امه مسلمانان باید شکر هنمان او امیدوار تمان گه حضرت محمد مصطفٰیﷺ قیامت دوسه به اما غمخوار او شفاعت کېکالان تې.

تاړا کېني:

امه ډنگا کوچه گه کدا:

یو دنیا میا مي رویبدې پیدا بتیک

خاوند آنتې بو رویدار آس محمد

اېته قدسي حدیث آنتې ساندین بوا شې گه کدا، جب پرتہان: اگه تو پیدا کېوام نه تییای زمین او آسمانې پېدا کېویم نه تنای.

فعالیتیلا

۱- یاده کېکالي اېمه نعتیا گې یا شعرې وارېدې کتاب رویبدې پړدن او مفهوم او معنستا بارایه هر کوتي تاړا کېني کن.

۲- یاده کېکالي اېمه ډنگای گه کدا:

چو تلن گه یو شاړیکای برکت تاییک

چیه دې بیی معلومدار آس محمد

تانک کتابچا کوچه لکدن او مي بارایه اگه کومې مولیاتن تاړا کېني کن او مثالې اچن.

۳- یاده کېکالي شعر کوچه نامېلا پېدا کن او تاړي کدن گه مه شعر کوچه کوتي رقم نامېلا اِوي شن.

۴- یاده کېکالي اېمه کتابس لغتناما اودای اېمه لغتېلاینا معنستا پیدا کدن او یان جملایه کوچه یتدن:

پوړا، ناساز، تلن، بیی، مچ، معمار

۵- اکوړې اوکته جواب ددا:

- دویه جهننا سرداري که آس؟
- قرآن پاک کي شره نازل بیک؟
- محمد ﷺ هربې پند او نازسس کوجکي آس؟
- حضرت محمد ﷺ ې کووات نظام منجېکه اچیاکن؟

گوښنګي لاٚم

یاده کېکالي حضرت محمدﷺ مس استوېني بارا تانک کتابچایه کوچه اي لکني کن.

(**حضرت محمدﷺ چیکه بشریتس پندلړېني آنتې گړېن بتیک.**)

بیی اخلاق

اېلو پڕان او یا سبق بیی اخلاق بارایه شې، یو مي خاترې گه امه باید بیی اخلقې تانیک کمان. چیکه خلک بیی اخلاق دارکالا بندای بیی بایی. اگه اي جن هر کاو مولېکالا، مالـدار او دمـوا تـې خو اگه سه بیی اخلاق نه داراتې، که به تي بیی نه بایی اوگران انچېدی نه تاري. میس خاترې هـر کي آنتې لازم شې گه تانک اخلقستا بیی کدن، کبر او غرور مه کې، کي دې جانه اوړې مـه بایـدن او جانېکه کمیني اختیار کې. تا چینا اړه آنتې مُتہا او جمنا گرانیس وړي بې. بد اخلاق جـن جمنـا مچي اورا او که به نه اېړا گه تي پلا نیک او تستیک کې. امه باید بکار اخـلاق داراتمـان او کوشـش کمان گه اېته اُل او عادته تانیک کمان گه الله ﷻ تیس برحـق رسـول حـضرت محمـدﷺ او چیکـه بندگني اودېن خوشحال تن او دنیا او آخرت کوچه قدر او عزتس خاوندني تمان.

- اېمه کي بو بیی باییکو، بکار اخلاقي جنې او یا اېتي گه بیی اخلاق نه داراتې؟
- آیا ابت جا اېمه فکر کېوو شې او یا مولاکو گه اخلاق کو معنا دارا او کوتي جبېس کلما شې؟
- کودن اي جن بکار او پورا اخلاقس خاوندي بتا بیا؟

بیی اخلاق انسنس قدر او عزتستا اوړې کېیی او دارکالیی هر کودن خلکنا محبوب او بیی بایویی تګا، اګه که بیی اخلاق نه داراتې که به تي پلا مینا او محبت نه کیا او کوینا نه وتړا.
الله ﷻ تانک پاک کلام کوچه حضرت رسول اکرم ﷺ آنتې کدا: جب پرتړان: یو الله ﷻ س ګڼ رحمتي شې ګه تو مه خلکه آنتې نرم خوی (خوش اخلاق) جوپوا آی. اګه مخول نه تیای او تو تند خوی او کهړه اړ تییای، ویی مه چیکه تیا تبنه چوپرې پُشان او تیت بوي تنای. (آل عمران ۱۵۹ آیت) ګه مه آیت شریف کوچه اما ګڼ پیغمبر حضرت محمد ﷺ مس بیی او نیک اخلاقستا صفت او استوېنیا بوا شې او میدې تاړا با ګه میس بیی اخلاق ګرای به شې ګه چیکه خلک او کېولوالا رکمېدې مسلمان مي بیی بایی، اګتي مني او پندلړېنستا شره عمل کاکن.
امزات تانکې حضرت رسول اکرم ﷺ مې به کدویی شې: جب پرتړان: اه اخلاقس بیارستا تکمیل کېک آنتې ګړېن بوا آم. حضرت پیغمبرس مه کدنستا اودای اېلو ټکي به تاړا با ګه میدې پوړا ګړېن بوي پیغامبراننا هدفي بیی اخلاقس کاټله ګري او وړکي آییک ګه حضرت رسول ﷺ مس بعثت ګرای تکمیل بوا شې.
اېمي خاترې ګه امه چیه دې بیی اخلاق داراتمان الله ﷻ، تیس رسول او ګړېویی او خلکي اودېن خوشحال تن، باید جم اسلامي اصول او پندلړېنیه مطابق تانک زندګستن عیار کمان. خول ګه اسلام پاک دینس پندلړېني او تیسي پلا برابر عمل کېک اما اخلقستن تکمیل او پورا کېیي او هر کي آنتې ګران او عزتس خاوندي بیاکمان. اېلو ګه هر کي پلا بکار شاړیک او رویا کمان، کیس حقي نه امان، کیکه بې احترامي نه پولمان، لاړ نه انمان، چنټې شره شفقت او ګڼېنجنې احترام کمان، آیو تاتي، لې او سې او همسایاینا حقي پېنمان او احترمي کمان، کي آنتې مچ اګت نه کدمان، ګال نه دمان، لووکګریا او غیبتي مه کمان، بې جای کي پلا جنګ او ممر نه کمان او خلکه منجه بې اتفاقي مه وامان. مه او انخول بو وري چیکه اما اسلام پاک دینس پندلړېنیه اودای شن ګه میسي مطابق عمل کېک شک دې اوړتا اما اخلاق تکمیل او جامعاس باییشټګرستا باعثي با.

پړنس مُټي مطلبي:

بیی اخلاق انسنس جوهري سې، کوتي ګه یو جوهر نه داراتې سه اړه ګړا او نامکمل انسان آس. چیکه جوامعه کوچه بیی اخلاق دارکالا انسنې بیی بایی او کېولوالا قدر او عزتس خاوندي تا. چیکه پیغمبرنه بیی اخلاقس وړیک او کاټله ګري آنتې کوششبلا او پندلړېني

کېویی شې او اما پیغمبر حضرت محمدﷺ مې خو اېلو به کدویی شې گه «مم مکارم اخلاقس تکمیل کېني خاترې گړېن بوا آم» میسي خاترې لازم او ضروري شې گه چیه دې پوړا بکار اخلاق او اُلنا دارکالیا تمان. انخول عادت او خویه جان نه اېلمان گه اسلامي او انساني نه تن. تا کي آنتې ضرر، تاوان او بې احترامیس باعثی نه بمان. مندو اگه اېړاتمان گه چیه دې بکار اُل او اخلاقس خاوندي تمان، باید مه ونتې کوچه اسلام پاک دینس پندلړېنیه تانک زندگي او ڵمستن سرمشق جوپمان.

تاړا کېني:

١- اخلاق اي عربي کلما شې گه خُلق، خوی، عادت، اُل او طبعس جمعستا آنتې کدا بعنې اخلاق خُلقېلا او عادتېلا معنا دارا.

٢- ایلای اخلقس انخول تعریفي کاکن گه: اخلاق انسنس روحي او باطني صفتېلاینا مجموعیی شې.

فعالیتېلا

١- دو ڵه یاده کېکالي وارېدې اېمه سبقې لړېکالا دې پتای تانک صنفینه پوړا پړدن او کوتې گه ابت جا یاده کې بېویا نه شې یاده کدن.

٢- یاده کېکالي اي بیی اخلاق دارکالا جنېس صفته بارایه اگت کن.

٣- یاده کېکالي اېته لغاتېلایه که معنستا شره نه مولیاتن تانک کتابچایه کوچه یاداشت کدن او یان لړېکالا او یا کوتې هم صنفستا اودای معنستا اوکتي کن.

۴- اېمه سبق کوچای انخول دو دو کلما پیدا کې گه معنیی اي تې.

۵- اکوړې اوکتنې جواب ددا:

- انسان خلکه منجه کي واسطایدی محبت پیدا کا؟
- بکار اخلاق کي آنتې کدن با؟
- بکار اخلاق بارایه اسلام دین کوچه کو کدوا شې؟

یاده کېکالي خالي جایه مناسب کلمایه دې پوردن:

بیی اخلاق .... اوړې کېیی او..................................

بیی بایویی تګا، .... نه داراتې .... اوکوینا نه وتها.

ګوشنګې لام

۱- ایمه لغتېلایه تانک کتابچایه کوچه معنا او جملا کوچه یتدا.

سرمشق، اُل، محبوب، جب پرتهان، کهړه اړ، بعثت

۲- یاده کېکالي تانک کتابچایه کوچه بیی اخلاق بابته اي لکان کن ګه اشتې لېنه دې کم نه تې.

برق

ابتې دنې کوچه برق بشرس اې بـو مهـم ضرورتـه اودای شـې کـه چېکـه ونتـه کوچـه اودای لاًم ګورېن ګوریا، امه باید برق اودای لاًم ګورېنې او میس نپایه شره مولامان. اېمـې پـلا بـه ګـه دنـه دې خلک مه نامې پلا اېلوې آییچ او لشه لیـاویی آییـک، خـو شـه ویـاودې سـاله دې بـو بـا ګـه ادیسون ګرای برق منجه اچان بوې او لاًم اودای ګورېن بوا شې او اما وطن افغانستان کوچه بـه بېلا بېل طریقایه دې تولید او اودای لاًم ګورېن بګـا. یوبـه اوچېنـیس وړې شـې ګـه بـرق اودای استفادا او لاًم ګورېنې او یتېنستا کوچه بو احتیاط او اؤل درکار شې. اګه مې آنتې پامپړې کېن نه بې بو ګڼ خطر او تاوانېلایه پلا به دورندور بن بګا.

- آیا ابت جا اېمه برق لیاوو شې او یا تانک ګوشینګ کوچه داریاکو؟
- برق اودای کوتې ونټه کوچه لاًم ګورېن ګوریا؟
- آیا ابت جا اېمه که لیاوو آس ګه برقې درېویی تې؟

برق جلگیک او برکني آنتې کدا او ابسه لُش شې گه منفـي او مثبـت برقس هوړني گرای اُلسکه پیري اودای نیا او منجه اگا. بو جایه لیـان بگا گه دو جُگنا اي وري پلا ترېدي ډپلېک، هوړیک او کاړیـک نتیجـا کوچه به مه اُلسیک او لُش اودای نیا.

امه آسمني چلبړکي به لیاوین سن گه ابلي کوچای نیا او لش کیـا، گـه مه چیکه یومه برق شې. خو اېمـه رکمېدي گـه ابتـې دنـې کوچـه بـرق منجه اِوي شې او اودای لاَم گورېن گوریا اول گوزر آنتې ۱۸۷۸ م ساله توماس ادیسون گرای تولیـد بـچ او اودای لاَم گـورېن بیـک او یـان مـه بـرقس تولیـدي لا بکرېـدې منجه اچن بیک که ابت چیکه دنیایه بېلا بېل ونتېه کوچه اخول ماشیننا شاړېني او چـالان کېنـي، رادیو، تلویزیون، کمپیوتر، تیلېني، چمرس گلېني او ډپلېني او لشېس تولید او بو وري لَمـه کوچـه اودای لاَم گورېن گوریا.

اما بیی بایوي وطن افغانستان آنتې به اېمه پچوالي وکا اي پیېري مودا دې اپلـه بـل بـرق اِوي او

برقس تولیدستا ایلای گېنېنج فابریکا اخول درونتېـا، نغلـو، سروبي، کجکـي، پلخمري، چَک، ماهیپر، مزارس کود برق او وري جوپېن بوي شن گه پچوالا فابرېکا دې اوړتا وري چیکه ورگې واسطایدي گرا او بـرق تولیـد کیـا. مېمـه رکمېدي وطنس بو وري ونتېه کوچه کوتي جایه گه پریمـان شـاړوا ورگ تـې برقس تولیدستا چنتې ماشیني یعنې ډاینامو جبن بوي او ایلای وري تـیلي جنراتورنا چالان کېني گرای به برق تولید او اودای استفادا کاکن.

یوبه باید کدن بې گه ایلای اجسام اخول اربېشم، شیشا، پلاستیک او وري برق وتې نـه بیـا گـه تي آنتې برقس عایق او ایلای وري اخول چمار، انساننا او وري حیوانتنـا ویـړه، ورگ او وري گـه برقس هدایت او وتېکستا خاصیتي داري، تي آنتې برقس هادي یا وتېکالا کدا. میسـي خـاترې برق سیم والییه واسطایدي بو لَبري جایني گـرېن گوریـا او خلـک اودای اسـتفادا کـاکن. اېمـه پچوالي کلېلایه کوچه افغانستنبکه وطن دې کنای لنشریک وطنبلایه اودای به برق اچـن بـوي شې. امه باید ابته تمړي سیم والیه اودای جان رشـمان گـه بـرق کـوچیی شـاړوي تـې. خولگـه تمړي سیم والي او وري بـرق دارکـالي شـیانه شره آسـت انیـک، بـرق درېنـي او بنـداس لکستا باعثي با.

متنس متې مطلبي:

برق ابت هونا علم او مولېنيس پوړا پېنستا محصول او استه اچنيـا شـې گـه زنـدگيس پوړا نېنستا بېلا بېل ونته کوچه اودای ٚلام گورېن گوريا. مېمه برق برکتېدې شې گه بو ارک پـوړا پېوي وسايل او بړينگ اخول راديو، تلويزيون، کمپيوتر او وري ارتباطي وسايله اودای ٚلام گورېن گوريا او گنېنج فابريکا او شاړکالي وسايط ٚلمه وېن گوريا. برق اودای بايد بو بکار سستا او سالم رقمېدې استفادا کېن بې او اېمي کوشش او اؤل کوچه به بايد تن بې گه تانک وطن کوچه گـه الله ﷻ فضلېدې برقس توليدستا بکار منابع گه اما وطنس مېمه گنېنج نندي شن او ايمېنـد او وېېنده پريمان ورگ دارا، برقس توليدستا امکانات برابر کېن بن.

تاړا کېني:

۱- درونتېا برقس فابريکا ننگرهار، نغلـو، سروبي او مـاهيپر بـرقس فابريکـا کابـل، کجکـيس بـرق فابريکا هلمند، چک برقس فابريکا ميدان او پلخمري برقس فابريکا بغلان او مزار شريفس کـود برقس فابريکا بلخ ولايته کوچه موقعيت داراکن او مېدې اوړتا وري گڼ او چنتېي فابريکا به شن.
۲- کوتي نشوي برقي بړينگ يا سامان آلات او انخول تمـړي بـرقس سـيم والي گـه بـرق داراتـن بايد تې اودای ٚلام گورېن مه بې او کېولوالا رکمېدې چنتېه بالکول بايد انخول بړنگه اودای ٚلېـره رشن بن او مه اوړان بن گه انخول بړنگه آست انن.

فعاليتېلا

۱- ياده کېکالي اېمه سبقي بکرېدې پړدن او ياده کدن.
۲- کوتي کلمايه شره گه نه مولياتن معلم او يا تانک وري هم صنفينه اودای اوکـت کـن او يـاده کدن.
۳- نونگي لغاتېلايه تانک کتابچايه کوچه لکدن او معنستا بارايه لړېکالا اودای اوکـت کېچـال او هوجچال بن.
۴- ياده کېکالي اېته بړينگ او وسايلنا نامه اوچدن گه برق واسطايدې ٚلمه وېـن گوريـا او اودای استفادا با.

۵- اکوړي اوکتني جواب ددا:

- برق کووات شی شي؟
- ایمه برقي اودای کو لاّم گورېدا؟
- کوتي کوتي شییلا برقي واسطایدي لاّم کېن؟
- اول گوزر برق کوته ساله او کي گرای تولید بچ؟

گوشنگي لاّم

یاده کېکالي تانک کتابچایه کوچه برقس فایدا او استعمال مورده اي مقالا لکن.

ګې او ګېينا اقسمي

ګې يا شعر اېته بکرېدې ويوي او جوپېوي کلما شن ګه خاص آهنګ او سدوره تاني دارا، هر کي کړه بيی شچا او اړيی نبګا. اګه اي آيي به کار کار اېړاتې ګه تانک بالکولستا ګرړدن، انخول اګته او کلمايه اودای ڵام ګوريا او جبه اچي ګه وزن او سدوره تاني داراتن او بالکولس کړيی بيی شچن. اېمه معنايدې ګه ګې عادي اګته دې متفاوت شن او فرق کيا. ميسي خاترې دې شې ګه خوشحالي او ګوراوال دوسه، خلک ګې مېنيس محفلېلا جوپاکن او اېمه رکمپدې تانک خوشحالستا لا بو کېيیکن. اما پشه يي جب خلک دنه کېولا مېمه ګې او ورڼاس نامې پلا اېلوي آييچ، يو مي خاترې ګه کېولا دړو دپړي او يا اکټويدې مېک ګرای خلکه هړه آنتې پولېن ګورېيايیچ او ابت ګه لکن ګوريا او چاپ با، مې آنتې شعر ماکن او يو نام به اما جبېکه وټوا شې ګه اي معنا دارا.

- آيا اېمه کودن خلکه دورای ګې اربوو شن؟
- اېمه نظرېدې ګې او شعر منجه کومې فرق شې؟
- ګې او ورڼا کو فرق دارا او آيا ورڼا آنتې به شعر کده باکمان؟

ګې يا شعر اېسه رسلا او سدورا کلام شې ګه وزن او قافيا داراتې. يا وري جبېدی اېسه کلام ګه اوړې تخيل دارې، اړای آلې او اړه کوچه چنې او احساسته اوسکولدن شعر باين بګا.
شعر موضوع لحظېدې ڵه رکم شن:
۱- اخلاقي شعرې ګه موضوعي پند او نصيحت تې او اخلاقي ارزشېلا کوچيی چنوي تن.
۲- وصفي شعرې ګه طبيعی شينا موضوعات، اړېس جذبات او احساسات کوچيی اِوي تن اخول پينچا، بهار يا ويېند، اړوده ګري او انخول ورڼا استوېني.
۳- قصه يي شعرې اېته ګه تاريخی واقعات او يا خيالي قصا کوچيی بيان بوي تن.
پشه يي جبې کوچه شعر آنتې دو رکم اصطلاحات موجود شن، اي وانيا ګې شې ګه ورګه تلنې جوپېن بوي او دړو دپړي پلا مېن ګوراکن او سه وريا ورڼا شې ګه زيپه تلنې جوپېن ګوريا او

زیپه گرای دړو دېړي او ساز دې اوړتا مېن باکن. البته بتا بیا گه ورگ به ورڼا جوپن او یـا زییـپ گې، خو یو تاړایدې ابت جا وونا نه شې. ورڼاس اي وري خـصوصیتي بـه شـې گـه جوپېکالـستا نامه کوچیی نه تا. خو گېیه کوچه گه ورگه جوپپویا تـا او نـام ډنگـا دارا، شـاعرس نامـه کـوچیی اوچېن بوا تا.

پشه یي گې یا ورڼا گه بو ارک شفاهي رکمېدې موجود شن جانېکه کېولوالي شکلې او قـالبېلا دارا گه کېتا باکمان ټوکور، شور ټوکور، خېمېوي، شیاري، باړه گې، ورڼـا، کـاړه گـې، واجـېلا او انخول ورې اوچمان که جانېکه کېولوالي شکلې دارا. امزات پشه یي گېیه اودای ایلای پښتو او دري شعرېلاینا قالبه پلا وکه تاني دارا او ایلای خاص شعري قالبېلا شن گـه وري جبنـا ادبیتـه کوچه کم لشن بیاکن. اخل ورڼا، لموي گې، باړه گې او شیاره گېینا ایلای شکلېلا. امزات پـشه یي ادبیته کوچه ایلای نونگي شـعري قـالبېلا بـه لـشن بیـاکن گـه پـښتو او دري ادبیاتنـا تـاثیر پندېدې اېمه پچبل پیړي کوچه پشه یي ادبیاتنا پینچه یېنیی لا بوگلېویی، وشـلېویی او سـدورا کېویی شې. مثال رکمېدې رباعی، مقـام، ټوټـا، یـا قطعـا، قـصیدا، مثنـوي او انخـول وري اېتـه شاعرنه گرای منجه اوي شن گه پښتو یا دري جبه دې شعر جوپېني کوچه آست داریـاکن او یـا مې کویه زندگي کاکن. یو لا کوکه پشه یي لکنیس منجـه ایـک پـلا مېمـه وکـا دنـه کوچـه حتـا نونگی اړي آزاد شعرېلایه به پشه یي ادبیته آنتې پند چالویا شې.

البته یوبه اوچېنیس وړي شې گه پشه یي گېینا اقسمي کېولا مېنـا مېکـستا سـبک رویـدې نـام جبن بوي شن او کودن گه گې مېن بچ، تـیس مېکـستا طـرز او سبکـستا رویـدې گـه پـشه یـي گېوول او خلک پېني، ته گېینا نامنستا پینیکن او ماکن گه یو ټکـور گـې شـې یـا شـیاري او یـا شور ټکور. البته مه شکل او وزن رویدې به اي وري پلا فرق داراکن خو خلک کېولا ارېک گرای مېکس سبکستا رویدې پېنگي او بس.

متنس متې مطلبی:

پشه یي کوچه شعر آنتې گې او ورڼا مـاکن، کـه مـه دوکـه کېولـوالي وزن او قافیـاس دارکالیا او یا منظوم شن. پشه یي کوچه ابت جا خلک گېینا مېکستا سبک رویدې، تې تقـسیم بندي کېیي او نام شریی جیا. البته ابت بو ارک نونگي سبک پلا گې ماکن، خو دنه هوني گـې چیکه معلومدار وزن او میکس سبک داراییچ. پشه یي ورگنا شعره آنتې گې او زیېپنا شعره آنتې گه شکلي به فرق دارا ورڼا ماکن. او طبیعی رکمېدې پـشه یـي خلـک ورگـه او زیپـه شـمولېدې

شعر جوپېنيس بو بکار استعداد دارياکن او حتا اي لامې کوچه بو گنات زييپ او ورگ شاعران تياکن او گې مېني به مې آنتې کوتي عيب نه شې او هر که اگه گېيه کوچه پروال نه تې ورې پلا کې وېني کوچه خو کومک کيا.

تاړا کېني:

۱- اړي آزاد اېته شعره آنتې ماکن گه وزن لحظېدې چيکه مصريی اي رکم تن، خو رديف او قافيا نه داراتن.

۲- آزاد ايته شعره آنتې ماکن گه وزن، رديف او قافيا نه دارا، خو خاص آهنگ کوچيی موجود تا.

۳- رديف شعرس بيتستا اېته پچوالا کلما آنتې ماکن که تکرار رکمېدې اوا تا.

۴- اي بيتس پچوالا حرف يا کلما آنتې قافيا ماکن.

اېمه بيت کوچه:

اوړې به اې جوان جم خلک وري تيار بتيچ.

کاو ورچوا تي وري جمکه بيی اونشار بتيچ.

اېمه بيت کوچه يار او شار حرفې يا کلمات قافيا او بتيچ رديف شن.

فعاليتيلا

ياده کېکالي متنې دککه پړدن:

۱- ياده کېکالي لړېکالا دې پتای وارېدې سبقې پړدن او بکارکه ياده کدن.

۲- اگه کوتي گې يا ورېا کوتېس يادیی تن تانک هم صنفينه پوړا مرېدن؟

۳- ياده کېکالي اگه شعر بابته کومې موليايتن تانک وري صنفينه پلا شريک کدن.

۴- اېمه لغتېلايه تانک کتابچايه کوچه لکدا او معنستا بابته اي وري اودای اوکت کېچال بې.

گې، اصطلاحات، ورېا، کلام، استوېني، کېولوالا

ياده کېکالي دو دو جن اي، وري آنتې املا کدن، يان اي ورېس املستا اصلاح کدن.

۵- اکوړې اوکتنې جواب کددا:

- گې کې آنتې کدن با؟
- اېمه کودن پشه یې گې ارېوو شن؟
- بکار گې کې گرای جوپېن بوي شن؟
- اېمه پشه یې جبېدې کاو رقم گیه پېنېدا؟
- ورہا کووات گیه اودای شن؟

گوشنگې لاˇم

تانک کتابچایه کوچه اي اي گې نوشتا کې او یان تانک هم صنفینه پوړا پرړدا.

شمنگل پړان

طنز

اېمه سبق کوچه طنز بابته اگتې بوي شن. طنز ادبياتنا اي بو اړه نېکالا ونته شې گه بو خاص او کېولوالي مواردہ کوچه اوداى ﻻم گورېن گوريا. خصوصاً اېته دنه گه خلک کوتي اگت او واقعيتې گڼجه او واکدارنه پوړا کده نه ببيیتن طنز رکمبدې يعني کوينا آلبتا ازلېکالا او خوشحال کېکالا رکمبدې کدي او لکي. گه يان ته جن اېمي دې اوړتا گه کي سره قار او گوسا بن، بتا بيا شريي مولان او جان اصلاح کن.

يعنې طنز اي زورور بندا شره، رس او شيرين شيبدې ونگان کيا يعني تي چاکلېتبدې اني.

- آيا اېمه کوتي طنز پړوو شې؟
- طنز کي خاترې کدن او يا لکن گوريا؟
- آيا اي بنداس ازوني کبک او ريشخند کېني آنتې طنز کده باکمان؟

طنزس لغوي معنيی ایلای لکنیه کوچه ناز، کرشما، مسخرا کېک، ټابا، کنایا، ساندین، ریشخند کېک، رمزېدې کومې کدیک، ناز و نخرا کېک او ډنگلېک اِوا شې. خو ادب کوچه طنز اېسه سدورا لکني او یا کلام شې گه غیر مستقیم (رمز او کنایا) رکمېدې مسخراس لفافا کوچه اي جن یا جامعاس ناملایمات او مچیاریه شره، جوپني او اصلاح خاترې پې او انتقاد درېیا. یا طنز اېسه نثر یا شعر شې گه حماقت، ضعیف اخلقه، اجتماعي فساد او شگنیه، خلخند او ریشخند او اي رکمېدې کددن او بیان کدن. یا رس جبېدې او ازنا دارکالا کنایا او مناسب رکمېدې تیک پې درېني او انتقدس کدیک او بیان آنتې طنز کدن گوریا. کوتي لکني که اېمه تعریف پلا برابر نه تې سه طنز نه شې، بلکه بتا بیا پې (انتقاد) نقد، غیبت او یا گیلا تې.
اي مولېکالا اگتېدې طنز او کومیډي کېتا بیا انساننه اېمیکه اړ کدن گه تانک عیب او ټگه، اړه گړه گریه او مچ لّمه اودای لجن. طنز لککالا گه طنازي کیا تیس اصلي هدفي گره جوپېني شې، سه نشني او تخریبې تخریب خاترې نه ایړي بلکه تخریبې تعمیر او جوپېني آنتې اېړي. شتا طنز لککالا گه کومې کدا خلکه خېرېدې کدا، طنزس کملي اېلو شې گه واقعیتېلا او شت اگته، ټوکنا درا او پردا لېنه وتېیي او یا طنز اېسه تیک دوا پیري شې گه کپسول رکمېدې او یا رس شیرین شی کوچه ټوپلېتا مریض دېن گوریا او سه مریض یان میس تیک گرستا احساس نه کېیي، مزایدې او بې تکلیف، کوچه ننگېیي او تیکه فایدا کیا. طنزه کوچه ایلاینا استوېنیا کېن گوریا، خو چیکه بو لوهنېدې شریی مولاکن. طنز اگه برالایدې خلکه ازلېیي او خوشحال کېیي، خو مه ازنا او خوشحالي کویه کاینکه انخول قمچي درېویا شې گه اي جن یا جامعاس ټگه، عیبه او مچیاریه انخول لمالیم رکمېدې کوټگي گه وړه او دوره چیکه الینا او داغ داغ با، لاود او جوتنیا اېلوار بو تا گه چېکه ملتې اوسکولېیي.
اي طنز لککالا اېرکه دې پُروي انچه ازلېیي، تانک طنزه پلا حقیقتېلایه منجه اچي او تاړا کېیي. اگه چو طنز لککالا اېمیس وسي داراتې گه پې او ټگس تیک رازې طنز او شوخیس رس لفافا کوچه پلوټدن او امتحان کدن، اېتي دې بو بیی شې گه تي تند او تیک لهجایدې انتقاد کدن. میا گه هر ټوک او شوخي پچکنا، اي حقیقت چنوي تگا.
طنز لککالېنا وظیفیی اېلو شې گه هر کودن کوشش کن چیکه ولس نپایدې، اېته اړه گړه گریه گه جامعا کوچه لشن گوریا بکار او تاړا رکمېدې تانک لکنیه کوچه اچدن.
طنزس بیاریا اېمي کوچه شې گه، طنزس درا لېنه پې درېني واکدارننا به مچي نه اورا. سه اېمي شره بکار مولیا گه پې درېني مېنه شره شې، خو گره به تیکه ازا او قار نه با.

طنزس وري تلني اېلو شې گه طنز لککالا، طنزې کېولا جواننا پامستا شگېني، سات وټېني او خلکنا ازنا خاترې لکي او کوتي وري سیاسي او اجتماعی هدف نه دارا.

مطلبس خلاصیی:

طنز ادبس اي بو بکار اړه نېکالا او ازلېکالا ونټه شې گه واقعیتېلاینا تاړا کېني خاترې اودای ڵام گورېن گوریا او انخول تیک حقیقتېلا مه لکني او یا جبېدې بیان کېن گوریا گه عادي اگته دې تیس تاړا کېنیس هیچ امکان وجود نه دارا. یعنې متړا رکمبدې کده باکمان گه: شیرین او رس جبېدې تیک حقیقتس کدیک او بیان کېني طنز شې.
میس کملي به یومه شې گه مه طنز پندېدې بو تیک حقیقت او بو گڼ پې او اعتراضس تاړا کېني گرای، هیچ که گنگنا او خفا به نه بیاکن، او بتا بیا گه ته جن طنزنا ارېک گرای تانک ټگ او اړه گړه گریه اصلاح به کدن. اېلو گه طنز ازنا دارا اېمه معنایدې نه شې گه چیکه ازنا دارکالا لکني آنتې طنز کدن بې. خولگه بو ټوک او ایلای وري اگتې او نکلیک او وېشان به ازنا دارا. خو طنزس ازنا هدف آنتې پولیک خاترې اي وسیلا شې. بندای ازلېیي خو ورو‌ېیي او چرت او فکر کوچه به وېیي.

تاړا کېني:

۱- کومېدې ازلېکالا تمثیل آنتې میا او طنز پلا فرقي اېلو شې گه طنز لکني گرای مچیاري او ظلمه اودای درا اوړې کیا او کومیډیان ازلېکالا تمثیل پلا. کومیدي اجتماعي شکل به دارا او ساعتیري او مسکولي آنتې به اودای ڵام گورېن بگا.
۲- پې یا انتقاد اېته کایوي او نه لیان بکالي ونټنا واړني آنتې کدا گه بووه انچه اودای پټ تا. ویی پې اي کوتېس کایوي کېنایه اودای درا اوړې کیا او کېکالستا لړېیی.
۳- نقد اي مقالا، کتاب یا شعرس واړني او غور لېنه درېني آنتې کدا. بعنې تېنا بیی او بتر تلننستا معلوم کېني آنتې نقد او مه ڵمېس کېکالا آنتې نقاد کدا.
۴- گیلا گه شکایت معنایدې به اواشې اي دوستس مچ کېنستا اوچېني آنتې کدا گه تیس گنگنه تاني او شکر رنجستا باعثي بوا تې.
۵- غیبت کیس غیاب او نه تکگرستا کوچه اېته عیبستا کدیک شې گه ارېکستایدې زورې.
٦- ټوک ولسي منثور ادبس اي خاص صنف رکمېدې بو دنه دې ولس منجه شن گه بندای ازلېیي او انسنس روحستا خوشحالي او وشمیک خاترې ڵام اودای گورېن گوریا.

فعالیتېلا

۱- کاو جن یاده کېکالي اېمه سبقې لړېکالا دې پتای وارېدې پړدن او ته وري کاړ جان.

۲- اگه کوتېنا کوتي طنز یادیی تې اوړې بې او تانک هم صنفینه پوړا کددن.

۳- آیا امه پې یا انتقاد او نقد آنتې طنز کده باکمان؟ یاده کېکالي فرقنستا بارایه اگتې کن.

۴- اېمه کلمایه معنا کدا او جملایه کوچه یتدا.

اوسکولېک، ټابا، ساندین، ریشخند، لج، ټگ

۵- اکوړې اوکتنې جواب ددا:

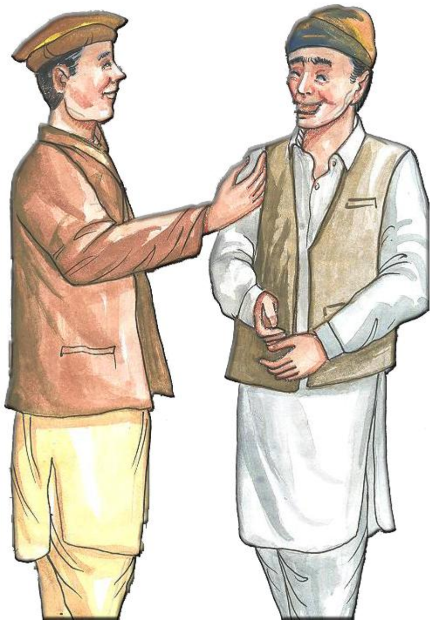
- طنزس لغوي معنیی کو شې؟
- طنز کو خاتري کدن بېن؟
- اېما کودن طنز ارېووشې؟
- طنز خلکنا ازلېک خاترې شې یا خلک او جامعا اصلاح خاترې؟

گوشنگې لاٌم

یاده کېکالي کوتي وري طنزي شعر یا نثر پیدا کن او تانک کتابچایه کوچه لکن او وري دواس صنف کوچه پړدن.

ستمنگل پړان

جُگ یا معما

اېلو پړان جگ بابته سې گه اما خلک (کوجگ؟) به ماکن. جگ یا معما کدیک اما خلکه کوچه دنه دې وونا او رواج شې. یو عقل ماوني بو ارک جوانته، ایلای بالکوله او گښجه منجه به شره پولا او مه رکمېدې جوانان او بالکول نه کېولا تانک ساتستا وتېیې، بلکه تانک ذهنستا او مولېنستا به تولي او امتحان کېيې گه البته یو سرگرمي او اخلا بو دنه دې اما خلکه کوچه شې، گه ورگ او زیيپه گرای شره پولا. یعنې زیيپه کوچه به یو جگ پېننه اخلا شې او ورگه کوچه به. گه البته بو ارک مه معما یا جُگ کدچالي الّما او بې کاري دنه شره پولا.

- جُگ او معماس معنستا بابته کومې مولاکو؟
- اېما جُگ یادو شن او کودن جگ کدچال بوي آیت؟
- کي خاترې خلک جگ کدچیل با؟

جگ اما پشه یي جبې کوچه (شی) آنتې ماکن او اصطلاح کوچه معما آنتې به یتېن گوریا. معما کیالېن بوا شی آنتې کدیاکن یا اېسه کلام او اگت شې گه معنیی کایوا تې، یعنې اي جُگ او یا شیس کاو مشخصتي کدیکن او یان تي بابته وري فکر کاکن او ته شی او جُگې پېدا کېییکن. مه جُگ او یا کوجگ او کویک آنتې ایلای پېنچالو به ماکن. اما خلکه کوچه بو انخول جگې او معما موجود شن او کودن گه جوانان او بالکول او حتا کار کار گېنج جن به گه وري کوتي لاَم او مصروفیت نه داراتن اي به وري جُگ کدچال بیاکن. اي جن جگ کدا او ته ورې اودای اپرا گه تیس معنستا کددن یعنې پېندن گه کو شی سې. سه مقابل جن معنستا کدي او اگه کده او پېنه نه بېکن، یان سه جُگ کدکالا کدا گه کو دېییمکو گه معنستا کدمن؟ ته وري مېییکن گه اېلو یا اېسه شی تو دېکمي یا دېکني. اخول جای، گوشینگ، سانگ، برایا انخول وري امتیازات گه البته یو شتېدې دېن نه گوریا، کېولا اگته کوچه الي اخلایه تي آنتې دېن او واگذار کېن گوریا. اېمه رکمېدې اي جن وارېدې جگ کدا او ته وري جوابستا پېدا کېیی.
مثال رکمېدې اي جن کدا گه: کوجگ آس کوجگ گه پرنگگا چنچا نه آس، شامیک آس کوَرا نه آس، شېنگ دارا گولانگ نه آس؟ او یا ایلای ماکن گه بار نیا خار نه آس؟
یعنې مه نظر کوچه درېوا جُگس لَه مشخصات او یا خصوصیتي کدن بوي شن گه، رنگي سامېک شې، پرانگ انا او شېنگ دارا او یا بار نیا.
کارگه کوتې معنیی پېدا کېکن یان سېمه جن جُگ کدا او وري تیس معنستا او جوابي پېدا کېییکن. البته اوړوالا معماس جوابي (گوزوړا) شې.
البته ایلای جُگې منظوم او ایلای منثور تا. یعنې هم شعر رکمېدې کدن گوریا او هم اگته رکمېدې. اېمي خاترې گه جُگنا کدکالیا او جوپېکالیا معلوم او نزو جن نه آن، میسي خاترې مه خلکنا مال باین گوریا.
اېمه شن کاو جُگې او تېنا معنیی:
۱- جانه چنتېا، باره گران؟ (ورنج)
۲- دزا متېا، شملیی لگا؟ (سنجک)
۳- تله لکرا، سنگه اوچا؟ (ابلي)
۴- دوسه گرا گرا، وېله پلا شره وې پلا؟ (انچ)
۵- لي لگالي جناور کتکالي؟ (توپک)
٦- گرگا گرگا وېله اي شه پولي جای درېگا؟ (دېي)
۷- مېییگم په اِگا، مېییکم یې پېگا؟ (بستوړ)

۸- کوجگ شپ کوجگ گه چاکو پلا انن بگا، پوټا پوټا بگا، انچ شریی وربگا، خو اړ شریی نه وربگا؟ (پیاز کونټي)
۹- ډم شپ، ډمبي کوچه جند اس، جندې دوره لال شپ، لالې دوره مشال شپ؟ (چمني یا دنه هونا چراغ)

متنس متږي مطلبي:

جُگ یا معما گه اما خلکن کوچگ؟ او پینچالو به مبییکن اما پشه یي شفاهي ادبیاتنا اي بو اړه نېکالا ونټه شپ گه بو ارک بالکول، نونگه جوانان، جوانان او کار کار ډشتیان (ورگه او زیبیه شمولېدې) مه اخلاس شره پولېک گرای ساعتستا وټېیي او فکر او ذهنستا انکشاف او وشني دېیي.

جگ یا معما کدچالي بو ارک الّما وېلو دوسه کوچه گه تانک منجه نیوي تیاکن کدچال با او ایمه رکمبدي تانک مسکولستا کبیي. مه جُگنا کدکالیا معلوم او تاړي جن نه تیاکن. میسی خاترې مه جم خلکنا ماله باین گوریا او کوتي کېولوالا جنې آنتي مربوط نه شن. یو به باید کدن بې گه ایلای جگې بو دنه هوني به تیاکن گه بتا بیا ابتې خلک شریی نه مولان. مثال رکمبدې (سني خرټک باره گران؟) جگس مقصدي او مطلبي تلچ شپ او تلچ ابته چرخاس تلچ شپ گه سونا یا لوشای او یا مالوچای والي شریی ویان او پلوټن گوریا او بو سونا او یا لوش والبدې گران او گڼ بوي تا. ابت گه تخنیک پوړا پیوا شپ وري بو کم خلک ته چرخایه اودای لام گوراکن.

فعالیتېلا

۱- یاده کبکالي لړېکالا گرای لړېدېک دي پتای سبقې واربدې پړدن او کوتي لغته شره گه نه مولیاتن یاداشت کدن او معنستا اي وري اودای اوکت گرای پیدا کدن.
۲- یاده کبکالي انخول وري جُگې به تانک هم صنفینه آنتې کدن او ته جوابي پیدا کدن، گه مه سبق کوچه اچن بوي نه تن. یعنې تانک منجه جگ کدچال بن.
۳- یاده کبکالي کدن گه معما آنتي جُگ، کوجُک یا پینچالو دې اوړتا کوتي وري نام به پشه یي کوچه یتبن بگا او یا نه؟ اگه تې تي به صنفینه آنتې کددن او بکرېدې جُگه او معماس معنستا شره جانه مولوېدن.

۴-اکوړې اوکتنې جواب ددا:

- جګ یا معما کي آنتې کدېن؟
- آیا جګ یا معماس معنیی تاړا شې یا کایوا؟
- آیا جګ یا معما منظوم شې یا منثور؟
- خلک جګ یا معما کوته دنې کوچه کدېن؟

یاده کېکالي نونګي جګ یا معما تانک کتابچایه کوچه لکن او وارېدې، صنف پوړه تستتا پړدن.

ګوشنګي لام

۱- یاده کېکالي پړن بوي جګه تانک کتابچایه کوچه لکدن او یادي یاده کدن.

۲- یاده کېکالي ایلای وري جګه به ګه یادیی تن او یا کي اودای ارېویا تن کتابچنستا کوچه معنستا پلا لکدن.

مولېني

اېسه کو گه انسنس پیدا بک دې اېله بل تیس پوړا پېک او ورې نسبتبدې آلانگریس باعثې بوا شې. سه یومه مولېني او علمس برکتې سې. هر کاو گه اې آدمیس علم او مولېنستا اندازیی بو بیک سیمه وار تانک زندگیس ڵمبلایه کوچه کامیاب او پوړا تا. هر که کوشش کیا گه تانکې علم یاده کې او انخول تانک اویا او پوگلنستا اعضایه علم گاناېه دې سنهلدن. اېمې پلا به گه اما بیی بایوې وطن افغانستان کوچه بو گېنج گېنج عالمان او مولېکالې وټوې آن او هر کودن خلک مولېنیس یاده کېنې آنتې اوس کېن بوې آن، خو بو ارک مه بو مهم ضرورت آنتې یاو پامپړې بوا نه شې او میسې گرای سې گه اما وطنې خلکن تانک زندگیس ایلای ونټه کوچه، کېولوالا رکمبدې کوتې گه ابت هونا علم او تخنیکس پوړا پېنې گرای منجه اوې شن، بې وانټ بوې او پچه دروې آن او زندگیس مه ونټېس چیکه ضرورتبلایه ورې اودای پورا کبییکمان گه لازم شې، چیه دې بو مولېنې او علمس یاده کېنې آنتې بوکه پام کېن بې او چیه ڵمنا شرییکه جای دمان تا مېمه علم او مولېنې برکتبدې دنیا او آخرتس چیکه بیاریه او باییشتېگریه اودای ونټوان بمان.

- آیا هر کو بابته مولېک او تې شره پولیک آنتې علم او مولېني کده باکمان یا نه؟
- اگه اې بندا تانک مسئوولیته او مکلفیته نه پېندن او بیی او بتر شره نه مولې، سه تانک جان او خلکنې بکار خدمتس مصدري بتا بیا؟
- خلک مولېکالا بندای بو بیی بایی یا نه مولېکالای؟

مولېني او علم اي انخول نور شې گه اړ، میيلای او انسنس کامیابستا پندې لُش کېيي، بې پند گري اودای چوټلېيي، پوړا پېني، انساني امېدېلا او اېړنیه آنتې پولک پندې لړېيي.
نه مولېني جهل او اندرا، انسنې خطر، ذلت او خواریه پلا لتاړ کېيي.
الله ﷻ ی مولېکالي او نه مولېکالې بابته قرآن کريم کوچه مهرباني کېويی شې گه، جب پرتهان: آیا برابر آن اېته جن گه مولاکن او اېته جن گه نه مولاکن؟ یعنې کار به مولېکالا او نه مولېکالا یا عالم او جاهل تانک کوچه برابر او مساوي نه آن، خول گه مولېکالا علمس یاده کېني او تي شره عمل کېني پلا دنیا او آخرتس بیاري او سعادتې استه اچي او جاهل دوکه دنیا کوچه لاودېلا، کشالا او غمبلایه پلا لتاړ آس.
چیه دې بکار شې گه انسنې زندگي کوچه آبرو او عزت دېيي علم او مولېني شې، خولگه انسان تي واسطایدی جانستا پېني او تانک الله ﷻ پلا معرفت پېدا کیا.
حضرت رسول اکرم ﷺ مهرباني کیا گه، علمس یاده کېني هر مسلمان ورگ او زیپې شره فرض شې او مندو رقمېدې پندلړېني کېويی شې گه علمې یاده کدا اگر که چین کوچه (بو لّېره) به تې.
اي طالب العلم باید چیه دې پوړا اسلام پاک دینس اساسته یاده کدن او تې شره عمل کیاتې. خول کدوا شې گه «علمس مېويی عمل شې» کوتي مولېکالا او عالم گه تانک علم شره عمل نه کیاتې، بې ثمر جلې پیري ارزش نه دارا.
که گه علم او کمال گاهایه دې سنهوي او سدوري بتینچ، تانک جان، پوگال او جامعا آنتې لش کاهه لپاس مثال دارا گه مېنا اېمه مولېنیس لشلا چراغ یعنې تېنا مولوېني او وړلېنیس پوړا پېنیه اودای بشري جامعاس وري انسانان به متاثر بوي آن. اېمه معنایدې گه جهالت او نه مولېني انساننه او جامعا آنتې سامېک بلا او مولېني انخول لش شې گه کار به زوال نه دارا او که به اودای گورې نه بېيي.
میمه رکمېدې دیني علمه کویه بندا باید تخنیک، صنعت، ساینس، طب او وري علمه به یاده کدن، خول گه انسنس زندگستا کوچه مه عمله آنتې به بو احتیاج او ضرورت بوا شې گه باید مي اودای به بې وانټ نه تمان او هر کودن بشرس وشمیک او لوهانگریه آنتې اودای لّام گورمان. تانک گران دن او وختستن بې جای او عبث مه وټمان او ضایع نه کمان، بشرس وشام او آسودگیس بړینگ او وسایله برابر کمان او یتېني او لّام گورېني خاترې خلکه واکه دمان، تا کي آنتې اړ نه تمان او وري خلک به اما منجه اچوې او کمالستن اودای نپا گورن.

متنس خلاصيى:

علم او مولېني اېسه لش او ګڼ وسيلا شي ګه انسني اندرا او کشالايه اوداى چوټيک او بايیشتېګري او وشميک تلن پند لړېني کېيي او که ګه علم نه دارا اېته اندا پيري آس ګه ګما او ګُتايه ليا نه بېيي او هر کودن مشکلته پلا دورندور تا. اسلامس پاک دين علمس ياده کېني شره بو تاکيد کيا او چيکه ورګه او زيپه آنتي لازم او ضروري بايي. ابتي دنياس کومي پوړا پېني او لوهانګري ګه بېلا بېل ونتېه کوچه لشن ګوريا، چيکه مېمه علم او مولېني برکتېدي شي او اګه علم او مولېني نه داراتمان، يو تاړي او برالا اګت شي ګه هر کودن هر کي آنتي اړ او آست تارنا تياکمان. ويى لازم شي ګه علم او مولېنيس ياده کېني تلن دور کمان، جانېن پولمان او ميدي بو وري نه مولېني او جهالتس اندرا کوچه کړ او تېپان مه درمان.

فعاليتېلا

ياده کېکالي متني دککه، ګر اوړي کنېدي پړدن.

۱- ياده کېکالي واربدي اېمه پړان او يا سبقي پړدن او کوتي کلمايه شره ګه نه مولياتن اي وري اوداى اوکت کېچال بن.

۲- اېمه اکوړوالي کلمايه معنا کدا او کدي ګه مه کوتي جبېس کلما شن.
علم، عمل، وشام، جهل، لوهاني، بايیشتېګري، نور.

۳- ياده کېکالي بايد اېمي شره مولان، کوتي کلمايه کوچه ګه کېولوالي عربي حرفېلا اخول (ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق) اوي تن ته عربي کلما شن او پشه يي جب مه حرفي او آوازي نه دارا. مېمه رکمېدي ايلاى وري کلما به عربي جبي اوداى پشه يي جبي کوچه اتوي شن ګه بايد تي پېنمان. اخول جهل، نور او وري.

۴- ياده کېکالي علمس اېمه پچوالي پېړېنا استه اچنيه اوداى ايلاى جُګنا نامه اوچدن. اخل: راديو، تلويزيون او وري.

۵- ياده کېکالي اي وريي آنتي املاکدن، يان اي وربس املستا اصلاح کدن.

٦- یاده کېکالي اکوړی لغته معنااوجملایه یتدن:
پچوالی، پوګال ، مولېني

اوکتېلا:

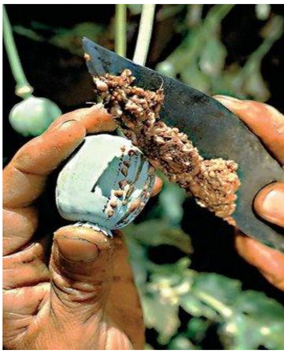
١- علم او جهل کو فرق دارا؟
٢- امنې چیه دې پوړا کوتي علمس یاده کېنیا ضرورت شې؟
٣- مولېني اودای کو رکم باید لاّم ګورېن بې؟

ګوشنګي لاّم

یاده کېکالي علم او مولېني بابته اي مقالا لکن ګه دې خطه دې کم نه تې او یان وري دوسه کاو وانیا تانک هم صنفینه پوړه پړدن.

نومنګل پړان

مخدرا مواد

اېمي خاترې ګه نېشه یی مواد او تیس کاروبري اسلام مبین دین نظرېدې اي ناروا عمل شې او وري تلن میس یتېکي جامعا، پوګله او تانکې مه مواده شره لتاړ بوي جنه آنتې بو تاوان پولیا، میسي خاترې میس دوره درېک تړ او جدي کېنا او ڵمپلاینا شره پولېکي ضرور شې، تا چیکه اېمه مچ عملس تاوان او ضررېلایه شره خبر بن او اېمه ګڼ زیان پولېکالا عمل اودای جان رشن.

امه تانک کنه سنا کوچه لشیکمان ګه مخدر مواده شره لتاړ جن نه کېولا جامعاس چڼای بار آن، بلکه مېمه عملي او مخدر مواده شره اېلوي جن آن ګه جامعاس وري انساننه به یه مچ عمله اېلېیي او اېمه رکمېدې تانک پوګال او جامعا آنتې ګڼ زیان پولیا، ګه باید مه بو تاوان پولېکالا عملس دوره درېني خاترې هر رکم کوششېلایه اودای جان کنن نه بې. البته مه مخدر مواده کوچه چلم، نسوار، چرس او بنګ دې درېتا، تا تاریاک، شراب، هیرویین او جم وري نېشا کېکالي مواد شامل شن ګه اسلام پاک دین کوچه دنای منع کېن بوي شن.

- آیا اېمه مخدر مواده شره اېلوي جن لشوو آن؟
- تېنا صحتي کوزات تا؟
- مخدر مواد کوتي مواده آنتې کدا، اېمه نامنستا پینیکو؟
- آیا مخدر مواد ابت منع بوي شن یا دنه دې منع آییچ؟

یو اي تاړي اګت شې ګه مخدر مواد اسلام پاک دین کوچه نه کېولا منع کېن بوي شی بلکه هر انسان او کېولوالا رکمېدې جواننه آنتې بو تاوان پولېکالي او صحت او سسته تانیس دشمني به شن، میسي خاترې لازم شې ګه مې اودای هر رکمېدې ګه باتې جان چوتېلېن بې.

مخدر، سست کېکالا او اعصابس بې حس کېکالا آنتې کدا. کوتي مواد گه بندايگه نېشا اچاتې، اخول هيرويين، اپين، مورفين، چرس، تنباکو، شراب او انخول وري مه چيکه مخدرا مواده اوداى شن. مه نېشه يې مواد بندا شره بو مچ تاثير دارا. ويږ سست با او اشتهاى کم کېيي. مييلًا کم قوت با او انسان خلکه کوچه باور او اعتبرستا استاى دېيي. لوو لوو تانک جانې شره باوري منجاى پيا او اي بېکالا، بې شخصيت او تاوان پولېکالا بندا شره بدل با. هر کودن کېولا تانک عمل او نيشا فکر کوچه تگا او وري هيچ کو شره نه موليا. عملي جننا وړستا قوتي منجاى پيا، بو ضعيف او رکم رکم ناسازيه پلا لتاړ با. پوډري جن بو چمبړ، ملين او چوت اورنا تياکن او تانک پوگلستا زورېک او کشالستا باعثي او وري شره بار تياکن. نېشه يي مواده پلا ايلوي جننا دوره درېني کوچه پوگال، يارني او انډيوالني، مکتب، جامعا او دولتي ارگانېلا بو رول دارا. اول شرييکه بايد کوشش کېن بې گه بالکول، نونگه جوانان او جوانان مه عمل پلا مه اپلن. پوگلس گنېنج اعضيې او وري بکار دوستني او يارني، تې مه مضر عملس عواقبه اوداى مولوېدن. جوانان بايد انخول جنه پلا نيک او تستيک مه کن گه نېشه يي مواده پلا ايلوي تن، بالکوله آنتې بايد بکار اخلا کېني او ساعت وتېني آنتې زمينا برابر کېن بې، بالکول بايد مولېني او سبقس پړني آنتې اوس او تشويق کېن بن. پوگلس ډشتيې بايد تانک بالکولنا هر رکم اوکته آنتې بکرېدې جواب کدې. بکار او بتر لَمنا نتيجايه بابته ته معلومات دېن بن.

بالکولس آيو تاتيا بايد تانک بالکولنستا لېگروله او انډيوالننستا بکار که پېندن او کوتي گه مچ او بتر عمل داراتن او بې جاى گراتن اويَستا تې پلا مه اوړدن. مکتبس لړېکالي او معلمين به مه علمس دوره درېني کوچه بو رول داره بيا، مه به بايد نصيحت او پندلړېني گراى مه اوړدن گه ياده کېکالي بد عمل او نېشه يي مواده سره لتاړ جنه پلا نيک او اوريک کن.

اگه امه مه لَمې آنتې پام کېکمان، شک دې اوړتا کده باکمان گه تانک ايماني او وجداني مسؤوليتن شره پولېوين او جامعا آنتې بکار خدمت کېوين تې.

متنس مُتهي مطلبي:

مخدر مواد اېته مواده آنتې کدن گوريا گه يتېکستايدې بنداس ويږ او تنه سست او مييلّيې بې حس با او بيې او بترستا سره نه موليا. اخول ترياک، هيرويين، شراب، چرس، تنباکو او انخول بو وري که نه کېولا بو دنه دې اسلام پاک دين کوچه منع کېن بوي آييچ بلکه اېته بو ضررېلا او تاوانېلايه خاترې گه دارا او ابت ايلايه شريې مولېويې شې، منع کېن بوي شن او هر گراى کوششېلا بايد کېن بن گه ميس دوره درېن بې او دوره درېنستا خاترې بايد چيکه اکټويدې اقدام کمان.

فامیل کوچه آیوبا دې درېتا تا لامېس ډشتیان، عالمان، ملا امامان، مکتبنا لړېکالي، دولتي مسـوولین او خیریا او سمړکالي موسسا باید اي وري پلا آست دېچالي او سمړني پلا مه تبا کېکالا عملس دوره درېن بې او مه اوړن بې گه اما بالکول، جوانان او وري خلکن مه مچ عمل پلا اېلن، تا اېمه ڵمې گرای نه کېولا تانک اسلام پاک دینس احکمه پلا مطابق زندگي کمان بلکه تانک جامعستن بو وري اېته ضرره اودای به چوټلمان او رشمان گه، مخدر موادنا یتېني او کاروبار گرای پیدا با.

تاړا کېني:

مخدر مواد جامد تن یا مایع اېته مواده اودای شن گه، شریعت او عالمنه گرای حرام باین بوي شن او چیکه خمر کوچه اِیاکن او خمر (شراب) الله ﷻ ی حرام کېویی شې.

اي روایت گرای رسول اکرم ﷺ، هر سست کېکالا او مست کېکالا شی اودای منعه کېویی شې.

مېمه رکمېدې حضرت عمر فاروق ﵁ کدا: هر کو گه عقلي منجای نادن خمر شې.

فعالیتیلا

۱- یاده کېکالي اېمه سبقي لړېکالا دې پتای وارېدې اي اي جن اوره تستتا پړدن او ته وري کاړ جان.

۲- یاده کېکالي اېته جننا قصیی کن گه مخدر مواده پلا اېلوي او عملي آن او کدن گه تېنا رویا او برخوردي ورې پلا کورکم شې.

۳- اېمه اکوړې لغتنا معنستا پیدا او یاده کدا.

مخدر، چوټلېک، اعصاب، لتاړ، چمبړ، چوت، اوس.

۴- یاده کېکالي دو دو جن اي ورې آنتې کاو خط املا کدن او اي وري پلا غلطي درېچال بن.

- اکوړی خالي جایه مناسب کلمایه دې پوردا:

اگه امه .... پام کېکمان، .... کده باکمان .... شره پولېوین .... کېوین تې.

گوشنگې لام

یاده کېکالي مخدر موادنا تاوانبلایه بارایه اي مقالا لکن او اېلو به کوچیی اچن گه کوتي شینه آنتې مخدر مواد کده باکمان.

دېمنګل پړان

جي پشه يي لايام

شعر پشه يي ادبياتنا اي بو مهم ونتېه اوداى شپ. شعر اي موزون او منظوم كلام شپ ګه تيس تاثيري عادي اګته دپ بو شپ. دنه شعربلا او يا امه جبېدپ ګپ كېولا پشه يي ګېوول يا هنرمندنه ګراى دړو دپړي پلا مجلسه او خوشحاليس پښه كوچه خلكنپ مېن ګوربياييچ، خو ابت ونتيان اما پشه يي ګپ او يا عام جبېدپ شعر نه كېولا راديو او تلويزيونه ګراى خلكنپ پوړا كېن ګوريا بلكه كتابېلا او وري چاپي نشريايه كوچه به لكوي او چاپ بوي ركمېدپ مينا داركالېنپ پوړا با. شعره كوچه به ايلاى واقعيتېلا بو بكرېدپ او هنري شكل پلا تاړي كېن بوي تا ګه اربګستا دپ نه كېولا خلكه خوشحال كبيي او ساعتستا وتېيي بلكه خلكنپ اي كېولوالا پيغام او تاړا كېني به دارا ګه بايد تي شره مولېن ګورپ او اوداى نپا ګوربن بپ. وري يو ګه شعره كوچه بو كم او متا ركمېدپ ساندين ګراى بو ګښنج او معنا داركالي حقايق اچن بوي تياكن ګه بايد تي آنتپ به پام كېن بپ او جان شريى مولوبن بپ. اخول ابمه شعر كوچه ګه (پشه يي ګلبنا) نامېدپ كتاب اوداى ګورېن بوي او ابله اچن بوي شپ.

- آيا ابمه شعر او شاعري پلا مينا دارياكو؟
- خلک كي خاتري شعر پړياكن او ګپ اراكن؟
- ابمه پشه يي شعرنا كوتي كتابېلايه پينيكو؟

کیــدې خـــوشال بیــاگیی تـــــه اګتــې پُرکنــا کمـــن
بیـــــیکه بـرالاکـــــمن، جـــي پـــشه یـــي لایـــام
هـــر چـــــو اوچېـوا آی ابــت تېنیکــه تـــاړا کمـــن
بــیـــــیکه بـــرالاکمن، جـــي پـــشه یـــي لایـــام
اي بـــاباس اولـــدي انــــســـان مــــه دنیاکـوچـــه
چــو جــا کــه نُجـي‌سـې آریایـــی تـاییچ آریانـا کـوچـه
گـــڼ مقـام داریـاکن پـشه یـان مـیس الـــینا کوچـــه
بــت بــه‌گــار گــوشنگي ســې تـاړا تــه لامپاکـا کوچـــه
هـــای کـــو پُــراني کـــداڼې پُرکـــنای دکـــا کمـــن
بیـــیکه بـــرالا کــــمن، جـــي پـــشه یـــي لایـــام
نـامــې پـشه یــي ســې ایـلای مــاکن پاشـایان آمـــان
اړ پــــشي کـــوی تـــارا وطـــنس راشــــوالان آمــــان
کــودن بهاشـــه نامېـــدې تارخـــــه اوچـــان آمـــان
گنـــدهاري، داردي او لغـــــمانی لــــکان آمــــان
کـوهـــســتاني او دیگـــان، مېـــینکن ســـارا کـــمن
بییـــــکه بـــرالا کـــمن، جـــي پـــشه یـــي لایـــام
امـــا پـــشه یـــي لایـــلان کاپیـــسا، لـــغمـــان آیـــڼ
ننـــگرهار،کــــونړې تـــارا آلـــه نـورســـتان آیـېـــن
پـــــغمان او سروبـــي کوچـــه بییکـــه نمـــایان آیـېـــن
تخـاروبغـــلان وهـــرات، لاهـــور جـــا پُـــشان آیـــڼ
اړیـــــم یــو ایړکــا هــر کـوتې مونــده پــینچا کمـــن
بـیـیکـــه بـــرالا کـــمن، جـــي پـــشه یـــي لایـــام
وري شاهنـــشا کــه کـــدا شــــاهننا شـــاه ســـې یــو
دار کـــه اوتهـا کـیکـــن درونتها نامــه جـېوا ســې یــو
داریـــوش پاچـاس لکـان (آهـم) کېـولا مېـنـا ســې یــو
(بـــودا) بــــویدا او (ویـــدا) وېـــدا امـــا ســـې یـــو
(افغـــنس تـــان) افغـــانـــستان چیَنـــې امـــنا کـــمن

بییکه برالا کمن، جي پشه یي لایام
تو تانک گالا پلا، گڼ گڼ خلک وړلییچې
هر کار سختي دنه لایستې پلا کندي دییچې
کېنا حق نه اییکې بو بو تانک کچه گورییچې
وري بت اېلیاکن هاټ آټیک بو دنای یتییچې
کلماني خوشحال ته لاکه شملای اوبارا کمن
بییکه برالا کمن، جي پشه یي لایام

(کلماني)

شعرس مُټي مطلبي:

اېمه شعر کوچه پشه یي خلکنا تاریخ بارایه ساندین بوا او کدوا شې گه پشه یان کېولوالا نام او نشانس خاوندني آن، اېمي پلا به گه چیکه انسانان اي بابا آدمس اولاد او افغانان تانک منجه لېوني آن، پشه ییان آریایی خلکنا الینا قبیلا کوچای آن گه میس لیین او ریشیی ابت به لغمنس الینگار او الیشنگ کوچه گه الینایېنا گار او گوشنگس معنا دارا موجود شې. پشه یي پاشا او پاچا اودای گورېن بوا شې او اړ پشي پیري تانک وطن او افتخارتنا راشولي آن، بهاشه، داردي، گندهاري، کوهستاني او لغماني نامه دې به اوچېوي آن او کاپیسا، لغمان ننگرهار، کونړ، نورستان او وري ونټه کوچه زندگي کاکن او بو شرام گران آن او بیی بابیکم. شاهنشا، درونټا، داریوش باچاس بیستونې لکان، بودا، ویدا او افغانستان پشه یي کلما او جوپان شن، دنه هونا پوړا پېوا فرهنگ دارا او هر کودن تانک وري لایکولنستا پلا غم او کشالایه کوچه کندي دیویا او سمړوي آن کېنا حقي اېویی نه شې او مېمان بیی بایکالي آن.

تاړا کېني:

۱- داریوش پاچاس لکان (نه اریکه آهم، نه دروجنه آهم، نه زوره کره آهم) آنتې اشارا شې گه اي واړه لکن بوا شې گه پشه یي لړا.

۲- شاهنشاه (شاهننا شاه) درونټا (کټوا دار) بودا (بویدا) ویدا (وېدا او دعوت) افغانستان (افغانس تان یعنې جای) مه چیکه پشه یي کلما او ترکیب شن گه ابت به مندو رکمبدې پشه یي جبې کوچه کدن گوریا.

۳- پشه یان فرهنگ لحظېدي به پوړا پېوي خلک آن، خولگه وري خلک ابت اېمه پچبل دنه کوچه چیرکټ او مېز او چوکیه پلا اېلتیچ، انخول حال کوچه گه پشه یان دنه دي هاټ، آیتیک یا چوکي او مېزي دارايیچ او ملتنا اېلوي آییچ.

۴- لامپاکا لغمنس دنه هونا نامه شي او لغمان به لمگان او لام گانس ابت هونا شکلي او الینا دنه هونا پشه یي قبیلا او ډشتهاس نامه شي گه سمسور او شاداب معنا دارا.

فعالیتیلا

یاده کېکالي شعري اول دککه، گر اوباراک نېدي پړدن.

۱- یاده کېکالي اېمه پشه یي شعري وارېدي پړدن او معنستا یاده کدن.

۲- اېمه شعر کوچه اېته نامېلایه گه پشه یي لیین دارا یاداشت کدا او اوکت کېچال بې گه کي رویدي مه پشه یي شن.

۳- اېمه لغتېلایه تانک کتابچایه کوچه لکدا او معنا کدا.

گار، راشوال، برالا، پُشان، مونده، پینچا، امنا، پراني، کداني.

۴- یاده کېکالي اي وري آنتي کاو خط املا کدن گر اي وربس املستا اصلاح کدن.

یاده کېکالي اکوړی اړه کټ جملایه سم کلمایه دی پورا کدن:

- کیدي خوشال بیاکیي ....
- بییکه برالا کمن ....
- هر چو اوچبوا آی ....
- بییکه برالا کمن ....
- اي بباس اولدي ....

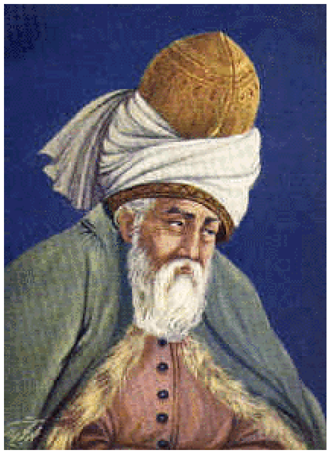
گوشنگي لاٚم

۱- اېمه شعري تانک کتابچایه کوچه بو بکار خطېدي لکدا او کوشش کي گه یادي یاده کدا.

۲- ایلای دنه هوني او ابت هوني شاعرنا نامه تانک کتابچایه کوچه لکدا او یوبه مري گه چودي آییچ.

یایمنگل پړان

بیی ډشتہا

اېمي خاترې گه اي لام، قوم، جامعا او انخول ادارا کوچه اي ډشتہاس تِکي ضرور شې او میدې اوړتا بکرېدې ڵمېلاینا پوړا پېکي امکان نه دارا، ویی لازم شې گه بیی ډشتہا دارن بې، اېلو گه بیی او بکار ډشتہاس صفتېلا کوتي شن؟ اېمه سبقس پړکېدې بتا بیا یه بابته کومې معلومات استه کوچ کمان، تا هر کودن ضرورت دنه تیس تستلېني او انتخاب کېني آنتې مېمه معیارېلا او صفتېلاینا پام کوچه درېک پلا اقدام کېن باتې.

- آیا اېمه مولاکو گه اي بکار او بیی ډشتہا باید کوتي صفتېلا داراتې؟
- اگه اي لام او یا اداراس ډشتہا نه مولېکالا، مغرور او کبري تې، سه خلکنا بیي اورگا یا نه؟
- اېمه تانک پُگال، آنا، لام، صنف، مکتب او منطقاس ډشتہینه پینیکو، کورکم ډشتہیان تانک ڵمه کوچه بو موفق او کامیاب آن؟

بیی او بکار ډشتہگري اي جامعا او اداراس پوړا پېني او ڵمنا بکرېدې شره پولېني کوچه بو ارزش دارا. اېمي خاترې گه امه تانک زندگیس ڵمیلایه کوچه کامیاب تمان، باید بکار ډشتہا داراتمان. بکار او بیی ډشتہا ایلای صفتېلا دارا گه اگه ته صفتېلا کي وړه تن، بتا بیا گه سه

تانک ڵمه کوچه کامیاب تې او تِوي او منجه اکالي کشالایه لوهنېدې منجای نادن. بکار ډشتېا باید مولېکالا او ڵمه کوچه اېلوا تې، تانک مربوط ڵمه کوچه فني او مسلکي معلومات دارې او متخصص تې. یعنې ڵام ڵام پېنکالا آنتې سپارن بې، ڵمه کوچه اهلیت او قاطعیت داراتې. گڼ او پراخ سیناس خاوندي تې. بعنې مقامس استه اتلېک گرای تانک جانستا نه نَوَدن، مشکلاتنا پیدا بیک دنه تېنا گاینستا وس او تواني دارې، حق آنتې تسلیم او باطل پلا مقابلا کیا تې. جبېس فصاحتي داراتې بعنې نرم او بکار جب او فصبح اگتې ڵمنا پوړا پېني کوچه بو نقش دارا. ډشتېگري اي گران پڼ او بار شې. مه بارس نېک آنتې باید پورا انرژی او قوت داراتې، تا لوهنېدې گما گوتایه اودای وېتا منزل آنتې پولدن. ډشتېا باید قانون موړېنیس دوره دردن او تانکې به قانون او اصولنا مطابق عمل کې، تا وري به بې قانوني نه کن او تیسي پیري قانونې مراعات کدن. اي ډشتېا باید اړوده گري داراتې، حق اودای دفاع کې او محافظه کار او بیکالا نه تې. سیاسي مولېني، صبر او گایني داراتې. ڵمې لمه جدي او شلا تې او کشالایه پوړا تصمیم درېنیس وسي داراتې. مېمه رکمېدې اي بکار ډشتېاس وري بیی صفتېلایه اودای اېلو شې گه، بیی اخلاقس خاوندي تې. بعنې خلکه پلا بکار او نېک رویا او شاړیک کې. تانک همکارننا عیبستا کایلېییتې او اگه اېړاتې گه تیس تېگ او عیبستا اصلاح کدن. بیی یو شې گه غیر مستقیم او یا کنایا رکمېدې تېنا تېگ او اړه گِره گرستا کددن او یا بېل او کېولوالا رقمېدې ملتنا طرحه بې. مندو تواضع او عاجزي کېک، اېته وري بیی اخلاقه اودای شن گه ډشتېاس قدر او عزتستا لا بو کېیي او عمل کوچه انسانیت او بیاریه نندارایکه پوړا کېیي او اېمه رکمېدې ورېنا سیر کنني او تکبرس دوره درېنستا به باعثي با. اېمه معنایدې گه تواضع کېکالا جن اېته مېوه کړک پیري آس گه بو مېوایه دې ډولیی اکوړې ڵېلوي تیاکن.

متنس مُتېي مطلبي:

مه مطلبس متېي او اصلي مقصدي اېلو شې گه ډشتېگري هر چو گه تې ظلم، جبر او زورېدې نه با، بلکه یو ڵام مولېني، اهلیت، صداقت، ڵمه پلا اېلانگري او ترېدې لمیی گرني، پورا انرژي او حوصلاس داریک پلا با او انخول اېمي دې با گه ډشتېا باید تانکې چیکه اصول او قوانیننا پابند تې. بکار رویا او اخلاق داراتې او ڵمه کوتي جنگ بیک او بیې دې اوړتا بو اړوده گري پلا پوړا نادن او مي پلا تواضع او عاجزي به کیاتې، گه یو تانکې تیس معنویت او شخصیتستا اوړې نېک آنتې بو تاثیر دارا.

تاړا کېني:

۱- تخصص ڵمه کوچه مهارت داریک او اېلني آنتې کدا بعنې ڵمې کوچه فني، مسلکي او اجتماعي معلومات داریک او مخل جنې آنتې متخصص ماکن.

۲- اهلیت اي ڵمې کوچه لیاقت، مولېني او صلاحیتس داریک آنتې کدا، بتا بیا اي ړشتہا متخصص تې خو کوتي وري رشتا یا ونتې کوچه، خو ڵمې کوچه اهلیت داریک اېمه معنایدې شې گه تیس لیاقتي تېسه وظیفا پلا موافق تې گه سریي سپاروا تگا. اگه مخول نه تې یان سه مه ڵمېس اهلیتي نه دارا او مه ڵمې کوچه بې کفایت آس.

۳- سیاست لغت کوچه تدبیر، فکر، مشورا او ڵېرې فکر کېک آنتې کدا او مېمه رکمېدې سیاست یان اي مملکتس ڵمنستا ادارا کېک، مردم داري او رعیت داري آنتې به کدا او کوتي گه سیاستس ڵمه کوچه آست داړې او یا مولې، تي آنتې سیاسي ماکن.

۴- فصاحت بکار اگت کېني، نرم جب، تیز زبان او بیی جبول گري آنتې ماکن او مخول صفت دارکالا آنتې فصیح کلام بعنې جبول، بیی اگت کراک او خوش سخن کدن بگا.

فعالیتپلا

۱- یاده کېکالي اول متنې دک که گر اوابار اکنېدې پړدن.

۲- کاو جن یاده کېکالي لړېکالا دې پتای اېمه سبقې وارېدې پړدن او ته وري دک تن او کاړ جان.

۳- کوتي کلمایه شره گه یاده کېکالي نه مولیاتن استاد او یا اي وري اودای اوکت او پرسان کېچال بن.

٤- کاو جن یاده کېکالي وارېدې اوره تستن او اي بیی ړشتہاس صفتېلایه بابته اگتې کن او اېلو به کدن گه مېنا کو رکم ړشتہا بیي اورا.

٥- یاده کېکالي اېمه کلماینا جمعستا کددن:

ړشتہا، صفت، مولېکالا، مقام او ڵام.

٦- یاده کېکالي متن کوچای کاو خط اي وري آنتې املا کدن، گر اي ورېس املستا اصلاح کدن.

۷- یاده کېکالي پنج انوخل کلما لکن گه اول حرفي (ک) تې.

گوشمکي ڵام

۱- یاده کېکالي اېمه لغاتېلایه تانک کتابچایه کوچه لکدن او معنا کېتا جملایه کوچه یتدن.

ړشتہا، جدي، شَلا، تگ او کشالا.

ناره آلوي اګتې

اېمه سبق کوچه کاو ناره آلوي اګت اچن بوي شن، يو مي خاترې ګه امه مه بکار او ناره آلوي اګته تانک زندګيس شرمشق کمان او مې اودای پند ګورمان، خول ګه مه اګتې چيه ګرای منن بوي او مفيد ثابت بوي تا. اګه امه تانک ګڼېنج شخصيتېلا او مولېکالي جننا اګتنستا منمان او تېسه اګته او پندلړبنيه لشې کوچه تانک زندګي پوړا نامان او عملي کمان، شک دې اوړتا ګه دنيا او آخرت کوچه کامياب تياکمان او کاربه ناکامي او کشالايه پلا دورندور نه بياکمان.

- آيا اېما کوتي ناره آلوي او يا ګڼېنج شخصيتېلاينا اګتي يادو شن؟
- اګه امه بيی او بکار اګته او نصيحتېلايه منمان او تانک دواس هونا زندګي کوچه عملي کمان، آيا بيی شې يا بتر او کي خاترې؟
- امه کي خاترې ګڼنجنا نصيحتېلا او پندلړبنيه پړيکمان او ارېبيکمان؟

- اګه دنيايي مال او متاع اېړاتي تجارت که، اګه آخرتس بکار زندګي اېړاتي تقوا او پرهيزګاري که او اګه دويه اېړيتي علم ياده که.
- اي دواس عيسیٰ ﷺ ي اي آدمي اودای اوکت کېکن ګه کو لاٰم کاګيی؟ کدکن ګه الله ﷻس عبادتي کاکم. عيسیٰ ﷺ ي مېکن ګه تو نفقا که دبېې؟ تي کدکن لايام. عيسیٰ ﷺ ي سه مېکن ګه تېنه دې لايای بکار عابد آس.
- اګه اېړياګيی الله ﷻ پلا اګت کيی، نماز که. اګه اېړياګيی ګه الله ﷻ تېنه پلا اګت کې، قرآن کريمې پړا.

- حضرت محمد ﷺ مهرباني کیا: کوتي جن گه وسېٖ، شتېدي گه تي اړا ایمني رشویی شېٖ او اړا ورستا الله ﷻ اودای بیېٖ.
- انسان پلا لَه شَیَنا اېک کوچه محاسبا نه با. اول کوکړېنگ دنېٖ اېک. دومنگل کوتي جُگېدي گه روزا مورړېن گوریا. لَمنگل اېسه اوو گه مسلمان لایېٖ پلا اېن بېٖ.
- انسنس گڼ شگني او اشتبیی اېلو شېٖ گه عمل او کېنا دي اوړتا جنتس ایړکي کې.
- کېولا قناعت دي اوړتا وري هیچ ثروت او یا دارایی اوَته گري منجای نېٖ نه بېیي.
- که گه عشق او مینا هتېا، اېریک للېگا.
- کوتي کتاب گه پړکس وړي شېٖ، مولېٖ گورېکس وړي به شېٖ.
- که گه اي دایمي لذتېٖ آنېٖ او مُتېا لذت شره لنگندن، بو زیانکار آس.
- عشق زندگیس پندستا چرغي شېٖ.
- ازنا زندگیس مشکلته پلا انچالیس بو بکار ولدا شېٖ.
- چیه دي گڼ مینا الله ﷻ پلا محبت شېٖ.
- چیه دي گڼ تاوان دنېس بېٖ جای وتېک شېٖ.

متنس پیغام او متېي مطلبي:

اېمي خاترېٖ گه دنیا او آخرت کوچه کامیاب او سراوړېٖ تمان، باید علم یاده کمان او اودای نپا گورمان. خلکنېٖ فایدا پولمان، نماز کیاتمان او قرآن پړاتمان. حلال نکاحېدي زیيپ نامان او بتر لَمه اودای جان رشمان. خلکنېٖ نپا پولمان او انساننا قدر او عزتي کیاتمان، بېٖ لَما او بېٖ عملا ثمر او اجرس تمیی مه کیاتمان، هر کي کوچه قناعت درکار شېٖ، کوشش کمان گه جانېن خوشحال رشمان، الله ﷻ پلا اړېدي مینا داراتمان او گران دنستن بېٖ جای نه وتېییتمان او کوتي پندلړېني گه اسلام پاک دینېٖ کېویی شېٖ، تیسي مطابق تانک زندگي پوړا نېییتمان.

فعالیتېلا

۱- یاده کېکالي اېمه اوړي اگتېلایه وارېدي پړدن او معنستا شره جانستا مولوېدن.
۲- یاده کېکالي اېمه اگتېٖ معنا کدن او کدن گه میس اصلي هدفي کویک شېٖ؟
کوتي گه دایمي لذتېٖ آني او متېا لذت شره لنگندن بو زیانکار آس.

٣- یاده کېکالي ابمه کلماینا مترادف کلمنستا ګه مه پړان کوچه به اِوي شن پېدا کدن او کووییکه لکدن.

مال، تقوا، شګني، عمل، ثروت او مینا.

۵- یاده کېکالي اي وري آنتې املا مېچال او غلطي درېچال بن.

ګوشنګې لاٚم

١ - اوړوالي لغاتېلایه جملا کوچه یتدا.

٢- ابمه ناره آلوي اګته اودای لٚه لٚه اګته تانک کتابچایه کوچه لکدا او یادي یاده کدا.

سسته تاني

کوتي شی گه زندگي کوچه بو ارزش دارا او تي دې اوړتا زندگيس پوړا نېکي نه بکالا او نا ممکن لړا، يومه صحت او سسته تاني شې. اگه اي بندا مريض او ناساز تې سه کوبه کې نه بيا، ميسي خاترې دې به سې گه ناساز ياده کېکالا مکتبېکه نه اگا. مېمه رکمېدې اي لړېکالا، ديکان، ڵمگير او يا وري که گه ناساز تې سه کار به بکرېدې تانک ڵمستا شره پولې نه ببيي، ميسي خاترې دې سې که سسته تاني اي انسان آنتې کوگه، حتا چيکه حيوانته آنتې به بو مهم مسئلا شې گه هر کودن مي آنتې خاص پام او توجو کېن بې او کوشش کمان گه سستي سمستي تمان.

- آيا ياده کېکالې اوداى کوتي، کار ناساز بوا آس؟
- اي سستا او جوړ جن بکار با او کاټلا تگا يا ناساز او ناجوړ؟
- آيا سستا جن سسته تانيس قدرستا شره بکار موليا يا ناساز جن؟

سسته تاني يا جان جوړي اي انسان آنتې بو ګڼ سرمايا او نعمت شې. که ګه پورا او بکار صحت نه داراتې سه تانک زندګستا مزا شره نه موليا او کوبه استای پورا نه با او ورې سره تروټا تا. ميسي خاترې هر که بايد تانک جان او پوګلس اعضنستا سسته تانيس رشني آنتې بوکه پامپړي کې او هر کودن اېله کوششه تې ګه زندګيس اېلو بو ګڼ نعمت او سرمايا استای مه پې. که ګه جوړ او سستا نه تې سه تانک دواس هوني ڵمبلايه کو ګه حتا تانک پاک الله ﷻ عبادت او امرنستا بکرېدي شره پولېک اودای به عاجز او بې وس با او تانک بيی او مڅ شره نه موليا. اما خلکه کوچه اي بو بکار متل به شې ګه کدا: «سستي عقل سستا وړې کوچه شې» شتېدې ګه اګه امه فکر کمان تاړا با ګه سستا او صحت دارکالا جن بکار ڵام کيا، بکار فکر او ميیڵا دارا، هر کو بکار ياده کيا، هر کي پلا بکار مسکولا او اګتې کيا، کي شره ګوسا نه با، کيس اګتي وړيی بتر او مڅ نه شڅا، ورې پلا سمړه بيا او تانک زندګيس پوړا نېني او ثوابس کمايي کېني خاترې هر رکم کشالا او مشکلته شره وټې ببيي. انخول حال کوچه ګه اي ناساز او مريض جن اېمه اوچان ڵمنا شره پولېک اودای عاجز او نا توان تا. ويی لازم او ضروري اېلو شې ګه هر کودن سسته تاني او صحت آنتې بوکه متوجې تمان.
الله ﷻ ی مه کېکن اګه اي جن ناساز تې، تيس عقلي به بکارکه ڵام نه کيا او اېته کو شره نه موليا ګه اي سستا انسان شريی موليا او فکر کې بيا. ويی لازم شې ګه امه بايد تانک سسته تاني بو بکرېدې رشمان. سسته تانيس رشکستا اول والي او چيه دې مهم پنده اېلو شې ګه امه تانک جانېس پاکي او نظافت آنتې بوکه پام کمان، اسلام پاک دينې به پاکي او طهارت ايمنس اي ونټه بايويی شې. اګه امه هر کودن تانک آست، دور او وړستن تانک وخت او ګالا پلا پاک ورګ او اونجنايدې اونجمان او دنده مسواک او يا دندکريم او برس انمان، شک دې اوړتا ګه امه اېمه رکمېدې بووه ناسازيه اودای چوټياکمان، خولګه مه ڵمې ګرای اېته بو چنټي او انچېدې نه ليان بکالي جناوريک يا ويروس او مکروب ګه هوا او يا وري شيه پلا اما وړېس اندمنستا پلا تماس او هوړني ګرای بنداس وړستا که اتا او يان ناساز کېيي او بو ارکي مېمه اونجيک ګرای منجای پاکن. بعنې اګه امه تانک اسلام پاک دينس چيکه پندلړېنيه ګه نظافت ونټې کوچه به بو تاکيد کېويی شې، پام کوچه درمان او عمل کمان شک دې اوړتا ګه اما سسته تانيس رشني کوچه بو کېولوالا نقش دارا او بووه ناسازېنا دوره درېن ګوريا. تپلکالا او وټکالا ناسازی اودای جانېس ڵېره رشيک کوچه کومک کيا. مندو امه بايد سګرت، چرس او وري مخدرا مواد نه يتمان، بو اېک او انخول غير صحي اېنايه اودای جان رشمان، تانکسرای دوا نه کمان، مرضنا

وقايا او دوره دربني خاترې واكسين كمان، الله ﷻ ی مه كبكن اگه كوتي ناسازي امنې پېدا باتې داكتر آنتې پېتا دوايي كمان او امه ركمبدې صحتستن ننگا كمان.

پړنس مُتي مطلبي:

ابمه سبقس خلص او مُتي مطلبي ابلو شې گه سسته تاني الله ﷻ س اي گڼ نعمتي شې گه امه بايد ميس ننگا كبني خاترې بو كوشش كمان، تا سستي تمان او زندگيس چيكه لمبلايه كو رقم گه لازم شې شره پولمان. مه هدف آنتې پولک خاترې لازم شې نظافتې گه ايمنس اي ونته شې رشمان. تانک گالا پلا او ضرورت دنه ناسازبنا دوره دربني خاترې واكسين كمان. كوتي پندلړبني گه صحي ونتېس لام كبكالي كيا، تي شره عمل كمان، گره به اگه الله ﷻ ی مه كبكن كار ناساز بن بيک، تانک سرای دوا ابني اودای جان رشمان او بو روندې ډاكترېكه پېتا تانک ناسازيس علجي كمان، تا هر كودن جوړ، روغ، صحتمند او تانک لمه كوچه كامياب تمان.

تاړا كبني:

۱- وټكالا يا ساري ناسازی ابته مرض آنتې كدن بگا گه اي ناساز جنې اودای وري سستا او جوړ جنبكه وټا. اخول سسک لاونه ناسازی يا سل، شدل ناسازي يا زكام، جاگرا، پوړيک او انخول وري.

۲- ابمي خاترې گه اي جن ايلای ناسازيه مقابله مقاومت او ككړه تاني پېدا كې او يان تي سه ناسازی نه دردن او يا لوهاني پلا شرنا وتې، سه واكسين كبن گوريا گه بايد اي بالكول پېدا بک گالا دې پتای تانک وخت او گالا پلا برابر گه داكتران پندلړبني كيا، واكسين كبن بن.

۳- مسواک ابسه اي مخصوص لوړک شې گه داند شريی پاک كبن گوريا، سه طبيعی ركمبدې اي ركم خاص مواد دارا گه دنده پاک كبيي گه ابت هونا دند برس او كريم به مبمه مسواک رويدې جوپبن بوا شې گه مبنا يتبكي دندنا پاک كبني كوچه بو رول دارا.

فعاليتيلا

١- ياده کېکالي اول متنې دک که او گر اوبارا کنهېدې پړدن.

٢- لړيکالا دې پتاى کاو جن ياده کېکالي وارېدې سسته تاني سبقې پړدن او وري ياده کېکالي تې آنتې کاړ جان.

٣- کاو جن ياده کېکالي سسته تاني بارايه اگتې کن او مرن گه صحت کو فايدا دارا او ننگا کېکستا آنتې بايد کو کېن بې.

٤- ياده کېکالي ابمه پړان اوداى انخول دو دو کلما اوچن گه مترادف او اي معنا داراتن. مثال رکمبېدې: صحت او سسته تاني.

٥- کوتي کلماينا معنستا شره گه نه مولياتن ياده کېکالي اي وري اوداى خوجچال بن او صحيح معنستا ياده کدن.

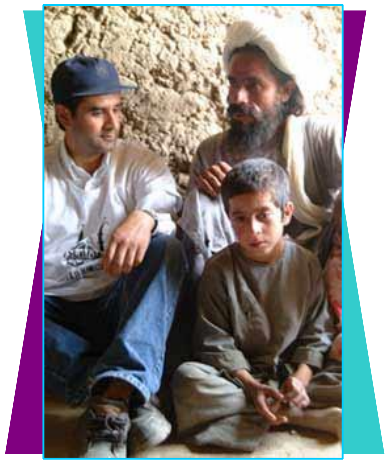
٦- ياده کېکالي متنس موټا مفهومستا تانک کتابچايه کوچه لکن او وارېدې چيه ياده کېکالي لکنستا صنف کوچه پړدن.

گوشنگې لاٚم

ياده کېکالي وشيک، بکار، سستا، ويړ، گوسا، مچ او اونجنا کلمايه تانک کتابچايه کوچه لکتا معنا کدن او جملايه کوچه يتدن.

سستا فکرېدې سستي لمپلا شره پولبن بياگن.

شت کديک

اما ابمه پړان يا سبقستن عنوني شت کديک شيٖ او ياده کېکالي بايد ميس ارزشستا شره مولان. خول گه الي دنه دي امه بايد تانک جان او وړيٖ کوچه شت کديک او صداقتس احسسيٖ پيدا کمان او وړلمان. اگه اي بندا الي اول شرييديٖ شت کديک آنتيٖ پامپړي نه کيٖ او جانه لاړه اوداى نه رشدن، يان مشکلبدى مه صفت او بياريس خاونددي بتا بيا او ميس مثلي ابته کړک پيري شيٖ گه اگه چنته گبر دي تيس وړلبنستا آنتيٖ پام کمان هر رکم گه اړاتمان تي وړلي ببييکمان. هر تلن گه اړان تيٖ لاوجکنستا تلن ديٖ ببييکمان، خو اگه اي گوزر گڼ جل بچ يان سه امه واک او اختيار اوداى نيا او يان تي کوچه کو رکم گه اړان تيٖ اصلاحات اچه نه باکمان. ميسي خاتريٖ بايد اول شت کديک او صداقت پلا جان ابلمان او لاړ انيک او ټگي اوداى جان رشمان.

- ابمه کوتيٖ جنيٖ پلا بو مينا دارياکو، شت کدکالا يا لاړ انکالا پلا؟
- آيا ابمه ابته پشولاس نقلي اربوو شيٖ گه لاړبدي چچلاييک او کداييک گه رما کوچبکه کراړ اوا آس او برايه کتي انخول حال کوچه گه سه شت نه تاييگ.
- ابمه پوړا ابت جا کي لاړ انويا شيٖ؟ اگه تيٖ آيا سه بيو اورا يا نه؟

ایسه کو گه خلکه منجه انسنس عزت او اعتبرستا رشي او بو کېيي سه شت کدیک او لاړه اودای جان رشیک شې. خول گه خلکه کدنایدې: هر شی گه خام تې پچا، خو انسان گه خام بې یان نه پچا. البته انسنس خامگري اودای مقصد لاړ انني او لاړ انکالا نامېدې مشهور بیک شې. اگه کي اي گوزر لاړ انکالایدې نام کنکن او مشهور بیک، یان اگه سه شت به کدې، که اگتستا شره باور نه کیا. یومه سبب شې گه لاړ انکالا بندا اندیوال پیدا کې نه بیا او اگتي کي آنتې هیچ ارزش نه دارا. اي بانگاس کنی پلا مسلمان نماز خاترې ورچې بُجا او باور شریی کیا گه جوم شې، خو لاړ انکالا اي جامعا کوچه هیچ ارزش نه دارا. اگه لاړ انکالا بندا هر کاو بو پېسا داراتې او یا علمس گڼ مرتباس خاوندي تې، خلکه آنتې لووک لړگا او که به اگتستا شره باور نه کېگا. بندا باید ایمي شره مولې گه لاړ کار به تانک منزل آنتې نه پولگا اگه که اېړاتې گه تانک زندگي کوچه کامیاب تې او اوړې مقام آنتې پولې او خلک شریی باور داراتن، ویی درکار یو شې گه هر کودن شت کدکالا تې او اي شت کدکالا انسان نامېدې جانستا خلکنې پېنوېدن. تا مه رکمېدې دنیاس بیاریه اودای ونتوان بې او هم آخرتس کامیابي نصبي بې.
ایلو گه اسلام پاک دین به اي مسلمنې شت کدیک آنتې اوس او پندلړېني کېيي او لاړ انني اودای منعه کېیی، یو تانکې شت کدنیس ارزش او اهمیتستا لړېکالیی شې. اي مسلمان کار به لاړه پلا تانک جب او دورستا نه ایلېیې او جانستا گناهکار نه کېيي، بلکه شت کدیک او مه بکار صفتس پیدا کېني گرای اجر او ثواب کمایي کیا او گناهه اودای جان رشا. ویی درکار یو شې گه شت کدِکس احسسي جانې کوچه وړلمان او کوشش کمان گه شت کدکالي تمان تا خلکه کوچه بکار اعتبار داراتمان.

متنس خلص مطلبي:

اي جن باید هر کودن کوشش کې گه جانستا شت کدیک او صداقت شره ایلدن. شت کدیک آدمیس قدر او عزتستا بو کېيي او اگه الله ﷻ مه کې کوتي جن اي گوزر لاړمېن بیک او لاړه کوچه نامه نیک، یان سه کار به جامعا کوچه تانک بیی مقام او نامېس خاوندي بتا نه بیا. امه باید سېمه اول دې تانک جانستن لاړه پلا نه ایلمان او کوشش کمان گه اسلام پاک دینس پندلړېنیس مطابق شت کداتمان او کودن گه امه شت کداتمان یان مچ او بتر لاَم به نه کاکمان، خول گه شت کدیک بتر لَمه اودای مانع بکس باعثي با مندو اگه اېړاتمان که هر کودن خلک سران اعتماد او باور کیاتن او تانک اړای اگت او مشکلستا امه پلا شریک کدن او

تې آنتې محترم او بیی بایوي تمان، باید راز دار تمان او خلکنا اړای او کایوي اګتنستا اي وري آنتې نه نېییتمان او راز رشکالي تاتمان.

تاړا کېني:

۱- اېلو ګه خلک لاړ انکالاس شت اګتستا شره به باور نه کیا لاړ انکالا پشولاس قصا یا کدانیا اي بکار ثبوت شې. سه اېمي خاتري ګه اړه تنګ باییک کاو ګوزر چچلیک او خلکنې کنې کېچان که هلې کراړ اوا آس برنستم اېبي خو کودن ګه خلک ایاییچ، لیایي آییچ ګه کو اګت به نه شې او لاړ انویا شې. یان کودن ګه شتېدې ګور او رمستا کوچېکه کراړ به اتوا آییک او هر کاو ګه چچلاییک خلکه اګتستا شره باور نه کېکن، ملتنا سمړیک خاترې نه ایچ او کرړې ماله اېچین.

۲- یوبه تاړا شي ګه ایلای خلک حتا اېته بانګایه پلا به مینا او علاقا نه دارا ګه بې دن بانګ اناتن. انخول حال کوچه ګه ته یه بابته هیچ کو مسوولیت به نه داراکن، خو اي مولېکالا انسان تانک الله ﷻ رسول اکرم ﷺ او بندګننستا پوړا مسوولیت داریاکن.

فعالیتپلا

۱- یاده کېکالي وارېدې اي وري لمه معلم دې پتای اېمه سبق اودای لَه لَه لېن پړن او ته وري مې آنتې هاړ جان.

۲- یاده کېکالي وارېدې شت مرېنیس فایدا بارایه مُتې مُتې اګتې کن او ته وري دک تن.

۳- یاده کېکالي اي اي نوبتېدې اورن او اېمه اکوړ لېنېس اي اي کلماینا مترادفستا وري لېنې کوچای پیدا کدن.

رشیک، لاړ انکالا، باور، بندا، نام کنیک، تلن.

مشهور بیک، آدمي، ننګا کېک، بل، لاړمېن، اعتبار.

۴- اګه لاړ انکالا پشولا یا ګورونس وبشان او کداني کیس یادیی تې اورې تانک هم صنفینه آنتې کددن او ته وري کاړ جان.

۵- یاده کېکالي اکوړې اوکتنې جواب دن:

کي خاترې شت کدکالا مچ لاّم نه کیا؟ یاده کېکالي صحیح جوبستا کددن.

- ایمه نظرېدي شت کدنا کووات لاّم شې؟
- آیا لاړ انکالا اگته شره کمې یقین کېن؟
- لاړ انکالا خلکه منجه اعتبار دارا او که شت کدکالا؟
- اسلام دین کوچه خلکنې کووات امر بوا شې گه شت کدن او که لاړ انن؟

٦- یاده کېکالي متن اودای کاو خط اي ورې آنتې املا کدن او اي ورېس املستا غلطیا درېچال بن.

- اکوړې دو لغته معنا او جملایه کوچه یتېدا:

اعتبار، مشهور

گوشنگې لاّم

یاده کېکالي تانک کتابچایه کوچه شت کدکس فایدایه بابته لکنې کن.

پنجي منگل پړان

وطنس بیی باییک

وطن اي بو بیی اورکالا او اړه شچنا کلما شيې گه مه نامېي پلا چیکه اېلوي او بلد آن. اېمي خاترېي گه بندا ڶي پیدا بوا او چنتېه گېر دېي کوچیی کورگوا او گروا تا. ورگ، هوا او اېنستا اودای نپا گورېویی او ملتنا وړوا تا. میسي خاترېي میس بیی باییک او مي پلا مینا اي طبیعی اگت شيې او یان کېولوالي رکمېدېي افغانان وطن پلا بو مینا داریاکن او تانک وطنستا گه افغانستان شيې بو بیی باییکن.

امنېي لازم شيې گه تانک وطنستن بیی باییتمان. میسي خاترېي دېي شيې گه اېمه ونتېي کوچه وطن بیی باییک نامېدېي پړان داریاکمان.

- اېمه کي خاترېي وطن پلا مینا داریاکو؟
- آیا انساننه دېي اوړتا وري که به وطنستا بیی بایي یا نه؟
- آیا وطن بیی بایني کېولا جبېي دېي شيې یا کو وري ڵام او خدمت به اودېن اېړا؟

وطن اېته جایې آنتې ماګن که بندا لّه اوبجوا او وړواتې. اېمي خاترې ګه اي آدمي وطنس ورګستا، آب او هوا او جم پیداورستا اودای نپا ګورېویی او تیسي پلا اېلوا تا، میسي خاترې تي بو بیی بایي او مینا ملتنا دارا. خلکنستا، جب او باشنستا، منجنا او اېننستا، پو او واړنستا، رسم او وونستا، دار او راګنستا، کړیک او بتړکنستا، ګل او نندنستا، دار، راګ او ګمبېرنستا، راند او تلستا، سدال او تېنستا او موټا یو ګه هر کوګستا بیی بایي او خوشي آلا.

وطن بیی باینی اي طبیعی اُل او خصلت شې هر که وطنستا بیی بایي، حتا اګه امه وري زنده جنه آنتې به پامپړي کمان لشیکمان ګه ته به تانک وطنستا پلا مینا دارا، اګه پشنایه یا وري حیوانته به تارمان ته به تانک جایستا بیی بایي، هر چویکه ګه نېن بن او یان یلا اوړن بن ګره به تانک جایستایکه جان پولیاکن، میسي خاترې دې شې ګه ماکن، هر کي آنتې تانک وطنې کشمیر شې. او یا اي عربي مقولا شې ګه میا: وطن بیی باینې ایمان اودای شې. میا کودن ګه حضرت رسول اکرم ﷺ تانک وطن مکا معظما دې هجرت آنتې اړ بیک او اودای پیاییک وطنستا آنتې کدکن ګه: اګه اه قومستم کنویی نه تمای مم تېنه اودای نه نیاکم.

میدې تاړا با ګه شتېدې وطن بو رس او شیرین شې او خلک ملتنې اړېدې مینا او محبت داراکن. وطن پلا مینا او محبت اېمي دې به تاړا با ګه اګه بندا چو لّېره جایېکه پې، هر کاو ګه آرام او خوشحال تې ګره به تانک وطن او پوه یادیی چنا او اړنا ګرا. مېمه رکمېدې وطن آنتې خدمت کېک او تیس پوړا پېنې، الینه تانې او رشنې آنتې هر رقم کشالا او مشکلاتنا شره وټېک او ضرورت دنه حتا تانک جم مال او شرې اودای وټیک مېمه وطن بیی باینیس او مي پلا مینا او محبتس لړېکالیی شې، ګه باید امه به تانک وطنس پوړا نېنې او بوګلېنې خاترې ګه چیه دې بکار اېنا، پاک او ډلکانا ورګ، باغېلا، بو حاصلوتا سانګ، سدوري او اړبوجلېکالي ګلېلا او طبیعی مناظر دارا، تانک تاتکولې پیري لّام، کوشش او شرایوټنیدې رشمان، علم او کمال یاده کمان او اېمه رقمېدې تانک وطن او خلکنستن ورېنې اړګري اودای چوټلمان، تانک پایه سره تستلمان او باییشټ او هر ګرای پوړا پېوا زندګي او چیه دې بوګوي او سنهوي وطنس خاوندنې بمان.

متنس موټې مقصدې:

وطن ګه بنداس پیدا بیک او اوبجکستا او انخول کورګیک او وړګستا جایه شې او هر کوګستا اودای نپا ګوریویی تا او هر جُکستا پلا اېلوا او بلد تا او تانکي بایي، میسی خاترې میس بیي اورا، مینا او محبت ملتنا دارا او دوانستا اودای زورګا. هر ګه تانک وطنستا بیی بایي

او حتا وري زنده جان به تانک جای او وطنستا پلا مینا دارا. وطنس بیی بابیک او مي پلا محبت کېولا اگته دې ثابت نه با بلکه وطن پلا مینا داریک عمل او کېنا کوچه تاړا با. وطن پلا مېمه مینا گرای شې گه خلکي وېلو دواس میس خدمته مچوي تیاکن. آباد، الیني او سدوري کېییکن، لننستا اودای دفاع کاکن، کودن گه کي مچ او لووک نظرېدې وطنېکه پړي کېکن تانک جان او مالستا مُلېدې دفاعي کیا، رشي او ورېنې نه اوړي. امنې به لازم شې گه تانک تاتکولې پیري وطنستن لنه او افتخارتنستا رشني، آبادي، پوړا پېني او سر آلانگرستا آنتې هر رکم کوشش او شرای وتېني اودای جان نه کنمان.

تاړا کېني:

۱- اېلو گه افغانان هر کودن تانک وطن اودای دفاع او خلکنستا پت او عزتس رشیک خاترې دنیاس گنېنج قوتېلایه پوړا اوره تستوي او تانک مال او سرستا مُلېدې یو رشویا او مي اودای دفاع کېویی شې یو تانکې وطن پلا افغاننا مینا او محبت او بیی باینستا لړېکالیی شې.

۲- اېلو گه افغانان هر کودن تانک وطن او ملي منافعه خاترې تانک شخصي، قومي، جبېس، سمتي او گروهي نپایه اودای وتېوي او ایگري، اتفاق او اي آست او دور بتا وطنس دشمننه پوړا تستوي آن او مچ هدفېلنستا آنتې اوړویا نه آن، یو تانکې وطن پلا محبتس لړېکالیی شې.

فعالیتېلا

۱- یاده کېکالي متنې دککه، گر اوبارا کنېدی پړدن.
۲- یاده کېکالي، لړېکالا دې پتای اېمه سبقې وارېدې اوره تستتا پړدن او وري مې آنتې کن جان.

۳- یاده کېکالي وطن بیی بابیک بابته وارېدې اگتې کن.

٤- یاده کېکالي وارېدې تانک تاتکولنستا ایلای اېته شرایوتېنیه اوچدن گه وطن پلا مینا اسسېدې کېویی شې.
۵- یاده کېکالي اېمه سبقس اېته لغتېلاینا معنستا اوکتي کن گه نه مولیاتن او یان یاده کن.

٦- یاده کېکالي اکوړې اوکته جواب ددن:

- ایمه تانک وطن پلا کاو میناداریده؟
- آیا کېول انسانان تانک وطن او گوشینگ پلا مینا دارېن یا ورى زنده جان به بیی باییکن؟

٧- یاده کېکالي تانک وطن مینا بارایه کاوخط لکن، اي ورې آنتي تانک لکنستا لړېچال او غلطي درېچال بن.

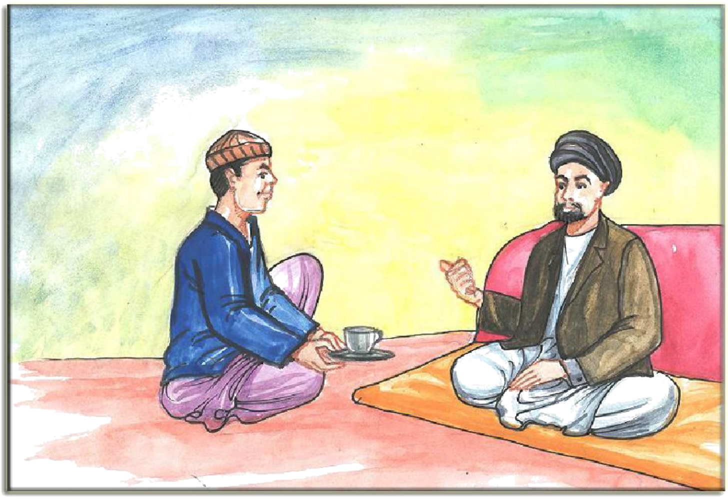
گوشنگي لاٰم

یاده کېکالي تانک کتابچایه کوچه اي مقالا او یا وطن بابته کوتي شعر لکن او یان وري دوس هم صنفنستا پوړا پړدن.

جي وطن تـو بو بیی بایېکس　　　های رس نامـيسې افغانستان

هر کو گه ایړای تي دبیېکس　　　تا گه بییکه بي گل گلســتان

مهمان بیی بایني

اما وطن افغانستنس چیکه تگالیا گه افغاننه نامېدې یاده بیاکن، بو دموا فرهنگ او وونایناخاوندني آن گه مه بو بیی وونایه اودای اي وانیا مهمان بیی بایني او مهمنس گراني کېنيشې. اېمي خاترې گه یو ﻻم اي بو بکار اړه نېکاﻻ او کېولوالي رقمبدې اما پشه یي خلکنا اي بودنه هونا وونایه اودای شې او وري تلن اما اسلام پاک دین کوچه به مهمنس گراني کېني آنتېگه تي پیني تې یا نه بو تاکید کېویی او بو ثواب دارکاﻻ ﻻم باین بوا شې. ویی ﻻزم شې گه ميبابته به کومې تاړا کېني بې. میسي خاترې مه ونتې کوچه مهمان بیی بایني نامې لېنه پړانداریاکمان تا بکرېدې مي بابته معلومات داراتمان.

- اېمه کار به کیس مېمني بوي آیت یا نه؟ اگه بوي تې اېمه پلا کو رقم وضعیت کېوییشې؟
- اما پشه یي خلکه کوچه مهمان کېني او مهمان بیی باینیس وونا بابته گه دنه کو کیاییچکومې معلومات داریاکو؟
- اېمه لشکر او ماراتېس نامه اربوو شې؟

مهمان بيی بايني اما خلکنا اي بو بيی اُل او وونايه اودای شې. اما خلکن اېمي خاترې گه اي به وري بکرېدې پېنچال، مسکول بچال او اي وري آنتې بو وکا بن، مهمان کېچال با. بعنې اي گوشنگوالا اي يا بو جنه آنتې دعوت کيا. يعنې اېړي، مهمانيا کيا او تانک گوشنگې آنتې اچي. تي آنتې هر کو گه وسي تې گوشنگ کوچه برابر کيا بعنې مهمان آنتې تانک عادي اېنا او ټُکنا دې اوړې او بکار شيان پچليا او برابر کيا او يان مېمان پلا اکاندي او اي جای که اېييکن.

ميدې شراوا مېمنس بو قدر او عزتي او بو بکار اگت او مسکولا ملتنا کاکن او اېمه رقمېدې تيس گرانيا با. ايلای انخول مهمان به آن گه ته دعوت کېوي نه تا او تانکې تانک تانکوارا، دوستان او لېگرولنستا اودېکه پاکن او يا کوتي انخول به تا گه پوړا هيچ پېنچال نه تياکن او پندايي جن شريی برابر با، گه انخول مهمنه آنتې به اما خلکن بو خوشحال با او بو گرانيا کيا. چيکه تي آنتې موټکي او بيی ايک ماکن او تېسه مهمان خاترې گوشنگوالا کاو وري تانکوارنستا به وي او اېمه رکمېدې تېنا گرانيا کيا او کوشش کيا کوتي مودا گه مې پلا مېمان آس بو بکرېدې ساعتي وټې. اگه اي جايه يا لامه بو خلک مېمان پوليچ اما پشه يي خلکه کوچه انخول وونا شې گه ته خلکه شره دو دو، لَه لَه، پنج پنج او يا ميدې به بو بو ونټن گوريا او اېمه رکمېدې وېل او جوم تلن هر گوشنگوالا تانک مېمنستا قدر او عزتي کيا گه تي ونټه پولوي آن او اگه دواس تې يان لامېس وستله او يا کوتي وري گڼ او پراخ جايه مه مېمنه آنتې ماراټ جوپېن گوريا او اکټويدې چيکه خلک مېمننا گرانيا کيا گه دنه انخول مهمنه آنتې لشکر ميايیچ او تې آنتې ماراټې کېن گورياییچ. البته بايد کدن بې گه اما پشه يي خلکه کوچه لشکر او ماراټس وونا بو زيات آييک. اما پشه يي خلک اېميدې اوړتا گه مهمان آنتې بکار اېنا او جای برابر کيا بلکه تيس لا خوشحالي خاترې سېل او گې مېنيس محفل به جوپېن گوريا البته کودن گه ضرورت تې او اېمه رکمېدې اما خلکه کوچه مهمنس عزتي کېن گوريا.

تاړا کېني:

۱- وستل لامې کوچه گوشينگ دې کنا ورگنا او جواننا نيک جايی آنتې ماگن که لامېس کوتي مناسب جايه جېپوا تا، اېمي دې اوړتا گه واړای ايلای نيک جای او بل دېنه جای جوپېن بوي تا بلکه لَه هاټ، آټيک او بل دېنه آټيک او مېز و چوکي به کوچيی جېوي تياکن. بعنې وستل کوچه گه جرگا او مارکا او سيل او مسکولي کېن گوريا او لاميس خلکنې تعلق دارا.

۲- ماراټ مېمنه آنتې اي يا بو مالنا ماريک او حلال کېک آنتې ماراټ ماکن. بتا بيا مهمان اي جن تې يا بو تن اما پشه يي خلک مهمنس بو گراني آنتې مال ماراکن او وري دوستنه به ويکن او اي جای مهمان او يا مهمنه پلا پچلېتا اېييکن.

۳- لشکر اېته خلکه آنتې میاییچ گه اي منطقا دې وري منطقایه آنتې سیل او ساعت وتېنې او یا ایلای خوشحالیه کوچه وانتې گورېنې او یا ایلای ممربلا او کشالاینا سما کېنې خاترې شره پولاییچ. لشکرس گنتې البته پنج ویایه دې درېتا تا هزار او یا میدې بو او یا کم جنه آنتې پولاییک او دنه یو وونا بو تاییک بعنې درۀ نورس خلکې الینگرېکه پیاییچ او یا ته درۀ نورېکه ایاییچ.

فعالیتېلا

۱- یاده کېکالې متنې دککه پړدن.

۲- دو جن یاده کېکالې اېمه سبقې وارېدې اوره تستتا پړدن او ته وري هاړ جان او یاده کدن.

۳- دو لّه جن یاده کېکالې نوبتېدې اوره تستن او اما خلکه کوچه مهمان بیی باینې او مهمنس گرانې کېنې بابته اگتې کن.

٤- یاده کېکالې سبقس مشکل لغتېلنستا نزو کدن او معنستا اي وري اوداى خوجچال بن.

۵- یاده کېکالې اکوړې اوکتنې جواب دن:

- امه مېمنس خول قدرې کېمان؟
- مېمان بارایه پشه یې خلکنا وونیی کووات شې؟
- کې گوشنگې که مېمان ایک، کووات سلوک منتنې کې؟
- که چودې اېمه گوشنگې مېمان ایک، کووات سلوک باید منتنې کېدا؟

٦- یاده کېکالې مېمان عزت او قدر بارایه گه مې گوشینگ کوچه بوا تې، کاو خط لکن او اي ورېس غلطیا درېچال بن.

۱- اېمه اکوړې کلمایه معنا او جملایه کوچه یتدا:

مسکول، دعوت، ټکنا، اکاندې.

گوشنگې لّام

- یاده کېکالې تانک کتابچایه کوچه مهمنس گرانې بابته اي موټې مطلب لکن او یوبه کوچیی شرن گه آیا یو وونا ابت اما خلکه کوچه بو شې او یا پوړا بو تاییک.

هــر بــندا تانک روزســتا هر چو اېیي

افتخار گوشــــنگوالا کــیا گه ایی داکم

چو گره گه کو پیدا بې خدای دبویی تې

مـېمـنـېدې لا شـــرا با بـیی مـیـلاکم

زندگه محیطس رشني

تک جای او یا زندگه محیط اېته جایې آنتې کدن گوریا گه زندگي کوچیی باتې گه مي کوچه سانگ، هوا، بحرېلا، گوشینگ او کنه سنان شامل شن، خولگه مېمه جایه کوچه انسانان، رکم رکم حیوانات، پشنا او وري زنده جان زندگي کاکن. اېمي خاترې گه امه انسانان بو بکرېدې او کوتي مشکل دې اوړتا تانک زندگي پوړا نامان او مشکلته پلا دورندور نه بمان او کوتي نعمتې گه الله ﷻ امه انساننه آنتې پیدا کېویا شن دایمي او بکرېدې اودای نپا گورې بامان، باید زندگه جای او محیطس رشني آنتې بو پامپړي کمان. میسي خاترې اېمه سبق کوچه گه زندگه محیطس رشني بابته شې، یه مورده تاړا کېني با. تا معلومات داراتمان او رشنستا آنتې پامپړي کمان.

۱- آیا مولاکو گه جنگلات او جولېنا زندگه محیطس رشني او جوپلېني کوچه بو رول دارا؟
۲- اگه جولېنا او چراینې منجای نېن بن، مولاکو گه زندگه محیط شره کو تاثیر کیا؟
۳- آیا مولاکو گه کړکنا هټیک او الینه تانیس شرېني، تک جایېس رشني او بیی کېني کوچه های مثبت تاثیر دارا؟

اېلو خو چيه آنتې تاړا او نجي شې که انسان زندگي کېک خاترې پاک او هر گرای جوپوا محیط آنتې ضرورت دارا او مېمه رکمېدې وري چیکه حیوانات به. میسي خاترې کو رکم که پاک الله ﷻ اېلو دنیا طبیعی رکمېدې انساننه او وري زنده جنه آنتې پیدا کېویی او جوپېویی شې، باید تندو رشن بې. کودن که انسانان مي کوچه افراطي رکمېدې مداخلا کاکن او الله ﷻ دېوا طبیعت او تک جایه کوچه تغییر اچیاکن، یو لام زندگه محیط او یا تک جایېس نشلېنې او منجای نېنې معنایدې سی. مثال رکمېدې، اگه جولېنا او جنگلات که طبیعي رکمېدې الله ﷻ پیدا کېویا شن منجای نېن بن او مېمه رکمېدې چراین او مالچرې، شک دې اوړتا که انساننه آنتې کوگه چیکه حیوانته آنتې به تاوان پولا. مېمه کړیک، جالې او بوتا شن گه نه کېولا انساننه، حیوانته او وري پشنا او جناوره آنتې اوچ رکمېدې نپا پولیا او دار، میوا، اوچا، اېنا او وري شینستا اودای نپا گورېن گوریا، مندو رکمېدې پوېس اصلاح او جوپېنې، رشنې او آب او هواس بیی کېک، ورگېس منابعنا اخولې اونچړیک او سنگې لېنای ورگ او وشیس بو بکستا باعثی به با. اېمي خاترې که امه زندگه محیط یا تک جایېس رشنې کوچه، گه اي بو مهم لام سې بکرېدې وانټ گورې بېوان تې باید چیکه اکټویدې مه لمې کوچه وانټ گورمان، مي مه نشلمان، منجای نه نامان او چمېړ مه کمان. یو به باید کدن بې گه مه زندگه محیط، تک جای او یا تک تان کوچه سانگ، هوا، راگ او دار، نندي او بحرې شامل شن که هر کوتي باید تانک آست پولنس وړ ونټې کوچه رشنې او پاکگرستا آنتې تړ پامدارنې کن. الینه تانې نه کېولا رشمان بلکه شرېمان به. چار تلن او کنسنستن نه کېولا چمېړ نه کمان باید پاک به کمان. کړیک او بوتا ننگمان، تې رشمان او بکرېدې وړلېمان. رشیک او وړلېک اېمه معنایدې گه کیولا اي کړک یا اي بتړکس ننگېک او هټکي بس نه سې، تي آنتې ورگ دېنې او ماله اودای رشنیا به ضرور شې. ایلای بالکول هر چو که کوتي بوتا او یا کړک لتچک لشا، تي آنتې آست ویا، لېبیي او موړېیي او یا چوگه پینچا لیاکن اېمي جایه که تیس ډول او سدوره تانستا آنتې پام کن او اودای مزا گورن، تي کټیکن. اگه سه پینچا او گل تانک بتړکستا کوچه تې ها دواس او هفتا دوام کیا او چیکه اودای نپا لیا، خو اگه کټن بې کاو شیبایه کوچه لَسا، سُسا او منجای پیا. تانک گوشنگېس ناپاکي باید اي انخول جایه بوړېن او یا لېره وېن بې گه ورېنې تاونې نه پولې، کوتي گه داشه کوچه خشت پچلاکن او یا تندره تپلېییکن او یا موټره کوچه تېل جوتلاکن باید اېته مواده اودای لام گورېن بې که بو دیم نه کیاتن، خولگه بو دیم هوای نشلېیی او صحت آنتې بو تاوان پولیا. امه چیکه اکټویدې او شتا اړلاونې گرای کېتا باکمان تانک تک تنې چمېړې اودای رشمان او اېمه رکمېدې مه گڼ ملي او انسانې لمې کوچه وانټ گورمان.

متنس موتېي مطلبي:

زندگه محیطس رشني اودای مقصد اېلو شې گه باید انسان تانک تک جای او زندگي کېکس محیطستا پاک رشني کوچه بو پامپړي کې، کوشش کې گه تانک کنه سنای بکرېدي پاک کدن او چمبړ بکستا دوره دردن، جنگلات او چراینه، نه کېولا منجای نه نادن بلکه تې رشدن او وشلدن، باغېلا او الیني ساحاینا منجه اچني آنتې کوشش کن او اېمیس زمینای منجه مه اچدن گه هوا چمبړ بې او چیکه انساننه او وري زنده جنه آنتې تاوان پولې. امه باید محیطس رشني خاترې جالې هتمان او تې وړلمان، بعنې تیس ورگ دېني او ننگا کېنستا آنتې به بوکه پامپړي کمان. تانک کنه سنستن پاک ننگا کمان او چمبړ بکستا دوره درمان، داشه، موتړه او وري جایه کوچه بو دوم دارکالي شیننا جوتلېني گرای به هواس چمبړ بکستا باعثي با، گه مه ونتې کوچه مربوط مسؤولیننا پامدارنیا درکار شې.

تاړا کېني:

۱- ایلای انخول لغات شن گه لکني گرای اي رکم لړیاکن خو پړیک او معنا کوچه فرق دارا اخول: (لسا) گه اگه لام زور پلا پړن بې (مړاوې او پژمردا) معنا دیا او اگه لام زېر پلا پړن بې یلا با یا خوشې با معنا دیا. او یا (وړلېک) گه هم تربیا او پرورش معنا دارا، هم گڼ کېک او هم نملېک او گُل کېک.

۲- هر اېسه لاَم گه تانک کنه سناس الینه تاني او پاک کېني، کړکېنا، جنگلات، بوتړیک او چراینا رشني او دوم او گسگنس کم کېني ونته کوچه شره پولېن گوریا مه چیکه زندگه محیطس رشني پلا کومک کیا او مېنا برعکس لاَم کېک زندگه محیطس نشلېني او نایني شې.

فعالیتېلا

۱- یاده کېکالي لړیکالا دې پتای وارېدې اوره تستنا اېمه سبقس لَه لَه خطنستا پړدن او ته وري کاړ جان.

۲- کوتي نونگي کلمایه گه معنستا شره نه مولیاتن یاد داشت کدن او اي وري اودای اوکت کېچال بن.

۳- اېمه اکوړوالي دو لېنه کوچای کلمایه تاردا او کدې که کوتي ته ورېس مترادفي شې.

الف: تاړا، چار تلن، جولېنا، کړیک، زندگه محیط، مالچر

ب : تک جای، چراین، نجي، کنه سنا، جنگلات، جالې

۴- اېمه اکوړوالي لغتېلایه معنا کدا:

لشیک، هټیک، شرېک، چمبړ، الینه تاني، وړلېک، ننگېک، لسا

۵- کاو جن یاده کېکالي اوره تستن او زندگه محیطس رشني بابته اگتې کن.

٦- اکوړې اوکته جواب ددا:

- اېمه تانک کنه سنای کووات رشېدا؟
- انسان کووات محیط آنتې ضرورت دارا؟
- امه باید تانک کنه سنای کووات رشمان گه زندگي آنتې بکار او مساعد تې؟
- امه او اېمه محیطس بکار ننگا کېک کوچه کو مسوولیت دارېمان؟

- یاده کېکالي گوشینگ او محیط پاک رشیک بارایه کاو خط لکن او صنف کوچه پړدن یاده کېکالي اي ورېس غلطیا کدن.

گوشنگي لاٚم

یاده کېکالي تانک گوشنگه او یا کنه سنیی انخول لاٚم کن گه زندگه محیطس رشني آنتې کومک کې او یان وري دواس تانک مه لٚمې بارا تانک هم صنفینه آنتې قصا کن.

ټوک

پشه يي جبېس عاميانا منثور ادبياته اوداى اي وانيا ټوک شن گه بو دنه دپ خلکه کوچه موجود شن او کدکستا دي خلکنا خوشحالي، ازيک او اي وري آنتپ موټا بيک او مينا محبتس باعثي با او بنداس فکر او مييلّستا تازا کېيي، وشلېيي او انکشاف دبيي. اېلو گه مراگن ازنا زندگيس لونه شپ او ازنا مبمه ټوکه اوداى منجه اِگا، ميدپ امه ټوکنا ارزش او اهميتستا مولپ ببييکمان. ابمي خاترپ گه کمکوی ازمان او فکرن تازا بپ ابمه ونتپ کوچه ټوکنپ جاى دبن بوا شپ.

- ابمه ابت جا کوتي ټوک پړوو او يا اربوو شپ؟
- ټوک اوداى بندايکه کو فايدا پولا؟
- آيا ټوک کېني گراى خلکه کوچه مينا بو با يا کم؟

پُروالي تهوک:

اي وېله کوتي ڵک پانجوک گوشنگه پلوي تنای، پانجستا ڵکه مییچان گه اوره نه کنابل پړي کانه، گه واش شي یا نه؟ ڵکستا مییکن کنا دې که اوندړن گوشنگې اِچ تارمان اگه تموي تې مولاکمان گه واش سې او اگه سسوي تې واش نه سې.

تي مییچان گه تې بارک اوره چرغې نملیا. زییپستا مییکن چرغې تېل گه شِویک چراغ تانکې نملا.

یان پانجستا گره مییچان، تې دورې کدر ملیا گه وري ورچ کمان.

زیپستا مییکن گه اې ظالمس پوڵه! چیکه ڵام مېنه سره کواکیی ابمه اي ڵمې خو توبه کیا.

دو منگل تهوک:

ڵه جن لاف انکالي تنای. اولوالا لاف انکالای کدیکن، مېنا ببام گه چای پاتېت، چای جوشې شنبک پلا گلاټ دې اوړتا پگي او نه جوتگا. دو منگل لاف انکالای کدیهن گه تېنا ببای خو کومې کمال نه دارا، مېنا ببام اصلاً چایې گلاس کوچه نه وېگي، چای جوشې شره شنبگي او چای پگا. ڵمنگلې کدیکن گه تېنا تاتې به یاو کومې خاص بهادري نه دارا، مېني اگتم اردا گه مېنا تاتیم اول ورگ پگا، شریی سسوا چای پکېتا وتهو انگر دړې شره نبگا، تای کوچییکه چای جوش او اشتهیی صاف بې.

متنس موتهي مطلبي:

ابمه تهوکه اودای ابلو مطلب استه ایا گه انسانان باید تانک منجه مینا او محبت داراتن، تانک زندگستا اي وري پلا خوشحالي او ازنایدې وتهدن او تانکې تانک جانستا خوشحال ننگا کدن گه مقصد آنتې پولیک خاترې اي بو بکار وسیلا مېمه تهوک شن. تهوک نه کېولا خلکه ازلېیي او خوشحال رشي بلکه اي وري وکه تاني او موتها بیک آنتې به تشویق او اوس کېیي او مي کویه که ایلای ابته که گه جامعاس وونا او ارزشېلایه اودای انحراف کیا، بو بکرېدې مولوېیي او اصلاح او جوپني تلن پامستا ژنگېیي.

فعاليتپلا

۱- کاو جن ياده کېکالي اي وري لمه اېمه ټوکه وارېدي پړدن او ته وري کاړ جان.

۲- ياده کېکالي وارېدي اجازا گورېتا اوره تستن او وري کوتي ټوکې گه ياديى تن تانک هم صنفينه آنتې کددن.

۳- اېمه اکوړوالي کلمايه معنا کدا.

لّک پانجوک، نملېک، شِويک، مِلېک، شنېک، تاتي، انگر دړ، جوش.

۴- ياده کېکالي اکوړي اوکتني جواب دن:

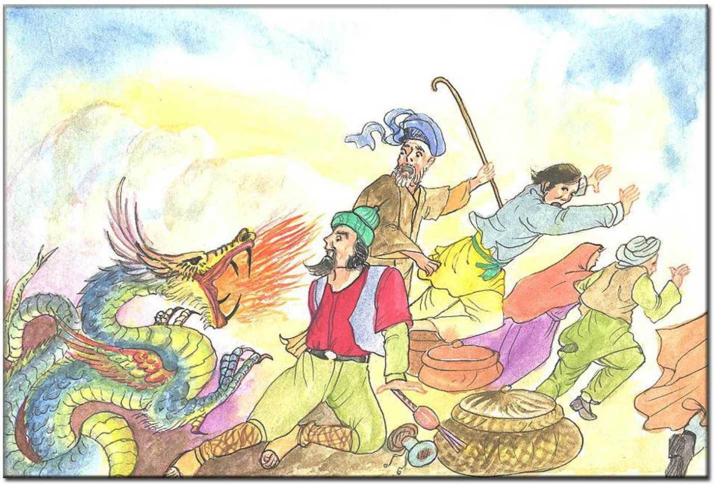
- خلک ټوک کي خاتري کدېن؟
- اوړي دويه ټوکنا مفهوم کو شې؟
- اېما ټوک کاينو آلين؟
- ټوک کېولا خلکه ازلېک خاتري شن ياوري کوتي مفهوم به دارېن؟

۵- ياده کېکالي اي اي ټوک تانک کتابچايه کوچه لکن او وارېدي صنف پوړه تستتا پړدن.

گوشنگي لاّم

ياده کېکالي تانک کتابچايه کوچه اي اي ټوک لکن او يان وري دواس تانک هم صنفينه آنتې پړدن.

ګوناچ درېکالاس کداني

اما پشه يي خلکنا شفاهي ادبيته اوداى اي وانيا ولسي کداني او يا قصا شن ګه بو کېولوالا مينا او علاقا پلا بو دنه دې مې منجه وونا شن او مه پندې دې تانک مولېني او وتېوي تاتي تامنستا زندګي، فکر کېني، عقيدا او باوره بابته معلومتنستا بو کېني خاترې مناسب دنه کوچه اوداى ڵام ګوراکن. پشه يي خلکه کوچه نکل انيک بو ارک ايمېندس وېلو دوسه کوچه ګه ياو ڵام به نه تګا رواج دارا او چيه دې بو بالکول، نونګه جوانان او امزات جوانان او ګېېنج جن اېمي پلا به ګه مه ڵمې ګراى تانک ساعتستا وتېييکن، کداني او قصايه اوداى بو پند او حکمت به استه کوچ کاکن او زندګيس بېلا بېل ونته کوچه تانک مولېني او تجرباس شرېني خاترې اوداى نپا ګوراکن. البته يو به بايد کدن بې ګه مه قصا بو ارک زيبپه او ورګه ګراى مېن ګوريا او جوانان او بالکول تې آنتې کن جاکن.

ابت اېمه ونتېي کوچه ګوناچ درېکالاس اي کداني اچن بوي شې ګه زندا اژدهار لوا بايويي او بغدادېکه نېويي آييک ګه البته يو کداني پيرونيس تاړا کېني کتاب کوچاى اپله جايه اچن بوي شې.

- اېمه ابت جا کوتي قصا ياده کېوو شن؟
- کداني او قصا مېني کو فايدا دارا؟
- آيا قصا شت تياکن او يا اندو جوپېوي تا؟

تاریخ کوچه اي کسا انخول اِوا سې که اي ګونچ دربکالا ګوناچ دربني خاترې داره بل پېک، یو ګونچ دربکالا ابړاییک که ګونچنا شکربدې خلکه حیران کدن. یو تانک ڵمې کوچه بو ماهر آییک، خولګېکه یو بو کوشش کیاییک. کوشش بندای تانک مراد آنتې پولبیي. زندګي کوچه تانک مرادس استه اتلبني خاترې اګه که کوشش کې استه اتلبیي. یعقوب علیه السلامې تانک اوینستا آنتې کدویی آییک ګه پې او تانک هړه، انچه او دوره اودای ڵام ګورې، مبنا یوسفې پیدا کدا. هر صورتبدې ګونچ دربکالا سدال ابمبنده داره پولیک او لیایي که ڵه اي ګڼ اژدهار چنوا آس، اژدهار اوسیدې شپړا بوا آییک او انخول لړاییک ګه اهولې لوا. ګونچ دربکالای سه کنده وبکن جانې پلا کدکن که مي شاربکه پولمن او بغداد کوچه خلکنې لړمن که تاردا مم هاندې ګڼ اژدار دربوام آس. خلک حیران بن او مبنبکه حیرانیدې دوره پکا درن. مي اژدار دمټایه دې تړ ټنګویی او ټوټایه کوچه پلوټویی آییک. ساعت به ساعت خلکنا پڼا پڼیا بو بمن پیاییک، بغداد کوچه آوازا چنیک ګه اي ګونچ دربکالای ګڼ اژدار شکار کبویی آس، زیبپ او ورګ منګروي آییچ، بالکولنا او جواننا ګنتي کبن نه ګورياییک، چیکه اژدهربکه لړو بیچ او اژدار سره کاړا جوپیچ. ګونچ دربکالای کدکن که ابلو اژدهار بو خواري دې دربوام آس. خو یو نه مولیاییک که اژدار لوا نه آس. اژدار بغددس تپوي سورې حال سره اچکن، اچپککه اژدرې سره اوړې کبکن، خلکه امبلنیه آنجوبکن، بو خلک پایی لبنه بیچ او بو جن پایی لبنه بتا لیچ. نندارا کبکالي هر تلن امليچ، اژدرې جانه النجبکن او دمټا چنچین، ګڼ وحشت جوپیچ. ګونچ دربکالا حیراني او بیبدې جایه کیل دریک، حیران آییک ګه کو بلایه ډو بهم؟ اژدار که ورمچګري او شپړه تانیدې پچبل سستا بیک، اوتا آییک. ګونچ دربکالا کوویی تستوا آییک، دوره پکا کبکن او سه اي کواړ کبکن. اژدرې ګه ګونچ دربکالا لوړګې ننګبهن جـانه اي جـل ګنهي پلا پلوټهن او ګونچ دربکالاس انټیا موړبچین.

پړنس موټي مطلبي:

مه کدانیس موټي مطلبي ابلو شې، هر کي ګه کي آنتې کوشش کبکن: تي استه اچي او کوشش تانک مراد آنتې پولکس اول والي شرطي شې. وري یوګه انسنس نفسي به مبمه اوسې انوا اژدهار پیري شې، اګه کمکوی به اګتي منان نه بچ او تپلان بچ ویی ته انسنې به اي کواړ کې ابیي. ویی تانک نفسي ایمبدې سدال او لوي رښا او عراقس سورې دې یا تانک خواهشاتدې مه تپلیا. نفسس تپلبني شهوټې اوسکولبیي او انسنې پندای هني. انسان

تانک نفسس اژدهرستا قربانیا با. نفسس فرعون آنتې موسٰی درکار آس، هر کیگه نفسي استه لېن او تانک واک کوچه کېچان او فرعونس نه منکن موسٰی پنده تیا شاړې.

تاړا کېني:

۱- کداني پشه يي جبې کوچه کدیک او کدنا اودای گورېن بوا شې گه اما ایلای خلک وېشان به مبیيکن. اما خلکه کوچه ابت بو ارک کسا او نکل کلما مې آنتې وونوي شن او اگه اېراتن گه که قصا انې، میا گه اي نکل انه او یا کسا که. گه مه دوکه نقل او قصا عربي جبېس کلما شن گه امه جبېکه اتوي شن.

۲- کداني يا وېشان دنه هوني خلکنا منجه اچویا شن گه ایلای ونټه حقایقه آنتې وکه تاني دارا، خو ایلای وري ونټه کدانیس اړه شچنا بیک خاترې ایلایه گرای منجه اچن بوي او جوپېوي تا او مې کوچه دن، گالا او جای معلوم نه تا.

۳- اما پشه يي خلکه کوچه ابت جا چیکه قصا شفاهي رکمبدې دروي شن گه اېمه پچبله کوچه ایلایه مېنا چوټېني او لکنیه آنتې به آنجوبویی شې.

۴- پشه يي جبې کوچه هاړ یا کاړ، اړ یا هړ، شدال یا سدال، لړو یا لړي او کدکن یا کدهن اي معنا دارا او کېولا لهجاس تفاوتېلیی شن.

فعالیتېلا

۱- یاده کېکالي متنې اول دککه، گر اوبار اکنېدي پړدن.

۲- کاو جن یاده کېکالي اېمه سبقې لړېکالا دې پتای وارېدې اوره تستتا پړدن او ته وري کن جادن.

۳- اېمه سبقس نونگي لغتېلایه نزو او معلوم کېتا اي وري اودای اوکت کېچال بې او معنستا یاده کدا.

٤- اېمه لغتېلايه معنا كدا:

لياييک، پلوټيک، کاړا، اچپک، ډو.

٥- ياده کېکالې اوداى دو لّه جن وارېدې اوره تستن او اېمه كدانيس مطلب بابته اگت کن.

٦- ياده کېکالې اکوړې اوکتنې جواب دن:

- گونچ درېکالاس هدفي کو آييک؟
- گونچ درېکالاى خلکنې کوکدکن؟
- گونچ درېکالاس سرنوشتي آخر کو بيک؟

٧- ياده کېکالې متن مفهوم اوداى كاو خط تانک کتابچايه کوچه لکن او وارېدې صنف کوچه پړدن.

ياده کېکالې اکوړى لغته معنا او جملايه کوچه يتدن.

گوناچ، جل

گوشنگي لاّم

ياده کېکالې اېمه كداني يادي ياده کدن او انخول تانک کتابچايه کوچه لکدن.

حسادت کېني

بو انخول جن پیدا باکن گه بې جای او نا حق ایلایه پلا حسادت کاکن او اېړاکن، کوتي قدر او عزت گه ته وري داراتن سه اودای پې، بې اعتبار بې او یا ورې آنتې اړ او کشالایه پلا دورندور تې. گه یو بیې لاَم نه شې. مي اودای باید جان رشن بې. خصوصاً امه مسلمانان خو کار به باید حسادت نه کمان. اېمي خاترې گه یه بابته کومې تاړا کېني بوا تې پېرونېس تاړا کېني کتاب اودای اي کداني اچن بوي شې گه بتا بیا کومې اودای یاده کېن بې.

- آیا اېمه حاسد آدمي بیې بابیکو؟
- حسد کي آنتې کدا او خولگې حسادت کېکالا هر کیس مچي اورا؟
- اېمه ابت جا حسادت کېکالېنا کوتي قصیی اربوو شې؟

ماگن گه ایازې تانک حاسدننا نزو کېني خاترې اي کوټا بند رشویی او کهړي کولپ وېویا آچ. مي مه کوټا کوچه کېولا تانک پوستین او کوشړیی لمېویا آییچ او ورې خالي آییک. کاو جن پاچایکه پېیچ او مېکن گه ایازې اي کوټا کولپ کېویی شې، کیکه به نه چالي او انخول لړا گه بو روپ او

سورن کوچيی شي. پاچا مه اگتېدي حيران بيک، گه اه اياز سره اېلوار مهربان آم، هر کوگم تيس شي، چيه دي بو ناز دبېيکم، ويی خولگي تي مېنه اودای هر کو کايلېويی شي؟ ميسي خاتري اي اعتباري درباري وظيفا دېکن گه تانک اندېيوالنه پلا کاينکه ته کوټايکه پي او تاردن گه لَه کويک شي؟ درباريان وېله پېيچ، خوشحال آيیچ گه خزانا سره ډو با او فکر کياييچ گه مي بو زر، لعل، ياقوت، زمرد او وري کايلېويی تي، امه به کم کم اودای موشس او مه ورستا پاچای لړسن.

پاچا جاني پلا خفا او گنگنا آيیک گه ايازي اېلوار بيی باييکم او تي مينا کوچه بي وفايی کېکن. يان اېمه فکر کوچه بيک گه اياز اودای امزات لَمېس تما بتا نه بيا، سه بو پاک آس، خو خير اگه گره به مي يو لَام کېويی تي پروا نه دارا، مم خو تي بو بيی باييکم، هر کوگم تيسيس شي او کي شره گه اړشچوا آم تي شره بدگماني کېک بيی لَام نه شي، سه اېلوار پاک آس اخولي سته ننددي کوچه اونجوا تي او اېلو گه نن تي شره بدگماني کېکم بتا بيا بېړا بوا تم.

درباريان کودن گه بو حسادت دي مه پټ گوشنگېکه پوليچ انخول آيیچ اخولي اِبليس آدم عليه السلام آنتي حسادت گرای سجدا دي منکر بيک، گه يو پوای جوپوا بندا کويک آس گه مم انگرای جوپوا الله ﷻ س وکا فرشتيی، ميکه جانستم لَېلمن او سجدا کم؟ سلطنس درباريان اېړاييچ ايازس مرتبستا اکوړ کدن، دروازا چالکن او اتو چنيچ، پوستين او کوشړيی ننگېوېچين او پچکنيی کوبه نه لېکن. يان سنگه کورهن، ديولي گلا گلا کېچين خو چو به کومي نه لشکن، بړاوي خالي آست او خالي بنوړکه پلا دربرېکه ژنگيچ. پاچای مېچين کو اگت شي؟ استو او بنوړکو خولگي خالي شن؟ اگه زر کايلېووتي، ويی چيرنستو کوچه کانتي خوشحالي نه شي؟ خولگي، هر کي گه زر پيدا کېويی تي يا شيريني اېويی تي، کومي نشانيا چېرنستا کوچه تگا. مي بو پشيماني دي کدکن گه امه نه مولاکس کو کدس؟ ابت اگه اشستن به شاړيا کم سي. امه هر رکم جزاس لايقي آس، امه بدگماني کېوان آيیک، کوټا کوچه کوبه نه آيیک، امه کېتا نه باکس تانک جانستن دفيی کس، اېما دمټو او اما مندان.

پاچای کدکن: اېمه مېنا محبوبستم شره بدگماني کېکو، يو بو گڼ جنايت شي، اېمه مېنا باورستم آنتي تاوان پولېکو، اېمه سلطنس وفادار او سدورا لواڼ شره تومت کېچو، مم که آم گه اېمه جزا دمو. مېنا بيی بايوام اياز اېمي شره بکار موليا گه اېمه کو جزا ددو.

يان اياز اېړهن او مېکن گه اي تومته دي پاک اياز! اگه ارهای بدگماني اي جای بن او دنياس واړکالي تېنا سيرت او صورتستي وکتِدِن تېنه کوچه بدي پيدا کي نه بان. اېمه بدگمان درباريِنه تېنيکه سپاريکم، کوگه اېړياگيی مي پلا که، يا سزا ديا يا بخشا. اه مولاکم گه علم او حلم کوچه بي سيال آی. يا تانک علمېدي جزا ديا او يا تانک حلمېدي بخشا. لواڼ ايازي مېکن: اي سلطان! مم حقيقت کوچه سېمه خالي کوشړا او پوستين آم. که گه اي پارلس قدري نه مولياتي اگه چيکه

باغيٍ به دیا کوبه نه شيٍ. اگه که دو گوم پلنا قدر شره نه موليٍ، سه راییس قدرستا شره به نه مولیا. که گه تانک خاوندستا نعمت شره شکر نه هنيٍ، سه داړي کوچه اېسه خس ول آس گه باید لٚېره کېن بيٍ. سلطنيٍ کدکن: اېمه درباریان تېني ملامتيٍ آن، اگه کدیاکیی مم ماریکم، خو تيٍ شره رحمس واش مچله او اگه بخشییا، ویی احسنيٍ تيٍ. بخشیک گنېنج خلکنا لٚمه شيٍ. گنېنج انسانان حسادت نه کاکن....

ایازی کدکن: کودن گه سور آلچ تجوړیک نویاکن. مم اېمه تکگري کوچه کوبه نه آم. اه اي کوشړا او پوستینس ارزشي نه داریاکم. حاسدان کتہا کوچه سسوا ډېل تاریاکن او سرام بدگماني کیاییچ. امه هر کوتي جانيٍ شره ریاس پوست آلېوان شيٍ. اگه امه مه پوستيٍ چرمان اصلیتن تیا تاړي بيٍ. امه تاړا که بو اگت کاکمان خو باړا که اصلیتن وري رقم شيٍ. مېنا کوشړا او پوستینس رازي اېلو شيٍ گه لړېمن، امه تانک اصلن بلېکالي ظواهره ديٍ کایلېوان شيٍ.

پاچای مېکن لواہي تېنیکه بکار لړا، تېنا شخصیتستيٍ لُشه بو آزاد خلکه ديٍ رون انسانیتس موندستایکه پولا، بندگییيٍ زندگي اچا او تېنا بندگي زندگیس زیری شيٍ. بو آزادگنه آنتيٍ تېنا غلامي حسادتس باعثي شيٍ. بکار مسلمان اېسه آس گه هر گما او گوتا، آلان او ننگان کوچه کافران حسرتي کن.

مطلبس خلاصیی:

اېمه متنس موتہي مطلبي اېلو شيٍ گه ایاز گه اي بو بکار صادق، خدمتکراک، شتا او عاجز آدمي آییک او مېمه صداقت او بیی خدمت گرای پاچا شره بو گران آییک او تي بیی بایی آییک، ایلای درباریان اېمي خاتريٍ گه خولگيٍ یو پاچا آنتيٍ اېلوار پوړا آس او مي بیی بایيِ؟ ملتنا حسد کیاییچ او اېمه کوششه آییچ گه اي رکمېديٍ مي پاچا پوړا بيٍ اعتبار کدن او کوتي قدر او عزت گه دارا سه اودای پيٍ. یومه آییک، اېمیديٍ اوړتا گه کوتي شواهد دارن او یا تیس کوتي تہګ او نقصي لشن، گمنېديٍ شریی تومت کېچان او اېمي جایه گه تي آنتيٍ کوتي تاوان پوليٍ او یا اعتبري کم بيٍ، تیس عزت او اعتبري لا بو بیک او ته حسد کېکالي لا وري سر اکوړيٍ، بيٍ اعتبار او لجوني بیچ.

تاړا کېني:

۱- پیرونہیس تاړا کېني اېته پشه یي کتبس نامه شيٍ گه دري جبېس بو ناملا شاعر مولانا جلال الدین محمد بلخیس مثنوي معنوي اودای ۲۳ قصیی محمد زمان کلماني گرای جب پرتہان بوي او ۱۳۸٦ سالېس شرایلیه افغانستنس قلم پنہان گرای چاپ کېن بوا شيٍ.

۲- حسد، کیس مال او مقامستا آنتيٍ رشک نبک او تیس زوالستا ایړیک او مچ اېړنستا آنتيٍ کدا او اېسه که گه کوتيٍ وريٍ کیس دېن بوا نعمتستا زوال او منجای پېکستا ایړیتيٍ تي آنتيٍ حاسد ماکن.

البته انخول ایرېک گه الله تعالای اه به انخول نعمت او یا تیدي بو ددیم گه الله ﷻ ی اېسه دېویی آس، سه حسد نه سې. یعني کیس مال، مقام او یا مولېنستا آنتې لوکوړیک کوتي عیب نه دارا، خو اگه ایړي گه سه اودای پې او تیکه بخیلییې اورې سه بیی نه شې او حاسدس حسدستا شر اودای پنا اېړني درکار شې.

۳- اما خلک حسد آنتې کینا به ماکن خو کینا دشمني، بغض او عداوت آنتې به کدن گوریا.

فعالیتېلا

۱- یاده کېکالي متنې دککه، گر اوبارا کنېدې پړدن.

۲- یاده کېکالي وارېدې اېمه سبقس لَه لَه خطنستا پړدن، ته وري هاړ جان او یاده کدن.

۳- یاده کېکالي اېمه پړوي سبقس مقصدستا تانک سادي جبېدې کددن او اېته لغتېلاینا معنستا شره جان مولوان گه نونگي شن.

٤- آیا یاده کېکالې مولېکن گه ایازې یو کوتیی خولگې هر کودن کولپ کېویی تاییک او وري نه لړېیي آییک؟ اگه مولیاتن او سبق آنتې فکري کېویی تې جواب دن.

۵- یاده کېکالي اکوړې اوکتنې جواب دن:

- پاچا ایاز بارایه کو نظر داراییک؟
- لَه جن خول اېړاییېنچ گه ایاز بې اعتبار بې؟
- پاچای خلکه دوري شره یقین کېکن؟
- بالاخرا خلکنا حسادت او شېطانستا نتیجیی کو بیک؟

٦- یاده کېکالي متن اودای کاو خط اي وري آنتې املا کدن، گراي وربس املستا غلطیا دربدن.

گوشنګې لَام

یاده کېکالي اېمه لغتېلایه تانک کتابچایه کوچه لکتا معنا او جملایه کوچه یتدن.

کوشړا، روپ، سورن، حسادت، ډو، وکتیک.

کهړا اېسه نه آس گه قوت کوچه حریف آنتې شکست او موړان دي بلکه شتا ککړا اېسه آس گه غضب دنه تانک جانستا شره حاکمیت داري.

(حدیث شریف)

کلما او تیس قسمپلیی

یو تاړي اگت شپ گه جب جامعا کوچه انساننه منجه روابطنا تړبیک خاترپ منجه اِوي شپ او اساسي وظیفیی انساني اېړني، مقصدپلا او احساستنا بیان او تاړا کپني شپ.
مپمه اصلس پام کوچه دربک پلا کده باکمان گه پنان او جامعا دي اوړتا جببس فعالیتپلیی منجه اتا نه باکن او نه گه جبي دي اوړتا اجتماعي فعالیتپلا دوام پیدا کي باکن.
جببس کپولوالا ارزش او اهمیتي مفاهیمنا وتپني او معناس تکگري کوچه شپ. یومه معناس موجودیت شپ گه جب انساني جامعا او پنان کوچه رابطا، تفاهم اومولبچالیس کپولوالي وسیلا گروي شپ.
اپسه علم گه جببس جوپپکالي مواد او عناصره واړي او بحث شریی کیا جب پپنني نامبدپ یاده با، گه پښتویدپ ژبپوهنه، فارسي دپ زبان شناسي، او انگریزي دپ فلالوجي او لینگویستپکس مپیي. جب پپننیس اي اساسي ونتپه جببس گرامر شپ گه جببس جوپنستا نظامپلایه علمي او سیستماتیک رقمبدپ تشریح کپیي.

- کلما کي آنتي کدن گوریا او کاو قسم شن؟
- اپمه اواکي یا نه تانکواک او تانکواک کلمایه پپنیکو؟
- تانکواک کلماینا قسمپلایه بابته کومپ مولاکو؟

کلما جببس اپته جنتپي ونتپه شن که ایلای تانکپ پورا معنـا او تـانکواک مفـاهیم دارا او ایلایـي کپولا رکمبدپ معنا نه دپگا، خو جملاینا معنستا پورا کپني کوچه گڼ وانـتپ گورپگـا. کلـما اول شرییگه معنا رویدپ دو گمپنج حصایه شره که تانکواک او اواکي کلما شن ونتپن بتیچ.
تانکواک کلما: اپته کلما شن که تانکپ معنا دارا او تي کوچـه چپکـه نـامپلا، قیـدپلا او چیکـه فعلی ډلا اِگا اخول: حامد، مم، بکار، سدورا، ایک او وري.
اواکي کلما:
اواکي یا نه تانکواک اپته کلما سن که تانکواک رکمبدپ معنا نه دارا، خو تـانکواک کلمایـه پـلا اکتپو بتا جملاس معنستا پورا او یا بدل کپیي.

اواکي کلمایه کوچه سره والیک، پچوالیک، وندېلا، ربط، عطف او وري ایاکن. اخول: او، دې، اودای، پلا، گري، جا، هر، که، آنتې او وري.

تانکواک کلماینا قسمپلیی:

تانکواک کلما اسمي او فعلي دو گنینج حصایه شره ونتېن بیاگن.

اسمي ونتې کوچه نامیلا صفتپلا، ضمیرپلا او گنات نامپلا یا عددپلا شامل شن.

نام یا اسم: اپسه تانکواک معنا دارکالا کلما سې که چیکه جُگه (شیانه) او جنه (اشخاصه) آنتې اِگا.

اخول: حامد، مېز، عقل، وونا، آکسېجن، شیر، کړک، شوړي او وري.

نامپس قسمپلیی:

نام اپمه قسمپلا دارا: ورگ نام، لّجام یا زییپ نام، مفرد یا اِکلا نام، مرکب نام، ډله یي یا جمعیتس نام، دنپس نام، بړینگ یا آلاس نام، معناس نام، ذاتس نام، عام نام، خاص نام او وري.

مې اودای ایلای نامپلا مثاله پلا اچن بگا.

ذاتس نام: اپته کلما شن که اي حس بکالا شی آنتې اگا اخول قلم، کتاب، حامد، مېز.

معناس نام: اپسه کلما سې که مادي وجود او تکگري نه دارا اخول عقل، مولېني، علم، غیرت.

خاص نام: اپسه کلما شی که اي خاص او کپولوالا جُگ او جنې آنتې یتپن باتې اخول: امان الله خان، کابل، لغمان.

عام نام: اپسه گه همجنس جگه او جنه آنتی اگا. اخول بندا، کتالک، کتاب، شار.

جنسس نام: که اي نه گنن بکالا جگ او شی آنتي تعلق داراتې او کم او بو آنتې اي رقم یتپن بې. **اخول:** ورگ، گوست، پاچ، گوم، ایم.

جمعس نام: که اي ډلا او جمعیتس نام تې. اخول: رما، ولس، لشکر، جنې.

اواکي کلما:

اواکي کلما اپته چنتې اجزا شن که کپولا رقمیدې نه یتپن گوریا. خول گه جانپکه معنا نه دارا. اخول: او، دې، اودای، کوچه، پلا، ایلای، آنتې.

اواکي بو رکمې دارا که ایلای وانیا اپمه شن:

۱ – سره والیک: اپته اجزا شن که تانکواک کلمایه دې پوړا ایاکن اخول:

ایلای خلک بو کوشش کاکن. هر دواس ڵمېکه پاکم، گه مه جملایه کوچه (ایلای) او (هر) سره والیک یا سرینا شن.

۲ – پچه والیک: اېته اجزا شن که تانکواک کلمایه دې پتای ایاکن اخول: گوشینگ کوچه سبق پړیاکم. حامد آنتې کتاب اچیکم. اړسلا گلخان پلا سمړا، گه مې اودای: کوچه، آنتې او پلا پچه والیک شن.

۳ – ربطس حرفې: اېته حرفې یا اجزا شن که دو جملا یا ونټنا ډپلېنې خاترې یتېن بگا اخول: مم اِوا آهم خو تو نه آهي. مم بو کوشش کېکم که اول نمرا بم، گه مې کوچه خو او که ربطس حرفی شن.

۴ – عطفس حرفې: اېته حروف یا اجزا شن که دو کلما یا دو ونټه منجه اِن او اي ونټې وري ونټې پلا ډپلدن. اخول پشه يي اي دنه هوني او تانک منطقا کوچه ڵمنگل رسمي جب شې، گه مې کوچه (او) عطفس حرف سې.

ضمیر:

ضمیر اېسه کلما شې که نامې جایه تکررس منجای نېنی خاترې اگا. اگه کدمان که (اړسلای گلخان لیاکن او گلخان مېکن) مه جملا کوچه گل خنس نامه دو گوزر اوچېن بوا سې که تکررس دوره درېنې خاترې کده او یا لکه باکمان که: اړسلای گلخان لیاکن او سه مېکن. مه جملا کوچه (سه) ضمیر سی که گلخان نامې جایه اِوا سې.

وندېلا:

وندېلا اېته اواکي کلما سن که تانکواک کلماینا سریی او یا پچړیی ډپلېن گوریا او وري کلما اودای جوپا.

وندېلا پېشوند او پسوند سره ونټن بوي شن.

۱ – پیش وندېلا:

ایته اواکي کلما سن که کلما ینا سریی ډپلېن گوریا اخول: (ا) که سدورا پلا ډپلېتا ادورا با (بې) که اړ پلا ډپلېتا بې اړ با. (ان) که ورچ پلا ډپلېتا انورچ با. (نا) که درکار پلا ډپلېتا نا درکار با او وري.

۲ – پس وندېلا:

اېته اواکي کلما شن که اگه کلماینا پچبلي ډپلن، وري کلما اودای جوپا. اخول: ووتا، ودا، گري، ونې، وال او وري که مې اودای شله ووتا، پله ووتا، ملوتا، انچ ودا، اړودا، لېگري، ایگري، نورونې، کېلونې، امله وال، کشردکه وال او وري جوپا.

صفت:

صفت اېسه کلما شې که نامېس حالت او کوزاتتانستا لږدن. صفتېلا هر کودن تانک موصوف (استوېن بوا) پلا اکتهو اگا. اخول شامېچ پانوي، اير آسمان، مولېکالا بالکول، موړوي جل.

پشه يي جبې کوچه صفت هر کودن موصوف دې پوړا اگا.

مصدر:

مصدر لغت کوچه نبک تهونک يا صدورس جايې آنتې کدا او جبېس دستورستا اصطلاحبدې اېسه کلما سې که تي اوداى وري کلما جوپېن گوريا تن او يا وري عبارتبدې مصدر اېسه کلما سې که دنېس قيد دې اوړتا ڵمېس بيک، کبک يا تيک سره دلالت کې.

متنس موتهي مطلبي:

اېمه پږان اوداى تاړا با گه کلما جبېس اېته چنتهي ونتهه شن گه ايلاى تانکواک او معنا دارکالي شن او ته وري اواکي يا نه تانکواک شن که کبولا رکمبدې معنا نه دارا، خو کلمايه پلا اکتهو بتا معنستا تکميل او يا بدل کبيي. تانکواک او انخول اواکي کلما هر کوتي ببلا ببل قسمېلا دارا.

تانک واک کلمايه اوداى نامېلا، قيدېلا، صفتېلا او فعلېلايه او مندو اواکي يا نه تانکواک کلمايه اوداى سره واليک يا سرينا، پچه واليک يا پسينا، وندېلا، ربط، عطف او ورې اوچې بېييگمان.

اېمي خاترې گه اي جبېدې بکار اگت کبامان او لکمان، لازم شې گه ته جبېس دستور يا گرامرستا سره مولياتمان او مي بايد ياده کمان.

تاړا کبني:

۱- جبېس دستور يا گرامرس اېسه ونتهه گه تي کوچه اي جبېس مشخص کلمات يا مورفيمېلا، تېنا جوپان، ترکيب، گردان او قسمېليي مطالعا لبنه آنشبن گوريا تې، علم صرف يا مورفولوجي مبيي.

۲- مورفولوژي يا صرف علمس بحشستا واحد کلما يا مورفيم شې گه يو جبېس چيه دې چنتها معنا دارکالا عنصري شې گه اگه تجزيا بې تانک معنستا استاى دبيي او بې معنا آوازې يا کنهې منجه اياکن.

فعالیتیلا

۱- یاده کېکالي سبقي اکوړي آوزېدي او لوو لوو پړدن، معنا او مطلبستا شره جانه مولوېدن او کوتي شره گه نه مولیا یاداشت کدن او یان اوکت کن.
۲- دو لَه یاده کېکالي اوړي آوزېدي وار پلا سبقي پړدن او ته وري هاړ جان.
۳- یاده کېکالي وارېدي اورن او نامنا اي اي قسمستا نامه گوردن او مثالي کدن.
۴- یاده کېکالي اېمه اکوړي لکن بوي اواکي کلمایه تاردن او اي اي وانیا کدن گه کوتي رکم اودای شن:
ایلای، هر، کوچه، آنتي، پلا، او، خو، که.
۵- اېمه اکوړ والي جملایه کوچه خالي جایه مناسب کلمایه دي پوردا:
- تانکواک کلما اېسه شي گه تانکي .... داراتي او اواکي کلما اېته شن گه تانکي تانکواک رکمېدي .... نه دارا.
- ضمیر اېسه کلما شي گه .... جایه تکررس منجای نېني خاتري اِگا.

٦- یاده کېکالي عام نام اوخاص نامي، اي وري آنتي املا مېن او اي ورېس املستا غلطیا درېچال بن.

۷- یاده کېکالي اکوړی اوکتني جواب دن:
- آیا معناس نامه خارجي وجود دارا؟ مثال ددا.
- عام او خاص نام کوته نامني کدن با؟
- رما، ولس، لشکرکوته نامېس مثالي شن؟
- صفت کي آنتي کدېن؟
- مصدري تعریف کدا؟

گوشنگي لٚام

یاده کېکالي اېمه پړني یادي یاده کدن او وري دوسه اگه اودای اوکت کېن بي جواب کدن.

بې پروايي

انسان الله ﷻ ی علم او مولېني دېويی آس او مېمه علم او مولېني گرای کېتا بيا بيی او مچ، فايدا او تاوان او انخول بو وري موضوعته شره مولې. ميسي خاترې دې شې گه مولېکالا جن پوړا او پچه او اِکالا آنتې پړي کېتا تانک زندگيس جوپېني او لوهاني خاترې آستو پا ويا او کوششېلا کيا. اگه که مي آنتې فکر نه کې او تانک دن او گالای عبث، بې لّما او بې کوششا وتډن، يو تاړي اگت شې گه سورنې پيري مُل دارکالي دن اودای بې فايدا وټا او کوبه استای پورا نه با، گه اميد شې هر کې کوچه بې پروايي اودای جانبن رشمان او هر کې کوچه بکار سوچ او فکر کېتا لّام او کوششېلا کياتمان، تا يان پچبل پشيماني نه کياتمان. ميسي خاترې ابله بې پروايي بابته اي کسا اچن بوا شې تا پړتا اودای پند گوربن بې.

- آيا ابمه بې پروايي بابته کوتي قصا ارېوو شې؟
- آيا ابت جا کوتي بې پروايی گرای ابمه کشالايه پلا دورندور بوي آيت؟ اگه کوتي بوي تن قصا کن.
- اگه اي ياده کېکالا سبق ياده کېني کوچه بې پروايی کې نتيجيی کويک بگا؟

ميا گه اي متېنگ او ورنجس انډيواليا آييک. ورنج هر دواس تانک اکالا فکره تاچ، وبلو دواس لّام کياچ او ابنا چوټياچ، خو مي خلفه متېنگ کار به تانک اکالا فکره نه تاييک. بې پروا گراييک، تېغ تېغ کېتا واج انايیک، يبل لّبل ورگه او سسکره اوړچنتا گراييک او يه او لّه گېنه

اونجړاییک او چاټ انابیک او مېمه رکمېډي الّما او خوشحالیډي تانک وېلو دوسه وټېيي آییک او ورنجې پلا انډیوالیا شاړوا آییک.
میا کودن گه وېند او آنشاړ وټېک او سنگې سرای هر کو اېنا نوتیک او اېک خاترې کومې پیدا نه بیک یو متېنگ تنگه چنیک. کوتي دواس گه ورنج انډیولستا کویه بل پېک لیایي گه تي بو اېنا چوټېویی او ذخیرا کېویی سې او اېمي خاترې گه نم گرای نه نسې کنو سورې وشېویی سې.
متنگې تانک انډیوال ورنجې بل دور پرټېکن او مېچان گه اېلوار اېنا چو تې کېکې کمکوی خو مم به دامنه. ورنجې متېنگ مېکن گه تېني مه دواس یادای نه آییچ گه یبل لّبل چاټ انمن او ټېغ ټېغ کېمن گراهي؟ متنگې ورنجې پوړا پیشیماني لړېکن او مېچان گه شتېډې مم بې پروایي کېوام شې او شگوا آم، تو مېنه پله کومک که او سمړه، یان پچبل وینده تو قرضې دمې.
ورنجې متېنگ قرض دېکن خو میا گه یان کودن گه وېند بیک او ورنجې متنگ اودای سه قرضې اېړکن. تي وعده خلافي کېکن، ټېغ ټېغ کېتا جانه ننگې ورگه وېکن نېتا موچیک او اېمه رکمېډې جانه اودای چوټلېکن، خولگه ورنج خو ورگه ننگه نه بیاچ.

متنس موټي مطلبي:

اېمه پړان اودای اېلو نتیجا او مطلب استه ایا گه باید بندا کار به کي کوچه بې پروایي مه کې تانک پوړا او پچه او اکالا آنتې پړي کې بیی او بترې، فایدا او تاونستا محاسبا کدن، تانک گران او قیمتي وختستا بې جای او عبث مه وتډن. اي مسلمان جن باید تانک دنیایي فاني نپایه خاترې آخرتستا یادای مه کندن، یاده کېکالي باید دواس هوني سبقېلایه تانک وخت او گالا پلا یاده کدن او نن هونا لّام وري دواس آنتې اوړن مه بې، خول گه وري دوسه وري لّام او وظیفا پیدا با او انخول اي بندا باید تانک عهد او وعدا آنتې وفا کې او متنگې پیري وعده خلاف او بلېکالا مه تې، خول گه بنداس اعتبري خام با او بلېني صورت کوچه یان که به ملتنا بیی او کومک نه کیا.

تاړا کېني:

وېند سالېس اولوالي فصل شې گه مي آنتې بار به ماکن او آنشاړ سالېس دو منگل فصل شې گه ایلای مي آنتې تموس به ماکن. ایلای دوکه بار او آنشاړ آنتې وېند ماکن او یا آنشاړ شرایلي فصلس اي مایستا آنتې کدا، خو عام رکمېډې پشه یي کوچه بار آنتې وېند او سالېس دومنگل فصل آنتې آنشاړ یا تموس ماکن.

فعاليتېلا

۱- ياده کېکالي لړېکالا دې پتای اېمه سبقې وارېدې اوره تستتا پړدن او ته وري مې آنتې کاړ جان.

۲- ياده کېکالي اېمه پړنس مطلب او نتيجا بارايه نوبتېدې اگت کن. انخول اگه يه بابته کوتي وري کداني او وېشان ياديی تې ياده کېکالې آنتې کددن.

۳- اېمه سبقس نونگي لغتېلايه تانک کتابچايه کوچه لکدا او معنستا اي وري اودای هوجچال بې.

۴- ياده کېکالي اېمه کداني پيري اگه کوتي وري قصا به ياده داراتن تانک هم صنفينه آنتې کددن.

۵- اېمه پړان کوچای ايلای اوي تانکواک او اواکي کلمايه او انخول نامېلا، ضمير او صفتېلايه پيدا او بېلا بېل رکمبدې تانک کتابچايه کوچه لکدا.

٦- ياده کېکالي اکوړې اوکتنې جواب دن:

- متېنگ او ورېنج کوچای کوتستا لٚمه بکار شې؟
- متېنگ کو خاترې ورېنج اودې پېوا آييک؟
- ورېنجې تې آنتې کو جواب دېکن؟

ياده کېکالي متن مفهوم اودای کاو خط تانک کتابچايه کوچه لکن او لکنستا تانک وکا جنې پلا تبادلا کدن او اي ورې پلا غلطي درېچال بن.

گوشنگې لٚام

اېمه لغتېلايه تانک کتابچايه کوچه لکتا معنا او يان جملايه کوچه يتدا.

متېنگ، واج، يېل لٚبل، اونجرېک، اېنا، شگوا، گنگنا.

رازس رشیک

جامعا کوچه زندگي کېک جانېکه کېولوالي اصول، پندېلا او ڵمېلا دارا گه اگه تې آنتې پامپړي نه بې شک دې اوړتا گه اي انسان بو مشکلته پلا دورندور با، میسي خاترې لازم شې گه امه هر کودن جامعاس بکار وونایه گه اي جنېس قدر، عزت او اعتبرستا بو کېیي باید تانیک کمان او اودای نپا گورمان. مه بکار صفتېلایه اودای اي وانیا رازس رشیک یا اسرارنا ننگا کېک شې گه مي پلا اي آدمیس قدر او عزتي بو با او جامعا کوچه بکار او نېک نامېس خاوندي با، گه اگه مي آنتې پامپړي نه بې سه خلکه کوچه لووک با او اېته مقام او منزلتې گه اي شتا انسان باید خلکه کوچه دارې استه اتلې نه ببیي او بې باور با. میسي خاترې ابمه ونتې کوچه رازس رشیک نامېدې اي پړان داریاکمان گه امید شې مي بابته مولېنستن کوچه بوگري اې او نپا اودای گورمان.

- آیا اېمه مولاکو گه راز کي آنتې کدا؟
- اگه اي جن خلکنا رازستا رشني آنتې پامپړي نه کیاتې، آیا بتا بیا خلک تي سره اعتبار کیاتن او اړای اگتستا ملتنا کدیتن؟
- آیا اېمه کوتي رازو کي پلا شریک کېوو شې او یان تي رشویی شې یا نه او مقابلي ابمه کو عکس العمل لړېوو شې؟

اېته شيَنه اودای گه انسنس سير اوړې گرستا باعثي با اي وانيا رازس ساتلېگی شې. راز ننگا کېني انساني او اسلامي صفتېلايه اودای اي صفت شې. کوتي گه وري انسنس رازستا ساتلېيي، مولېکالي او عالمان انخول جننا مجلسستا بو بيی بايي او هر مجلس کوچه خلک عزت او گرانيا کيا او که به اودای چوت نه کيا. وري تلن اېسه جن گه مجلسس رازستا کنای هني تي که به بيی نه بايي. خلک مچي کدا او نه مولېکالا بايي، بې ميېلا مېيي او کوشش کاکن گه انخول انسنس مجلسستا اودای جانه ڵېره ننگا کدن. بېگانا کو گه حتا تانکواريی به شريی باور نه کاکن او اودای بيزار تياکن. اگه اي جايه مجلس تې او اي چنتې اگت يا موضوع شره به گه بحث باتې، ويی مجلسس اعضيی يو حق نه دارياکن گه ته موضوعی مجلس دې کنا وري کي آنتې کددن. اگه که انخول ڵمې کېييتې ويی اي تلن جامعا کوچه تانک اعتبار او باورستا استای دېيي او وري تلن مجلسس اعضايه پوړا لووک او بې قدر با.
امي خاترې گه تانک اسلامي وظيفستن بکرېدې جايه کمان، ويی بکار يو شې گه راز رشنيس احسسې جانې کوچه وړلېمان او کوشش کمان گه مجلسس رازستا کنای نه هنمان، تای خلکه منجه او جامعا کوچه اوړې او بکار اعتبار اودای ونېوان تمان.
البته اېمي به بايد پام کوچه داريتمان گه اي جنېس شخصي خطستا پړيک گه کوتي ورې جنې آنتې گړېويا تې او يا تيلفوني مکالمستا آنتې کاړ جېني به بيی ڵام نه شې گه بايد جان اودای رشن بې. مېمه رکمېدې بايد کوشش کمان گه کوتې جننا شخصي مسکولا او يا مجلس کوچه جان نه ملمان اگه کوتي ضرورت داراتمان بايد اودای اجازا گورېتا ملتنا جان شريک کمان.

متنس موتېي مطلبي:

مه مطلبس خلاصيی او موتېي مقصدي اېلو شې گه بايد تانک اي دوست او لېگروال، مسلمان لايېس، تانکوارا او ورېنا اړای اگت او کايوي رازستا تاړا کېني او افشا کېني اودای جان رشمان او انخول کوشش کېن مه بې گه کيس اړای کايلېوي اگتستا شره جان مولوېمان. کي اړه گه کوتي راز تې، تي هر کي آنتې نه کدي او اگه سه راز او کايلېوي اگت تانک کوتي دوست آنتې کدچان او يا که اي رکم نه اي رکمېدې شريی خبر بيک سه بايد رشن بې. اگه يو ڵام کېن نه بې، نه کېولا اي اخلاقي جرم او گناه کېوان تې بلکه جامعا او خلکه کوچه انخول جننا اعتبري به کم با او که به شريی باور نه کيا او اړای اگتستا ملتنا نه کېيي. ويی لازم شې گه راز رشکالي او راز دار تمان.

تاړا کېني:

۱-راز گه سِر به مېن گوريا او جمعي اسرار شي اړي کوچه اي کايوي او پټ مطلب يا اگت آنتي کدن گوريا.

۲- اسلامي متفکرينه نظرېدي رازس کشف، تاړا کېني او افشا عيب شي. خول گه راز کودن عيبه اوداى تا او کودن نه تا، خو افشا او تاړا کېنيا دوستننا او وري مسلماننا حق کوچه اذيت او اهانتس باعثي با.

فعاليتېلا

۱- ياده کېکالي متني اول دک دورېدى، گر اوبارا کنېدي پرډن.
- ياده کېکالي ابمه سبقي لړيکالا دي پتاى وارېدي پرډن او ته وري کن جان.

۲- ياده کېکالي وارېدي او اجازا گورېتا راز رشنيس فايدايه بابته اگت کن.

۳- ابمه پړان کوچاى نونگي لغتېلا پيدا او کتابچا کوچه لکن بن او يان اي وري اوداى اوکت کېني گراى معنستا به ملتنا لکدن.

۴- ابمه جملاينا خالي جايه مناسب کلمايه دي گه پړان کوچه شن پوردا:
الف : راز ننگا کېني انساني او اسلامي صفتېلايه اوداى اي .... شي.

ب : ابسه جن گه مجلسس رازستا کناى هني تي که به .... نه بايى. خلک مچي کدا او .... بايى.

ج : بکار يو شي گه شت کديک او راز رشنيس .... جاني کوچه وړلمان.

۵- ياده کېکالي اکوړي اوکتني جواب کدن:
– رازس رشکي کووات لاَم شي؟

- خلکنا رازستا تاړاکېکي کووات لاٚم شې؟
- آیا اېمه کودن خلکنا رازي تاړا کیکو؟
- آیاکمی ګه کیس رازي تاړاکدن، ته بندا شره خلک اعتبار کېن؟
- اي انسانس اعتباري کوته دنه جایه تا؟

ګوشنګي لاٚم

۱- یاده کېکالي تانک کتابچایه کوچه راز رشني بابته کومې سِروټان او سرګذشت که داراتن یا کي اودای کومې اربویی تې لکدن.

۲- اېمه لغتېلایه معنا کېتا جملایه کوچه یتدا:

افشا، اذیت، اهانت، راز.

آټیک او هاټ

آټیک او هاټ اما خلکنا استای صنایعه اودای شن گه تانکې جوپېیي او اودای لاّم او نپا گوراکن. بو وري شیان به گه ولسیلایه کوچه تانک دواس هوني ضروریاتنا پورا کېني خاترې جوپېن باکن. اگه امه تانک گوشینگ کوچه درکار بنا بړنگه او سامان آلاته آنتې پړي کمان او تارمان لشیکمان گه بو ارکي اما تانک خلکنا استای جوپېوي شیان شن گه بو دنه دې اما ماهر او لّمه شره ابلوي جنه گرای گه ببلا ببل لّمه کوچه استاکاران آن جوپېوي شن او خلکن اودای لاّم گوراکن، گه هاټ او آټیک اما مېمه استای جوپېوي صنایعه اودای شن گه مې بابته کومې تاړا کېني با.

- ابمه تانک گوشنگه کوچه هاټ او آټیک داراکو؟
- هاټ او آټیک اما خلکه کوچه دنه دې پیدا باییچ او یا ابت پیدا بوي شن.
- آټیک او هاټ کي گرای جوپېن گوریا؟

آہیک او ھاٹ اما پشه يي خلکنا بو درکار بنا بڑنگه، وایا او استای صنایعه اودای شن گه تانکيٛ مہسہنا استاکارنه گرای جوپہن گوریا. آہکه شره نہن بگا او ھتہه شره نہن او پلن بگا.

اما خلکه کوچه دو رکم آہیک جوپہن گوریا، اي وانیا گه چنتہک چار کنجي ھتہلک پیري جوپہوي تا ته بو سن او ھر چوبل لوھنہديٛ اوڑيٛ اکوڑيٛ کہن گوریا گه ميٛ آہیک یا أتہا مہیي.

یعنيٛ چنتہلکنستا آنتيٛ آتہک او گنہستا آنتيٛ آتہا ماکن او شریی نہن گوریا. ته وري رکمي بل دہنه آتہا شن گه ته گنٛ ارک تا او شریی نہن او بل دہن گوریا اخول ابت ھوني چوکيٛ پیري.

مه آیدہا یا آیدہیک دار او دمتہکه اودای جوپہن گوریا.

ابہمي خاتريٛ گه مه آتہکه اودای بو ݪام گورہن گوریا او ھر کودن يبل ݪبل کہن گوریا او سریی نہن گوریا مه بو کھڑا داريٛ او کھڑي دمتہکه اودای جوپہن بوي تا. یعنيٛ آہکنا پکوریی او دہیالکي پاڑ داريٛ اودای تا او دمتہکي کرنج او یا دییل تا البته ابت ایلای بازاري آہیک به شن گه ته نرم دارای او پلاستیک دمتہک اودای جوپہن بوي شن.

ھاٹ یا کاٹ گه مه به دارای او دمتہایه اودای جوپہوي تا چار ھتہوا یا کٹ پکورا او چار اوسپل دارا گه دو وانیا موتہي او دو وانیا لگي تا. خلک ھتہه شره نیا او ضرورت دنه شریی پلگا او ورچ کیا.

ھتہوا یا کٹ پکورا بو ارک ݪنگاله دار او ورمه دارای او اوسپلي ويٛ او یا پہنجه دارای که لووک با جوپیوي تا او دمتہیی کرنجای او یا لوشای وہین بوي او جوپہوي تا، البته ھاٹ پرانجین یا پچیڑي به دارا گه شریی پلک دنه پا مہمه پرانجن بل لي کہن گوریا. خلک ھتہبس منجیی نیاکن او کار گه بکار وشام او راحت کیاتن ھتہبس شریی بل گه کوتي ݪسن جہنا یا بل دہنا جہوا تا تکیا کہتا وشام کنیاکن.

مطلبس خلاصيی:

آتیک او هاتږ اما پشه يي خلکنا بو مهم او ضروري درکاربنا بړنگنستا اودای شن گه کهړا او لووک دار او دمتایه اودای جوپېن بوي تیاکن او شریی نیک او پلیک خاترڀ اودای ڵام گوراکن او تانکي پشه يي خلکنا استاکارنه گرای جوپېن او وېین گوریا.

یو به اوچېنیس وړي شڀ گه اما خلک بو دنه دڀ هاتږ او آیتکه پېني او اودای ڵام گوراکن او هر کوشنگه جبوي تا او مېدي اوړتا سه گوشینگ نا تکمیل تا. انخول حال کوچه گه وري خلک ابت اېمه پچبله کوچه چوکي او کاتږ او چپرکتہ پلا ابلا. بعنيڀ اما پشه يي خلک دنه دڀ متمدن او پوړا پېوي خلک آن.

فعالیتپلا

۱- یاده کېکالي متنڀ دککه، گر اوبارا کنېدي پړدن.

- یاده کېکالي اېمه سبقڀ لړبکالا دڀ پتای وارېدي پړدن او ته وري کاړ جان.

۲- یاده کېکالي نوبتېدي اوره تستن او اما خلکنا وري استای صنایعه اودای اوچېني کن او کدن گه اما خلکه کوچه وري کوتي شیان جوپېن گوریا.

۳- یاده کېکالي اېمه سبقس نونگي لغتېلایه یاد داشت او معنستا یاده کدن.

۴- یاده کېکالي تانک کتابچایه کوچه هاتږ او آتکنا رسمي کندن او کدن گه هاتږ او آتا منجه کو فرقبلا شن.

- یاده کېکالي متن اودای کاو خط اي وري آنتي املا مېن، گر اي ورېس املستا غلطیا اصلاح کدن.

۵- یاده کېکالي اکوړي اوکتنڀ جواب کدن:

- آتېک او هاټ کو رقم شکل دارېن؟

- آتېک او هاټ فابریکایه جوپېن او که خلک تانک آسته دې جوپېن؟

- اېمه گوشینګ آتیک او هاټ شن؟

- اېمه گوشنګې آتېک او هاټ کي جوپېچین؟

گوشنګې لاٚم

یاده کېکالي اېمه اکوړوالي لغتېلایه معنا او جملایه کوچه یتدن.

صنایع، کرنج، دییل، دمټا، اوسپل، وییک، لٚسن جېنا.

افغانستان

اما بیی بایوي او سر اوباري وطن افغانستان ګه پوړا میدي ګڼ ساحاس داریک پلا خراسان او تیدي پُربل آریانا نامېدي اوچان ګوربیاچ، دنیاس دنه هوني ناملي او سر اوړې وطنېلایه اودای ګه پنج هزار سالا جلککالا تاریخ دارا.

افغانستان کوچه پشه یي، پښتون، تاجک، هزارا، ازبک، ترکمن، بلوچ، نورستاني، پامیري او وري قومېلا موجود شن ګه پشه یي، پښتو، دري، ازبکی، ترکمني، بلوچي، نورستاني، پامیري او وري جبه دې اګت کاکن او چیکه مسلمانان، تانک کوچه لېوني او افغانان آن.

پښتو او دري اما چیکه وطن کوچه او مه وري شبکه جبې تانک منطقایه کوچه ګه بو خلکي شریی اګت کیاتن رسمي جبې شن. پایتختي کابل شې او وستوچدي ولایتېلا دارا.

افغانستان آسیا کوچه سوداګریس اي دنه هوني مرکز او انخول چار پند او کهړا کلا پیري باین بوا شې که میسي خاتري ببلا ببل دنه کوچه دنیاس ګڼېنج قوتېلایه ګرای لنګاټ لېنه اِوا او نشلېوا شې، خو مي پلا به چیکه مچ تارکالي او لنګاټ کېکالي افغانستان دې اندي، هوټې، ګېن موړوي او لجوني کېتا ډوکېوي او موړان دېوي آن.

- افغانستان دنیاس کوتي ګڼ سسکار کوچه چنوا شې؟
- افغانستان کوچه کوتي جبې او قومېلا شن او چیکه تکالیا کوتي نامېدي یاده باکن؟
- دنه زمانایه کوچه افغانستان کوتي نامه دي یاده باییک؟

جي وطنم مېنې تنم که نامې افغانستان سې
سورآلک او سورننگک دې تېنا بو اوړې نشان سې
خاوند تعالای بیی جُپییچي چیه دې دارې دموي سن
آسیا سسکرس اړه مِه لعلېدې پُروي سن
هر کنا حیات بخشیاگیی مِه ننډې که شاړوي سن
منتبار نه آی ورېنا یو جمه آ نتې عیان سې
بو سکل دې بادُري کوچه اویأی مېم ناملي آن
شت اگت یو سې کدیاکم مه جمه دې کاټلي آن
لواڼې منویی نه سې کاو کاو گوزر ماووي آن
جم جهنس بادران آن یو تارخه ثبت کېوان سې
ای وطنم امه جمکه پشتون، تاجک، پشه یي آس
هزارا، ازبک، ترکمن آن یا بلوچ نورستانی آس
چُیَنا آیان ببان آی او امه جیت لېونی آس
ابت بییکه اي بوي آس دواني منجای نېوان سې
بت امه آزاد بوي آس بویوي آس جان پېناکس
پوړا پېکي یه اړان سې ویلو لای خواري هنأکس
تاکه بیی پینچه یېنا بي، خول کوچیی بکار لړأکس
اگه نه میدې اوړتا جهنه بیی نام جېوان سې
دشمننې نووي تن تې همېش برباد ایړیکم
جم دوستنې دموي تن هرکودن تې شاد ایړکم
راگ و گلې الیِني تن گمبېرې آباد ایړیکم
الینا بت پرویی مه که کامیابیس دیر چالوان سې
(الینا)

متنس خلاصیی:

افغانستان گه چیکه افغاننه آنتي ويړ او جانېس حيثيتي دارا اي دنه هوني او نام او نشان داركالي دموي او هر جُگېدي پروي وطن شې. اېلو ورگي گه چار تلن وطنېلايني شاړوا شې حقيقت كوچه وري لنشريک وطنېلاينې حيات او زندگي دېک معنايدې شې او الله ﷻ ی افغانان كيس منت او احسان لېنه اچويا نه آن، بلكه مېنا احسني وري شره شې.

افغانان بو غيرتي، وطن بيی بايكالي، تانک كوچه لېوني، تانكواک او مسلمان خلک آن، دواني اوداى چوت او نفرت كيا، وطنستا آباد كېيي او دشمنېكه اېميس وس نه ديا گه مې آنتې مچ انچېدې تارې.

مه ابت خيرتيان علم او مولېنيس ياده كېني او ايگري او اتفقېدې لاٰم او كوششېلايه گراى لا وري گنېنج كاميابيه تلن شاړوي آن.

تاړا كېني:

۱- افغان او افغانستان دنه هوني نامېلا شن گه افغان قوم آنتې او افغانستان افغانس تان او جايستا آنتي يتېن بابيچ، خو كودن گه اشتهي منگل پيړي كوچه احمد شاه ابدالي تانكواک پاچايي منجه اچكن يان مه تانكواک وطنس نامه افغانستان بيک او چيکه تكاليا افغان نامېدې ياده بيچ.

۲- افغانستنس سور آلک او جنوب تلني پاكستان، سور ننگ تلني ايران، شمال تلني تاجكستان، ازبكستان او تركمنستان او شمال شرق تلني چين وطنېلا چنوي شن.

كابل، ننگرهار، لغمان، كونړ، نورستان، كاپيسا، پنجشير، پروان، بدخشان، تخار، كندز، بغلان، سمنگان، بلخ، جوزجان، سرپل، فارياب، بادغيس، غور، باميان، دايكندي، غزني، وردک، لوگر، پكتيا، پكتيكا، خوست، زابل، كندهار، هلمند، ارزگان، نيمروز، فراه او هرات نامه دې وستو چدې ولايتېلا دارا.

فعاليتېلا

۱- ياده كېكالي شعرى اول دككه، گر اوبارا كنېدې پړدن.
- ياده كېكالي اېمه شعرې وارېدې اوره تستتا پړدن او ته وري كن جان.
۲- ياده كېكالي اېمه شعرې معنا كدن او موتهي مطلبستا كددن.

۳- یاده کېکالي افغانستنس گښنج شاره، داره، نندیه، او پیداوره بابته اگت کدن او اي وري اودای یاده کدن.

٤- یاده کېکالي وارېدېِ اوره تستتا افغانستان بابته اگت کن.

۵- یاده کېکالي اپمه لغتېلایه معنا او جملایه کوچه یتدن.

سور آلک، سسکار، سکل، لوانښي، ماووي او پینچه یښنا.

- یاده کېکالي شعرس موتېي مطلبستا تانک کتابچایه کوچه لکدن.

٦- اکوړېِ اوکتنېِ جواب ددا:

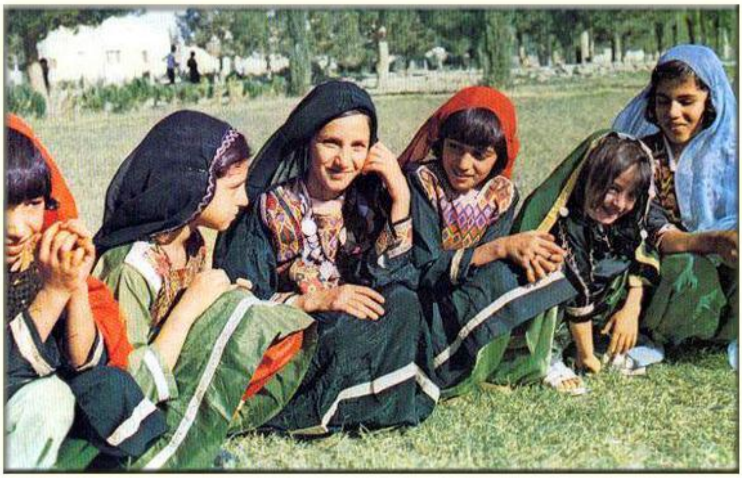
- اوړی شعرکي بارایه کدوي شېِ؟
- اپمه تانک وطنستو کاو بیی بابیکو؟
- وطن کي خاترېِ اما چېنا شریک گوشنگن شېِ؟

گوشنگي لاّم

۱- یاده کېکالي اپمه شعرېِ یادي یاده کدن.

۲- یاده کېکالي افغانستان بابته اي موتښا مقالا لکن.

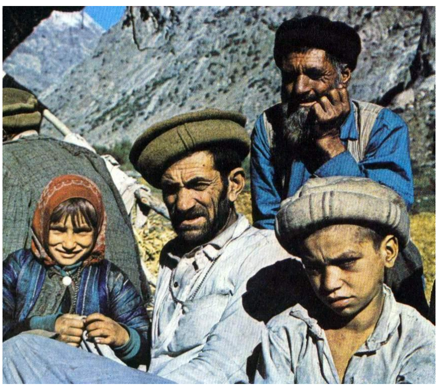
خلکنا فرهنگ

یو اي تاړي اگت شې گه هر وطن او ملت جانېکه کېولوالا فرهنگ، خصوصیتېلا، وونا او رواجېلا دارا گه تیسي مطابق تانک دواس هوني لمېلا او زندگي پوړا نېییکن.
امه افغانان به گه دموا فرهنگس خاوندني آمان باید هر کودن تیس رشني آنتې کوشش کیاتمان او مه اوړمان گه اما اوړې اسلامي او افغاني فرهنگن وربنا فرهنگستا تاثیر لېنه اې. میسي خاترې اېمه پړان کوچه فرهنگ بارایه گه کلتور، کلچر او ثقافت نامېدې به بېلا بېل فرهنگېلا او جبه کوچه اوچېن بوا شې کومې تاړا کېني با، تا یه بابته معلومات داراتمان او تانک فرهنگستن لا وشني، پوړا پېني او دملېني آنتې پامپړي کمان. خولگه یو اما تانک افغاني فرهنگن گه اسلامي فرهنگ شې چیه ونته کوچه بووه غربي او غیر اسلامي وطنېلاینا فرهنگه دې اوړې او امنې تانک تاتي تامایه اودای دروا فرهنگ شې، گه شتېدې رشني او وشلېني آنتې ضرورت دارا.

- آیا اېمه مولاکو گه فرهنگ کې آنتې کدا او کوتي ونتېلا دارا؟
- آیا اېمه کېتا باکو افغاننا ایلای بکار فرهنگېلایه اودای اوچېني کې؟
- اېمې شره مولاکو گه اي جامعاس فرهنگستا تاړا کېني، تیس ملی هویتستا لړېکالیی شې؟

افغانان دموا فرهنگ دارا گه کلېلا کلېلایه دې اېله بل تانک تاتي تامنستا اودای ابت جا مې منجه دروا او زندگیس بېلا بېل ونټنستا کوچه اودای نپا گوراکن.
فرهنگ بېلا بېل تعریفې دارا، خو عمومي رکمېدې فرهنگ اېته معنوي ارزشېلا شن که تاریخس لگایه کوچه اي جامعا تیس خاوندي با.
فرهنگ اي جامعاس مادي او معنوي داروستا مجموعیی شې گه اخلاق، رویا او سلوکس رکم، معارف، علوم او فنون، وونا، رسم او رواج، هنرېلا، صنایع، اېته برینگ او وسایل گه جامعاس خلکي تې واسطایدې اقتصادي، تولیدي او زندگي جوپیکالي فعالیتېلاینا پوړا نېني او بالآخرا اېته قوانین او ضوابطه اودای عبارت شې که جامعاس اي جن عضوي زندگیس جریان کوچه ڵمه وېیي که دو، مادي فرهنگ او معنوي فرهنگس ونټېلا دارا.

انسان فرهنگ واسطایدې طبیعت او تانک کنه سنای تغییر دېیي، تا که تانک وشمکس زمینای تامین کدن او هر اندازایدې گه بکار، اوړې او پوړا پېوا فرهنگس دارکالیی تې، سېمه وار زندگیس بکار مادي او معنوي منجه اچوې اودای ونټوان تگا. فرهنگ زندگي او اي جامعاس وړیک او پوړا پېنستا کوزاتتاني شره بو مهم تاثیر دارا او بدلېني او تغییرس بو مهم عاملي باین گوریا. نظرس ایلای خاوندني فرهنگ شره اگت کېني دنه بو ارک تیس معنوي تلنستا آنتې پامدارني کیا. او فرهنگې انسنس عقاید، هنرېلا، اخلاق، وونا، رواجېلا او وري اجتماعي یاده کېنیه معنایدې یتېیي.
فرهنگ انساني شاړني او روياس تاړا کېکالیی شې گه اما چیکه فعالیتېلنستن کوچه منعکس با. هر جامعا تانک کېولوالا فرهنگستا داري که تیس تبارز او تاړا کېني گرای کېتا بیا تانک ملي هویتستا لړدن او یا وربني پېنودن. هر جامعاس مېمه معین او مشخص فرهنگس متشکل ارزشېلا او عناصري، فرهنگ ونټېس نظرس خاوندنه تلنې ملي فرهنگ باین گوریا گه اي ملت، خلکنا او وطنس افتخارنستا اي ونټه باین بگا. او تیس رشنیا جامعاس مولېکالي او رسالت دارکالي عناصر او جننا ملي وجیبیی شې.
که امید شې چیکه افغانان ورگ تن یا زییپ، گنېنج تن یا جوانان، تانک تاتي تامایِنا فرهنگي میراثېلا او انساني عالي ارزشېلایه که شت کدني، اي وري پلا سمړني، شرایوټني، اړلاوني، اي وریس گراني کېني، همسایاس احترام، سلام وېني، وطن بیی بایني، ایمانداري، ملي نوامیسنا

رشني، جب، منجنا او بو انخل وري شن بو بکرېدې گرانیا کمان، رشمان او شره پولمان، نه یو گه اي کاو کنوالي فلمېلا او یا وونایِنا لشني گرای تانک چیکه داروستن استای دمان او اللهﷻس مه کېکن خالي سنهلېوي بُته پیري جان جوپمان.

متنس خلاصیی:

افغانان اي بو دموا فرهنگس خاوندي آن گه سوبلا پېړیه دې یبل تاتي تامنستن اودای دروا شې. فرهنگ دو وانتې یا تلنې دارا که اي وانیا جامعاس معنوي فرهنگ نامېدې یاده با او سه ورېیا جامعاس مادي فرهنگ شې. اي ملت یا جامعاس معنوي فرهنگ کوچه بېلا بېل مسایل اخول گه علوم، ادبیات، هنرېلا، اعتقادېلا، دیني باورېلا، وونا، رواجېلا او بو وري شامل شن.

اي جامعاس مادي فرهنگستا کوچه اي سلسلا بړینگ، وسایل او ایلای جُگېلا او وري شامل شن گه انساننا بیاري او بایيشتېگریه خاترې اودای لاَم گورېن گوریا.

فرهنگ اي ملت، وطن او خلکنا افتخارته اودای باین گوریا او میس رشنیا جامعاس مولېکالي او رسالت دارکالي عناصر او جننا ملي مکلفیت او وجیبایه اودای شې او امه افغاننه آنتې لازم شې گه تانک بیی بایوا او بو ارزشوالا فرهنگستن رشمان او مه اوړمان گه بېگانایِنا فرهنگستا تاثیر لینه اِتا کم رنگ بې.

تاړا کېني:

۱- فرهنگ علم، مولېني، ادب، معرفت، تعلیم او تربیا او اي قومس علمي او ادبي آثاره او مندو لغات ناما معنایدې به اوا شې.

۲- فرهنگ اي جامعاس، خلکنا وونا، رواجېلا او دود او دستور آنتې ماکن گه غربي جبه کوچه مي آنتې کلچر او کلتور او عربي کوچه ثقافت یتاکن.

۳- اما پشه یي خلکن به بو دموا او پوړا پېوا فرهنگس خاوندني آن گه دنه هوني آریایي تاتي تامنستا اودای تا ابت جا مې کوچه دروا او افغاني فرهنگس اي ونتستا جوپېیي.

فعالیتېلا

۱- یاده کېکالي اېمه سبقې لوو لوو پړدن او کوتي جایه گه معنستا شره نه مولیاتن یاداشت کدن.

۲- دو جن یاده کېکالي اي وري لمه وارېدي اوره تستتا اوړي آوزېدي اېمه سبقي پړدن او ته وري کن جان.

۳- یاده کېکالي اېمه سبقس نونگي لغتېلایه تانک کتابچایه کوچه لکدن او معنستا لړېکالا او یا اېته یاده کېکالې اودای گه مولیاتن، اوکتي کن.

۴- یاده کېکالي وارېدي اما خلکنا ایلای فرهنگېلا او وونایه بابته اگت کن.

- یاده کېکالي تانک خوشي دې، دو لغته جملایه کوچه یتدن او تانک وکا یاده کېکالا پلا تبادلا کدن او غلطي درېچال بن.

۵- اکوړي اوکته آنتي جواب ددا:

- فرهنگ ایکه جامعاس کوجکستا مجموعیی شې؟
- انسان کي واسطایدي تانک کنه سنای تغییر دېیی؟
- فرهنگ کوجکس تاړاکېکالیی شې؟

گوشنگي لاٚم

یاده کېکالي تانک کتابچایه کوچه اما خلکنا فرهنگ بابته اي مقالا لکن گه دي خطه دې کم نه تي او یان وري دوسه تانک هم صنفینه آنتي پړدن.

راډيو

امه چيکه راډيو لياوين شې او هر دواس افغانستان او دنياس ببلا ببل وطنپلاينا مهم اګتپلايه مېمه راډيو پندېدي اربييکمان او دنياس نونګي پوړا پېني او تحولته اوداى خبر بياکمان.
ابت ممکن بو کم پوګال تن ګه تانک ګوشينګ کوچه راډيو نه داراتن او اګتپلايه نه اربييتن.
خولګه ابت راډيو چيکه خلکنې او کېولوالا رکمبدې اما افغاننه آنتې اطلاعاتنا حاصل کېنيس اي بو مهم وسيلا شره پرکوي شې، خول ګه اما خلکن وري اطلاعاتي وسايله دې بو مېمه راډيو آنتې آست پولني دارياکن او بو لوهاني او اکوړې موليدې استه کوچ کې بييکن او مصرفي به ياو بو نه شې.
ميسي خاترې لازم شې ګه راډيوس منجه اِکستا تاريخچا بابته کومې معلومات داراتمان ګه اېمه ونتې کوچه يه بابته تاړا کېني با.

- اېمه مولاکو ګه راډيو کودن، چو او کي ګراى منجه اچن بوي شې؟
- افغانستان کوچه اول ګوزر آنتې راډيو ستيشن کار او چو جوپېن بوي شې؟
- پشه يي جبېدې راډيويي نشرات کار او کوتي راډيو ګراى آنجوېن بوي شن؟

راديو ډله يي پولېنباينا وسايله اوداى اي وسيلا شې گه ببلا بېل مراحلنا وتېک دې پتاى ابمه پچوالي پيړي کوچه منجه اِتچ. يه بابته چيه دې پوړا اسکاتلندي فزيک دان او رياضي پېنکالا جيمز کلارک ماکس دل گراى ۱۸٦۰ م ساله الکترو مقناطيسي امواجنا نظريا پوړا کېن بيک. يان ۱۸۸۷ م ساله آلماني فزيک پېنکالا او انجينر هنراش هرتزې ماکس دلس نظريیی تاييد کېکن او اول گوزر آنتې راديويي امواج منجه اچچين. ميسى خاترېدې شې گه هر کودن هرتزس نامه راديويي امواجنا لگتانستا بيان کېني خاترې يتېن گوريا. تيدې پتاى ۱۸۹۰ ساله فرانسا دې برانلي تجربا شره پولېکن او ۱۸۹٦ ساله روسيا دې الکساندر پوپوف گراى اي تلگرافي دستگاه جوپېن بيک.

اول والا جن گه متوجې بيک بيسيم اوداى ارتباطس اي وسيلا رکمېدې استفادا کېن گوريا، ايتالوي مارکوني آييک، گه يان راديوس مخترع نامېدې پېنن بيک. مي ۱۸۹۵ ساله اول گوزر

آنتې تانک راديويي اگتېليی بيسيم واسطايدې تا لّه کيلو متر فاصلا جا گړېچين.

يو اول گوزر آنتې تانک مه اختراعستا تکميل کېني شره کامياب بيک او کېتا بېکن بيسيمس علايمنستا انگلستان دې امريکا جا گړدن.

آخري امريکايي فزيک پېنکالي دوفورست او روبرت فون لين ده گراى کوششېلا او الکترونيکي ماشينا جوپېک گراى ايمي شره کامياب بن بيک گه ۱۹۱۰ ساله اول گوزر آنتې نيويارک شار دې چيکه شمالي امريکايکه موسيقي او کېېس آوزي چرگن کېن بې.

راديو اوداى عمومي رکمېدې لّام گوربني ۱۹۲۰ ساله منجه ايک. الي ساله راديوس نشر کېنستا اول والا دستگاه او راديوس منظم نشر کېکالي دستگاهېلا انگلستان کوچه لّمه وبن بيچ او ۱۹۲٦ ساله برلين کوچه وستو ست وطنېلايه وانټ گوربنيدې اول والا بين المللي راډيويي پېان جوپېن بيک او راديويي ارتباطاتنا مقررات او قانون نامیی تصويب بيک.

افغانستان کوچه اول گوزر آنتې ۱۳۰۴ ساله شاه امان الله خان دنه کابلس آرتل سېوړ کويه لندني کوټي کوچه راديويي گړېکالا دستگاه منجه ايک او امتحاني رکمېدې او يان ۱۳۰٦ ساله منظم نشرته آنجوبکن. يان کومې توقف دې پتاى ۱۳۲۰ سالېس حمل مايه پل باغ عمومي کوچه ژنگتا نشرات شروع بيچ يو راديو اول راديو کابل نامېدې ياده باچ، يان کودن گه ۱۳۴۳ ساله وزير محمد اکبر خان ساحا کوچه ابت هوني ستيشن جوپېن بچ راديو کابلس نام

راديو افغانستان شره پړکیک او ۱۳٦۳ ساله مېمه راديو افغانستان کوچه راديو کابلې به ژنگتا نشرته آنجوېکن گه دوينا نشرتي ابت جا شاړوي شن.
راديو افغانستان او راديو کابل دې شراوا ابت دېيېلا راديويي دستگاهېلا منجه اچن بوي او محلي، ملي او بين المللي سطحه دې نشرات کاکن.
پشه يي جبېدې راديويي نشرات اول گوزر آنتې ۱۳۵۰ هـ ش سالېس ميزان مايه راديو افغانستان پندېدي آنجوېن بيچ.

مطلبس خلاصيی:

راډيو ډله يي پولېنانا اي وسيلا شې گه بېلا بېل وطنېلاينا انجينرننا او فزيک پېنکالېنا لماليم کوششېلا او اختراعته نتيجايه کوچه اول تيلگراف او بيسيم رکمېدې او يان اي پيړي مودا دې پربل دني دې اېله بل ابت هوني راديو شکلېدې منجه اِوي شې او ابت دنياس چيکه خلکنا هر لَه يا چار جني اي اي راديوس خاوندني آن.

تاړاکېني:

۱- راديو اول بو گېنج تاييچ لوو لوو ميس جوپان او ساختمان کوچه تغيير اچن بيک، ابت بو بکار شکل او چنتې رکمېدې به منجه اچن بوي شن گه برق يا بطري واسطايدې لَام کيا او لش با.
۲- راديو افغانستان، افغانستنس چيه دې اول والي او سرتاسري راديو شې او ميدي اوړتا ولايته کوچه به راډيوي ستېشنې موجود شن او نشرات کيا. انخول مېدې شراوا بو وري شخصي راديويي دستگايېلا به وطنس مرکز او ولايته کوچه موجود شن گه خلکنا مولوېنيس سطحستا اوړې نېني او دواس هوني واقعايه اوداى خبر بيک ونتې کوچه بو ارزش والي رول شره پوليا.
۳- راديو آوازېلا او کېېس اېته امواجنا درېکالا دستگاه آنتې کدا گه اي گړېکالي مرکز گراى چرکن با.

فعاليتېلا

۱- ياده کېکالي متنې دک دورېدى، گر اوبارا کېېدې پړدن.
- ياده کېکالي اېمه سبقې لړېکالا دې پتاى وارېدې اوره تستتا دو لَه گوزر پړدن او ته وري کاړ جان.

۲- یاده کېکالي راديوس فايدايه بابته اگتېِ کن او کدن گه راديو کو رکم جوپېن بوي شېِ.

۳- یاده کېکالي اېمه سبقس نونگي لغتېلايه تانک کتابچايه کوچه لکدن او معنستا ياده کدن.

- یاده کېکالي متنس کاو خط، اي ورېِ آنتېِ املا کدن او اي ورېس املستا غلطيا سم کدن.

۴- اکوړېِ اوکتنېِ جواب ددا:

- اېمه گوشينگ راديو دارېدا؟
- راديو کوجکس وسيليی شېِ؟
- اول گوزر راديو کوته ساله او کي گرای اختراع بچ؟
- افغانستان کوچه اول گوزر راديو کوته ساله او کوته شاه دنه منجېکه اچ؟
- راديو افغانستان پندېدېِ اول گوزر پشه يي نشرات کوته ساله آنجوېن بينچ؟

گوشنگي لاٚم

یاده کېکالي اېمه لغتېلايه تانک کتابچايه کوچه لکتا معنا او جملايه کوچه استعمال کدن:

پولېنا، موج، اختراع، دستگاه، چرگن، پېان او سبوړ.

کییک چوتہېني

کییک یا جلغوزا اېته بو قیمتي مېوایه اودای شن گه کلیأ اېن گوریا او دارای کییک جاله او یا جلغوزه کړکه اودای استه اتا. جلغوزه جالې اما دار منطقا او کېولوالا رکمېدې نورستان او پکتیا ولایتېلاینا جولېنا او جنگلته کوچه پیدا با او ته منطقای خلک مه جلغوزایه مه جاله اودای گه ایمېند او ویېنده الیني تا او سني سونجکه پیري پتہېک دارا استه اچي. اېمي خاترې گه مه کییک یا جلغوزا بو اقتصادي ارزش داراکن او اما پشه یي منطقاینا مېوایه اودای شن لازم شې گه مېنا استه اتلېني او چوتہېني بابته کومې معلومات داراتمان، میسي خاترې اېمه پڑان کوچه کییک چوتہېني بابته کومې تاړا کېني بگا.

- اېمه ابت جا جلغوزا اېوو یا لیاوو شن؟
- جلغوزا چو پیدا با او کور کم چوتہېن گوریا؟
- اېمه کوتي وري مېوا پېنیاکو گه دارای جاله اودای استه اچن گوریاتن؟

کیبک یا جلغوزا اېته مېوایه اودای شن گه دارای جاله اودای استه اتا. دارای ایلای وري جالې به مېوا دریا او اودای استفادا کېن گوریا گه تېنا بو مهم مېوا دارکالي جاله اودای پستا او سبر کړکه اوچې بېبیکمان که مه به اما وطنس جنگلته کوچه پیدا با.
گمېنج کیبک جالې اي رکم غوزا درېیا، گه یان مه غوزا وکا اشتمي مایه کوچه تانک مراد آنتې پولیاکن او کوچای کیبک پچیاکن. کودن گه مه غوزا سنبلا مایېس پچبلې وېلو دوسه کوچه پچیچ، منطقای خلک گه پچک گالستا پېنې دارېکه جلغوزا چوټېک آنتې پاکن. مه خلک اول جاله کوچای مه پچوي غوزایه کټه کټه ننگې سنگه وبیبکن، یان مې چوټېیي او هر کوتي بېل بېل جایه اکټو کېتا شریی پاړ لاوا او وري بوتا ویا، واړ سریی جیا او اېمه رکمبدې چار پنج دواس کایلې اوړې. تیدی پتای مه غوزایه کني او ست اشټ دواس کوین کویا تستلې اوړې، تا اېمه رکمبدې سسن. کودن گه مه غوزا سسیچ، غوزا کوچای کیبک دانټکنا دوره یلا با، یان مه سره اکوړې کېتا ډپان گوریا او اېمه رکمبدې کیبک مه غوزایه اودای کنو چوټېن گوریا او کوتي گه لا ابت جا به غوزایه کوچه دروي تن یان تې واړه شره انتا مه کیبک یا جلغوزایه اودای کني. تیدې پتای مه کیبک یا جلغوزایه بوجیه کوچه وېتا سوداگره سره لنگني او اېمه رکمبدې نپا استه کوچ کاکن. یوبه باید کدن گورې گه یان مه کیبک بېن گوریا او تیدې پت استفاداس وړي با. البته خلک تانک جانه وار کیبکه توا یا وِگه کوچه به بېي او اودای استفادا کاکن او مه وړې گمېنج بټیه کوچه وبیي، لېنیی انگار کېتا بېي او یان بازرېکه پوړا کېیي. مه کیبک مندو که او بې بېنا به اېن گوریا، خو بېوي واننستا کلیاً بو رس با او اېکي بنداس بیي اورا.
کوتي منطقایه کوچه گه مه جلغوزه جالې پیدا با، جلغوزا ته منطقاینا خلکنستا بو مهم عایداته اودای گنن بگا گه چیکه اودای نپا او منفعت گوراکن.

متنس مټي مطلبي:

اما وطنن باغي جاله او کړک ه دې اوړتا طبیعي جولېنا او جنگلات به دارا گه بو نیووتي شن. جنگلتنا بو وري نپایه اودای اي وانیا مېونستا اودای استفادا کېک شې گه جلغوزا مېنا بو مهم مېوایه اودای شن. کودن گه مه مېوا پچیچ، کړکه اودای کټتا چوټېن او بېن گوریا او اېمه رکمبدې استفاداس وړي با. اېمي خاترې گه جنگلات بو فایدا دارا لازم شې گه مېنا رشني او ننگا کېني آنتې بو پامدارني بې او کې آنتې اجازا دېن مه بې گه مه بو مُل دارکالا او قیمتي سرمایایکه کومې تاوان پولن.

تاړا کېني:

۱- جلغوزا اي پشه يي نام او معنيی غوزا دارکالي جل يا کړک شې که خلک ميس حاصل او مېونستا آنتې به جلغوزا ماکن او کليا اېن گوريا.

۲- پستا اېته مېوا سن گه کليا اېن بياکن او پسته کړيک اما وطنس شمال تلن بدخشان دې درېتا تا بادغيس ولايتېلاينا داره کوچه پيدا با.

۳- سبر به مېوا سې گه جاله بو ارک دار منطقايه کوچه پيدا با خو بکار او استفاداس وړ سبر لغمان او کنه سنای منطقاس سې، که اودای تېل کنيک دې اوړتا پکېن به گوريا.

۴- کړيک دو رکم پټېک دارا ايلای سنه پټکوتي او ته وريا پتله پټکوتي شن.

فعاليتېلا

۱- ياده کېکالي متنې دک دورېدې پړدن.
- ياده کېکالي اېمه سبقې وارېدې اوبارا کنېدې پړدن او ته وري کاړ جان.

۲- ياده کېکالي اېمه پړنس اېته لغتېلايه گه شريی نه مولياتن ياد داشت کدن او اي وري اودای خوجچال بن.

۳- دو لَه جن ياده کېکالي وارېدې اورن او جلغوزه کړيک او وري کړکه بابته اگتې کن او مرن گه چو پيدا با او کو فايدا دارا.

۴- ياده کېکالي پاړ، کلي، کوين کويا، ډپيک، وگ او نپا کلمايه معنا کدن او انخول جملا جوپن گه مه لغات کوچيی اِن.

– ياده کېکالي دو ډلا بن، دويه ډلا جلغوزاينا اقتصادي گټنيی تانک کتابچايه کوچه لکن، گر هر کوته ډلاس اي اي جن صنف پوره لکنستا پړدن، دويه ډلا تانک نظرستا اکټو کدن.

۵-اکوړي اوکتنې جواب ددا:

- کییک یاجلغوزا سسوا مېوا شي یا تازا؟
- جلغوزا کوته منطقایه پیدا بېن؟
- جلغوزا کي خاترې بو ملې دې لکنن بېن؟
- اېما کودن دارای جلغوزا چوتېوو شن، بیان کدا؟

گوشنگي لاٚم

یاده کېکالي تانک کتابچایه کوچه مېوه کړکنا فایدا بابته اي مقالا لکن او اېته مېوه کړکنا نامه اوچدن گه تېنا منطقایه کوچه پیدا باتن.

لغتناما

لغات	معنا
ا	
اختراع	نونګا شیس جوپېک
افشا	فاش کېک، تاړا کېک، تیت کېک
اذیت	آزار دېک، زخلېک
اهانت	لووک کېک، سبک کېک
اوسپل	هاټ پکورا
اونجړیک	چاټ انیک، اونچېلا
اپنا	غذا، خوراک
اِکاندي	اي جای، اِکتو
الینه تاني	سرسبزي
انګر دړ	انګرېس پور
اچېک	دفعتاً
ال	(پېش پلا) عادت
اصطلاح	کلماس اصلي معنا دي اوړتا وري معنیې
اصطلاحات	اصطلاحس جمع
استوېني	صفتېک
اوسکولېک	تور دېک، پارول
اعصاب	رشتا او رګتېک
اوس	تشویق
امنا	تصدیق
اونجنا	صابون
الّما	بیکار

لغات	معنا
آلانګري	پوړاپېک، ترقي
اوس کېن	اوسکېن، تحریک
اړپشي	پشو، پېنتي
اوټا	کټیک، قطع
آتېک	آیتېک
استاکار	ماهر
استه لېن	زیردست
آنا	تپا، طایفا یعني پوګال دي آلتا
البني	سرسبز
اونچړیک	چینا
انورچ	بي خواب، ناورچ
اربوو	اوربدلی مو، اخل اربوو شي
اواکي	نه تانکواکي
اونجراییک	چاټ انابیک، خېز انابیک
ارک	برخه، وانټ
اوسپل	کټ بازو
آرتل سپوړ	آرتل پل
اول	احتیاط
اُلسک	الوش
ایمېند	زمستان
امزات	امېمخول
اوسکولدن	اوشکولبندي، تحریک

لغات	معنا
ایلای	ایولا، بعضې
اوس	سدال، یخ
ب	
بیی	بکار، خوب
بعثت	ګرېک، اورېک
بکار	بیی، خوب
بل	تلن، طرف
بې ثمر	بې مېوا
برالا	تاړي، آشکار
بویدا	بجدا، بجېد، بېداربدا
باشنستا	لفظنستا، اګتنستا
بوګوي	وشوي، غوړېدلي
بل دېنه جای	تکیه جای
بنوړک	خلتا، بوجي
بل دېنه آتا	آتا ګه شریی بل دېن ګوریا
برن	بریان، وریت
بایښت	سعادت
بوګلېني	شګوفان
بېستوني	بېستون دې، ایران کوچه اې جای او واړلکان شي
بو ارک	بو حصا، زیادتر
بوګلبویی	شګوفان کبویی
براوي	بېچارا

لغات	معنا
بنک	تر، تا
پ	
پُشان	تیت، پراګندا
پولېنا	رسانا، رسنی
پینچه یېنا	ګلستان
پنهان	جلسا، غونډه، جامعا
پلوتیک	تاو کبک
پینچا	ګل
پُراني	دنه هوني
پوړا	پرکنا، پیښ
پې	انتقاد
پنهان	تجمع، جم بیک
پینچان	ګل، ګلبن
پن	پنډ، بار
پشولا	چوپان
پچړبی	لمبیی، پچبلي
پړکوي	پرتوي
پکېن	اېن
پارلس	سېبس
پچوالا	پشکن والا، آخروالا
پلوتېدن	تاوکدن
پلوتیک	تاوکبک، پیچ کبک
پرانجین	پچیړي، پچاړي
پتله	پتلي، پشکي
ت	
تاتي	ببا، بوا

لغات	معنا
تال	آسمان
تلن	طرف، بل
تجوړيک	تارا
تک تان	بودوباش جاى
تندو	تېمخول، تيسي کوى
توا	کول، تابه
توا	بودن
تروټا	تاوان
تقوا	پرهيزگاري
ټ	
ټگ	عيب، نقص
ټکنا	اوو پلا اپنا شى، کتخ
ټپان	قيد، بندي
ټگه	عيب
ټابا	پيغور
ج	
جوش	اوريل، لوپگوا
جب پرټان	ترجما
جُگ	شى، معما
جدي	کوششي، لّمي لمه تړ بيک
جل	کړک، موټ، رون
جبول	جب ودا
جوم	سهار
جولي	گڼ پکړا گه لّنگالي شريې ډپاکن، جنگلي

لغات	معنا
جل گمي	موټ گمي
جولپنا	جنگل زار
جانه وار	جاني وار، جاني اندازايه
جوالپنا	جوالي اوپڼ پولپکالپنا
خ	
خار	کار، کرټا
خوجيک	اوکت
خوجچال	اوکت کېچال
خس ول	خس واز
چ	
چمير	پمن چټل، ناپاک
چوت	کرک، نفرت
چوټلپک	نجات دېک
چراين	مالچر
چرگن	نشر، تيت
چچلاييک	چيغ انايیک، آوازکياييک
چوت اورنا	قابل نفرت
چوپري	چاپېري
د	
دستگاه	کارخانا، لّم جاى
دييل	پوستاى چرټيک يا دمټيک
دعوت	مېماني، اېړيک
درا	سرپوش

لغات	معنا
دوانستا	جدايستا
ديم	دوم
دير	در، دروازا
داروستا	داركستا، شتون
دړ	سازس اي آليې شي
ډ	
ډشتړا	جشتړا، مشر، گڼ
ډو	دورندور، مخامخ
ډم	ډنډ
ډولا	شاخ
ډپلېن	پيوند، اي جاى كېک
ډنگا	بيت، شعرس اي ونتړه
ډپري	ديړا
ډپيک	ډليک، جنگ كېک
ډنگليک	سرزنش كېک
ډپيک	ډولايه اوداى مېواينا بېل كېک
ر	
راشوال	محافظ، پاسبان
راز	كايوي اگت، اړاى اگت
رس	شيرين
رسلا	مزه دار
رشيک	ننگا كېک
ريشخند	مسخرا كېک
رشوال	نگهبان
راند	فضا

لغات	معنا
رنده	فضاكوچه
راگ	آبادي
روپ	شلپک زر
رايي	خرمن، خرا
رايیس	خرمنس، خراس
ريا	دورويي
ز	
زندگه محيط	زندگي ج اى، محيط زيست
زندگه محيطس رشكى	حفاظت محيط زيست
زوريک	زقليک
زورگا	زقگا
س	
سپوړ	پُل
سورن	سونپک زر
سور آلک	مشرق
سسكار	خشكا، بر
سكل	دنه، وخته
سانگ	بوم، زمين
سِر آلان	سر اوړي، سر اوبارا
سمريک	كومک كېک
سرمشق	نمونا
ساندين	اشارا
سستا	سالم، روغ

لغات	معنا
سنهلدن	سینگارکدن
سنهوي	سینگاربوي
سارا	خالص، صاف
سیرکنني	سرکشي
سسته تاني	سلامتي
سستي سمستي	روغ رمټ
سرآلانګري	شراوړي ګري
سته نندي	ست نندیه، ست دریابه
سوبلا پیري	سلګونه پیړی
ش	
شلا	شله، کي لمه بو تر بیک
شِلا	سِلا (ختیه، ګِل)، مایا
شِګنی	اشتباه، بلیک
شګوا	بلوا
شریک	زیات کیک
شِویک	خلاص بیک، نوتیک
شنبک	مایع شی یا ورګبس پرتیبک
شګنیه	اشتباهاته
شګبني	غلط کبني، سهوه کبني
شګني	اشتباهات
شتبدي	راستي دي
شنبګي	چپاکبکي، شندبکي

لغات	معنا
شریمان	علاوا کمان، افزودکمان
شرېني	افزودګي
شرا	افزود
شرن	افزودبن
شپړه	شپړا، سخت
شکوا	بلوا، غلط بوا، سهوه بوا
شینه	شیانه، شیان
شبکه	شپړو واړو، شیه
شراوا	افزود، بوبوا
ص	
صنایع	جوپبوي
ک	
کییک	جلغوزا
کلي	مغز، قلي
کرنج	اي رکم بتا شي
کاړا	حلقا
کوشرا	بوټ
کهړه اړ	سخت اړ، ککړه اړ
کلام	اګت
کیولوالا	خاص، ځانګړی
کداني	قصا، نقل
کشالا	مشکل
کړ	حصار، بند
کندي	پچوالي
کایلیتي	پټ کیک
کوکړبنګ	سهاري، ملاآذان

لغات	معنا
کورگوا	چارغوک کېوا، خاپوړي انوا، کوراکوري
کورگیگ	چارغوک کېک، خاپوړي انیک
کیل	میخ
که	کمي
کلیأ	قلیا، خستیی
کوین کویا	خواپه خوا
کاټلا	قوي، ککړا، نیرومند
کیالین	کاپلین، کایوا
کنوالي	خارجي
کن جان	اربدن
کانه لپا	کانهي، لوړکي چراغ
کوشړا	پایزار
که به	کمي به
کاټله گري	قوت
کویه	وکا، نزدیک
کار	کودن
گ	
گنگنا	خفا، جگرخون، تناکه
گي	شعر، بدله
گار	جای، گوشینگ
گاییني	تحمل کېني
گوسا	قهر، غصه
گړدن	ولیږي، گړېدن، بفرستد، گړېدي

لغات	معنا
گما	گمبا، خندق
گېوول	گي مېکالي
گاینستا	تحمل کینستا
گوتا	گمبا
گسگنس	بدبوییس
گلاټ	چیر، څند
گونچ	گوناچس
گوناچ	جند
گېنه	ډمه، ډنډه
گرړدن	پخلا کدن، دلاساکدن
کړ وبني	غرړ اچول، آواز وبک
گور	رما
گوروان	چوپان، پشولا
ل	
لتاړ	گرفتار، آغشته
لوانهي	غلامي
لشیک	لیاییک
لسیک	پژمردا بییک
لِسیک	یلا بییک
لج	شرم
لاړَمین	لاړ انکالا
لاودېلا	دردېلا
لووک	سبک، سپک
لننستا	سرحدنستا
لن	سرحد، پوله
لوهان	آسان

لغات	معنا
لېګروله	انډیوله، انډیوالنه
لېګرولنستا	انډیوالنستا
لتچک	لاوجک، لښته، شاخچه ګک
لواړ	مزدور
لوکوړیک	اي شی آنتي اړمېک، کوتی شیس بیی اوریک
لاوا	شاخ
لنګاټ	حمله، اونګاټ
لوش	پشم
لن شریک	هم سرحد
لېړ	خط
لوړګي ننګېهن	لوړکېو وتېکن، قرت کېکن
لیاویی	لشویی
ڵ	
ڵک پانجوک	زییپ او پانج
ڵسن جېنا	بالشت، زیر سري
ڵېره	دوریاړ
م	
ماووي	امتحان کېوي، تلوي
موج	جلبا
مسکول	اړای اړ اګت کدچالي
ملِیک	اي جای بیک، اکټو بیک

لغات	معنا
موندو	امزات، انخول
مچ	بد، نایین
معمار	عمارت جوپېکالا
محبوب	بیی بایوا
مخدر	سست کېکالا او نشا کېکالا
منده	شره، عهده
ملین	مردار
مپیینکن	کدینکن
مییڵا	دماغ
مسکولا	اړای اړاګت کدیک، درددل کېک، محبت کېک
ماراټ	مال مارنا
منګروي	راروان، شاړوي
مورفېمیلا	کلمات
متېنګ	متېبق، بقا
مال	دولت
مینا	محبت
مشهور	نامدار
موشیک	چوري کېک
موشس	چوري کس
ن	
نپا	فایدا
ننګېک	اکوړي کېک، غرس کېک

لغات	معنا
نملېک	وړلېک، گل کېک
ناساز	ناساس، مریض
نملیا	وړلیا، گل کیا
نکلیک	قصا، نکلونه
نزو	معلوم، نجي، تاړا
نېک ټونک	جای نشیمن، نیک جای
نپووتي	فایده من
ورنا	زیپنا گي او شعر
وېشان	کداني، قصا
وشیک	پراخ بیک، انکشاف کېک
ویړ	وجود، تن
وکتیک	تاریک، لټول،اوکوتیک
وگ	وېگ، دېگ، اونیک
وییک	بافتن، اوبدل
واج	ساز
وړلېک	نملېک، گڼ کېک،

لغات	معنا
	تربیا کېک
وایا	اسباب، بړینگ
وگه	دېگه، دېگه کوچه
ورمچگري	بي حس گري
وکتدن	تاردن، تصفیا کدن
وي	آوزيې اني
ونټوان	برخمن
وړلپنیس	تربیاس
وشام	آرام
ولدا	اسلحه، وسلا
وړوا	تربیابوا
وونا	رواج
اولییه	ولټکه
هـ	
هټیک	کټیک، زرع کېک
هاټ	کاټ
هوړني	اوړني
ی	
یبل لَبل	ابله بل اېته بل